

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

כי תבא

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
דבי בניהו יששכר שמואל שליט"א

התשפ"ה

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמוחה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק מיכותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואל** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואל** ז"ל
בת **נחמיה ומזל** ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

ספרי החגים עכשיו על המדף

כיפור

ראש השנה

סוכת
רחמים

סוכות

הפצה ראשית

סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 י-ם ☎ 02-644-33-00

עדיבת פדיון נפש מסוגל להציל מגזרות קשות לכלל ולפרט
והעושה פדיון זה באופן זה

מובטח לו

שישרים שנתו

יערוך ראש ישיבת המקובלים נהר שלום שליט"א מרח חרב ראש הישיבה

רבי **בניהו שמואל** שליט"א

בערב ראש השנה ובערב יום כיפור

עם כוונות
הרש"ש
זיע"א

פדיון נפש

יש להעביר את השמות וסך **36 ש**
שהוא כולל **160** פרוטות לכל שם ולכל פדיון

השמות תתקבלו לפדיון ערב ראש השנה עד כ"ח אלול בערב, ולפדיון ערב יום הכיפורים עד ח' תשרי בערב

מרח החתם סופר
זצוק"ל

בזמן מלחמת נפוליון, ערך
מרח החתם סופר, פדיון
ונפש עפ"י הקבלה, לכל
אנשי העיר פרשבורג ובזמן
ההפצצות לא מת אפ"י
יהודי אחד. עלאף שנחרבו
כל בתי העיר (מלבד ד'
בתים) ויהי למלא גדול
(ספר עם לבדד ישיבון,
מרח נר"י של החת"ס)

התמיד מתזריש
זיע"א

פעם חלטה אשת רב העיר
מזריטש, והתמיד אחד שהגיע
זמנה להפטר מהעולם,
ולאחר תחנוני של רב העיר,
ערך התמיד זיע"א פדיון נפש
ע"פ הקבלה בנסך שנתה
לו הרבנית, והציל את חייה
ממוות בטוח. (ספר עם לבדד
ישיבון)

חייגו: 02-624-9000

אובואטצאפ: 052-33-25-778

כל כספי הפדיון נפש – קודש להחזקת מוסדות 'נהר שלום' מוסדותי של המקובל האלקי רבי מרדכי שדעמי זיע"א

עריכת פדיון נפש מסוגל להציל מגזרות קשות לכלל ולפרט

"והעושה פדיון זה באופן זה בוודאי משלים שנתו"

(ספר הכוזב)

בס"ד

הפדיון נפש

שמבטיח שנה טובה ומאושרת!

מי סידר את הפדיון לראשונה?

בספר שערי רחמים כתב: "פדיון נפש המקובל מאליהו הנביא זכור לטוב". הוא מובא גם ברמב"ן, ח'שמן ששון בשם האריז"ל ורבי חיים ויטאל, הרש"ש הקדוש, החיד"א, רבי חיים פאלאג'י ועוד.

האם הפדיון עובד גם בזמננו?

בזמן מלחמת נפוליאון, ערך מרן החתם סופר "פדיון נפש" לכל תושבי פרשבורג בזמן ההפצצות, נחרבו כל בתי העיר אולם אף יהודי לא ניזוק, ויהי לפלא גדול!

(ספר עם לבד ישיכון, מכת"י וחת"ס)

איך משפיע הפדיון על האדם?

לבד מהגוף והנשמה, יש לכלול גם 'צלם'. ה'צלם' הוא חלק רוחני השורה על האדם, מחיה אותו ושומר עליו מכל רע. אם ה'צלם' נפגע או מסתלק, נפגעת השמירה על האדם, ואז הוא יכול להיפגע בגופו או בפרנסתו וכו'. עריכת הפדיון כראוי - משיבה את ה'צלם' למקומו, ולחגגה מיטבית על האדם.

כיצד נערך הפדיון?

הרב הפודה כותב צירופים של שמות הקודש שעולים כמניין 160, ועל כן צריך 160 פרוטות מכסף (ק"ס פרוטות). 160 הוא בגימטריא צלם, וזהו משיב את הגגת הצלם על האדם, ועולה גם כמניין עץ - כ"י האדם עץ השדה. לאחר הפדיון ניתן הכסף כצדקה לעניים תלמידי חכמים.

(עפ"י מהרד"ו ותחיד"א)

ההבטחה המופלאה:

"העורך פדיון נפש באופן זה - בוודאי משלים שנתו!"

(תהנות 'שער הכוזב')

יש לכם בעיה? - זה הפיתרון!

"ופדיון נפש זה הוא תועלת ותרופה לכל צרה שלא תבוא, ובפרט לחולים שיתרפאו במהרה!"

(פרי עץ חיים)

האם זה בדוק ומנוסה?

"וכבר היו מנסים ובודקים אותו יותר מאלף פעמים, והיה מועיל בעזרת ה' תכף באותה שעה, והיתה ניכרת תועלתו ותרופתו לכל אדם!"

(פרי עץ חיים)

מי צריך לערוך את הפדיון?

"שיהיה עורך הפדיון תלמיד חכם, אשר יראתו קודמת לחכמתו ובקי בכוונות האריז"ל וחרש"ש"

(מנהגי רבותינו המקובלים)

מתי צריך לערוך את הפדיון?

"לערוך פדיון נפש בכל ערב ראש השנה וערב יום הכיפורים"

(מנהגי רבותינו המקובלים)

ידוע שגם מורנו ורבנו המקובל רבי יצחק כדורי זצוק"ל היה מעביר מעות הפדיון מידי שנה בערב ר"ה ובערב יו"כ למורינו ורבנו הגה"צ רבי בניהו שמואלי שליט"א בכדי שיערוך בעבורו את הפדיון נפש בכוונות הרש"ש

02-624-9000

כל כספי הפדיון קודש להוצאת מוסדות 'נח שלום' מיסודו של המקובל האלוף רבי מרדכי שרעבי זיע"א

כולל אברכים מצויים, שיעורים בתורת הקבלה, כולל חצות, כולל ליל שישי, ישיבת בני הדמנים, שעורי תורה, פעולות להפצת הזוהר הקדוש, הוצאת ספרים ועלויות תורניים, תפילות להצלחת עם ישראל, חיקון ופטרס, פדיון נפש, בית תמחוי, תמיכות חן ליתומים ואלמנות, קמחא דפסחא, פעילויות לילדים ונוער, הבית היהודי - יעוץ במגוון נושאים

תקיעת שופר

דיני תקיעת שופר

כתוב בתורה (במדבר כט, א) "ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם".

א. אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה.

עיונים והארות

המלכים מזהירין את העולם תחלה בגזירותם וכל העובר אחר האזהרה אין שומעין לו טענה.

והענין השלישי להזכירנו מעמד הר סיני שנאמר בו (שמות יט, טז) "וקול שופר חזק מאד". ונקבל על עצמנו מה שקבלו אבותינו על עצמם נעשה ונשמע.

והענין הרביעי להזכירנו דברי הנביאים שנמשלו כתקיעת שופר שנאמר (יחזקאל לג, ד) "ושמע השמע את קול השופר ולא נזהר ותבוא חרב ותקחהו דמו בראשו יהיה וכו' והוא נזהר נפשו מלט".

והענין החמישי להזכירנו חרבן בית המקדש וקול תרועת מלחמת האויבים כמו שנאמר (ירמיה ד, יט) "כי קול שופר שמעת נפשי תרועת מלחמה" וכשאנו שומעים קול השופר נבקש מאת השם על בנין בית המקדש.

והענין השישי להזכירנו עקידת יצחק שמסר נפשו לשמים וכן אנחנו נמסור נפשנו על קדושת שמו, ויעלה זכרוננו לפניו לטובה.

וענין השביעי כשנשמע תקיעת השופר נירא ונחרד ונשבר עצמנו לפני הבורא. כי כך הוא טבע השופר מרעיד ומחריד כמו שנאמר (עמוס ג, ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו".

והענין השמיני להזכיר יום הדין הגדול ולירא ממנו שנאמר בו (צפניה א, טז) "קרוב יום ה' הגדול קרוב ומהר מאד יום שופר ותרועה".

וענין התשיעי להזכירנו קיבוץ נדחי ישראל ולהתאוות אליו שנאמר בו (ישעיה כז, יג) "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור" וכו'.

והענין העשירי להזכירנו תחיית המתים ולהאמין בה שנאמר בה (ישעיה יח, ג) "כל יושבי תבל ושכני ארץ כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו".

ב. רמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה ה"ד).

וע"פ הסוד נראה דיש טעם של ממש ולא רק זכרון ורמז אית ביה. ועיין בשער הכוונות (דף צ"ז ע"ד) שכתב וז"ל: סוד השופר בעצמו שמעתי פעם אחת ממורי האריז"ל כי הוא כללות כל הגבורות והדינים כי הנה הוא בגימטריא **תקפ"ו**, ותוקף להורות כי הוא בחינת הדין תקיפין כולם והוא סוד ג' **אלה"ם**.

הא'. הוא **אלהים** במילוי יוד"ן העולים בגימטריא ש' **דשופר**.

א. כתב בספר החינוך (מצוה תה) משרשי המצוה, לפי שהאדם בעל חומר לא יתעורר לדברים כי אם על יד מעורר, כדרך בני אדם בעת המלחמה יריעו אף יצריחו כדי שיתעוררו יפה למלחמה, וגם כן ביום ראש השנה שהוא היום הנועד מקדם לדון בו כל באי עולם, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (ר"ה טז), בראש השנה כל באי העולם עוברין לפני ה' כבני מרון, כלומר, שהשגחתו על מעשי כל אחד ואחד בפרט, ואם זכויותיו מרובין יצא זכאי ואם עונותיו מרובין בכדי שראוי לחייבו מחייבין אותו למות או לאחת מן הגזירות כפי מה שהוא חייב, על כן צריך כל אחד להעיר טבעו לבקש רחמים על חטאיו מאדון הרחמים, כי אל חנון ורחום הוא נושא עון ופושע וחסאה ונקה לשבים אליו בכל לבם. וקול השופר מעורר הרבה לב כל שומעיו, וכל שכן קול התרועה, כלומר הקול הנשבר. ומלבד ההתעוררות שבו, יש לו לאדם זכר בדבר שישבור יצר לבו הרע בתאוות העולם ובחטאים בשומעו קולות נשברים. כי כל אדם כפי מה שיראה בעיניו ובאזניו ישמע יבין לבבו ויבין בדברים, והיינו דאמר רבי יהודה (שם כו:), בראש השנה תוקעין בשל זכרים, כלומר בקרן הכבשים הכפוף, כדי שיזכור האדם בראותו אותו שיכוף לבו לשמים.

ומובא בשער המלך (שער ג לר"ה פרק ז), בשעה שהקב"ה עולה ויושב על כסא דין, בדין הוא עולה, דכתיב "עלה אלהים בתרועה". ובשעה שישראל נוטלין שופר ותוקעין, הקדוש ב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, דכתיב "ה' בקול שופר", ומתמלא עליהם רחמים.

ובזוה"ק (במדבר דף רפב) איתא, דהנרות שהדליקו בבית המקדש היו דוגמת השופר שתוקעים בו ב"ה לבטל המקטרגים ולעורר הרחמים.

והובא באבודרהם (סדר תפילת ראש השנה) בשם רבי סעדיה גאון מה שצונו הבורא יתברך לתקוע בשופר ב"ה יש בזה עשרה ענינים.

הענין הראשון מפני שהיום היתה תחלת הבריאה שבו ברא הקדוש ברוך הוא את העולם ומלך עליו וכן עושין המלכים בתחלת מלכותם שתוקעין לפנייהם בחצוצרות ובקרנות להודיע ולהשמיע בכ"מ התחלת מלכותם. וכן אנו ממליכין עלינו את הבורא ליום זה. וכן אמר דוד (תהלים צה, ו) "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'".

והענין השני כי יום ר"ה הוא ראשון לעשרת ימי תשובה ותוקעין בו בשופר להכריז על ראשנו כמי שמזהיר ואומר כל הרוצה לשוב ישוב ואם לאו אל יקרא תגר על עצמו. וכן עושין

ב. חייב אדם מדאורייתא לשמוע בראש השנה תשע תקיעות, שהם שלש פעמים תקיעה תרועה תקיעה, משום שנאמר בתורה על ראש השנה ב' פעמים 'יום "תרועה" יהיה לכם', 'זכרון "תרועה" מקרא קודש', ונאמר ביום כיפור של שנת היובל 'בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם', וקבלו חז"ל בגזירה שווה שביעי שביעי ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה, ומכאן שצריך שלש תרועות בראש השנה. ומכיון שכתוב "והעברת" שופר, לומדים שכל תרועה צריך פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, כלומר תקיעה לפני התרועה ותקיעה לאחר התרועה, הרי כאן שלש פעמים תקיעה תרועה תקיעה, תר"ת תר"ת תר"ת.¹

ג. תרועה זו האמורה בתורה, נסתפק לנו בה אם היא יללה שמייללות הנשים ביניהן בעת שמייבבות כמו התרועה שאנחנו עושים, או האנחה כדרך שיאנח אדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול כמו השברים, או שניהם כאחד האנחה והיללה ושכך דרך הדואג מתאנח תחלה ואחר כך מייילל, לכך אנחנו עושים הכל. יללה שאנו קוראים תרועה, וגם האנחה שאנחנו קוראים אותה שברים, וגם שניהם כאחד. ונמצא לפי זה סדר התקיעות כך: תחלה תוקעים שלש פעמים - תקיעה, שברים, תרועה, תקיעה, תשר"ת תשר"ת תשר"ת, כי שמא תרועה האמורה בתורה היא גם מה שאנו קוראים שברים וגם מה שאנו קוראים תרועה. ומפני הספק שמא תרועה האמורה בתורה היא מה שאנו קוראים שברים, לכך אנו חוזרים ותוקעים שלש פעמים - תקיעה, שברים, תקיעה, תש"ת תש"ת תש"ת. ומפני הספק שמא תרועה האמורה בתורה היא רק מה שאנו קוראים תרועה, לכך אנו חוזרים ותוקעים שלש פעמים - תקיעה, תרועה, תקיעה, תר"ת תר"ת תר"ת. נמצא לפי זה מנין התקיעות שלשים קולות, כדי להסתלק מן הספק.²

עיונים והארות

דרכינו ונחקרה כי הן בעונותינו שולחה אמנו זה כמה וכמה שנים רבים והצדיק אבד, למטרונותא אבד ולכן כל מגמתנו בתפלתנו תהיה בכונה שלימה לפדות את השכינה וניצוצי הקדושה מן הגלות ולתברא בית אסורים דילה לאמר לאסורים צאו אי אית מאן דקרא ליה כמ"ש בתיקונים ע"פ ויפן כ'ה וכו' וכו' אי אית מאן דיתער בתיובתא הזמן להבל וריק והלא האדם על כל הרגעים נידון ותובעים ממנו במה הוציא כל רגע כדכתיב לא תרפני עד בלעי רוקי ובפרט עון ביטול תורה העולה על כולנה על מה אבדה הארץ עליונה ותחתונה על עזבם את תורת ותיחלת דינו של אדם על דברי תורה וכל שעה וכל רגע שאינו עוסק בתורה נקרא "וחסרון לא יוכל להמנות" וכל שאינו עוסק בדברי תורה נקרא נזוף כי דבר ה' בזה ובכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם לבנים ולבריות מעלבוניה של תורה ואפילו יושב בטל נקרא לץ מד' כתות וכו' לכן עתה עת רצון הוא חזק ונתחזק להכניע לבנו ולשוב בתשובה שלימה כי שערי תשובה היום פתוחים הם כי אותה אנחנו מבקשים כהיום הזה, כי כל עיקר השופר: תלוי בתשובה כמ"ש בזה"ק כנודע, כי התעוררות התשובה היום גורם לפתוח לו שערי תשובה כי שערי תשובה היום פתוחים כי התעוררות התשובה היום הוא מעט כנגד טורח גדול בזמן אחר וכו' עכ"ל.

ג. שו"ע (סי' תקצ סעי' א) וראה שם במ"ב וירווה לך.

ד. הכי איתא בראש השנה (לד). אתקין רבי אבהו בקסרין, תשר"ת ג' פעמים, תש"ת ג' פעמים, תר"ת ג' פעמים. ואמרין דה"ט דר' אבהו דמספקא ליה אי גנוחי גנח (שברים), דהיינו תש"ת, או ילולי לילי (תרועה), דהיינו תר"ת. או תרויהו (שברים ותרועה), דהיינו תשר"ת. ולא סגי בתשר"ת, דדילמא גנוחי בלבד והתרועה מפסיקה בין השברים לתקיעה שאחריה, דדילמא ילולי בלבד, והשברים מפסיקים בין התקיעה הראשונה לתרועה שאחריה.

הב'. הוא אלהים בריבועו פשוט והוא בגימטריא ר' דשופר. והג' אלהים פשוט שהוא בגימטריא פ"ו דשופר.

בזה:

ש = אלף למד הי יוד מם.

ו"פ = אלהים.

ר = א, אל, אלה, אלהי, אלהים.

ולכן תתבונן בזאת מה כחו של השופר ומה חשיבותו המיוחד והיינו שיש בכוחו לשנות גזר דין ולמתק הדין מעליו. ובכוחו להפך מידת הדין למידת רחמים ומגזרות קשות ורעות שעלול האדם להיות מנוי עליהן כגון איזה לרעב איזה לשובע איזה לחיים.

ותתבונן ותראה, כמה הירבה הרש"ש בדברי המוסר שלו הנזכרים בסידור כת"י (ח"ג דף 340) לכתוב דברים נוקבים עד לבית חללו של הלב לראות כמה גדול עונו של האדם ומה מעכב התשובה בזה ומזה תבין, כמה חובה עלינו לשוב בתשובה, שאילולי זה, אין השופר מועיל מאומה, וז"ל: ידוע למו"ר כי פשט טעם מצות השופר הוא לעורר הלבבות הישנים בתרדמת חלאת יצה"ר, כמ"ש הרמב"ם ז"ל זה לשונו, אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזירת הכתוב, רמז יש בה כלומר, עורר ישנים מתרדמתם, וחפשו במעשיכם, וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועילו ולא יצילו, הביטו לנפשתיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, יעזוב כל אחד דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה ויתחרט על ביטול תורה ומיעוט מצות ומעשים טובים ועל אשר לא טוב עשה ולא על מעשיו של שנה זו שעברה בלבד אלא על כל מעשי ימי שני חייו וגם על גילגולין שעברו על הכל יביא האלהים במשפט והן עתה היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו לכן נחפשה

ד. קודם תפילת המוסף תוקעים בתחלה שלשים קולות מיושב. ואח"כ עוד שלשים קולות בתפלת לחש של מוסף, דהיינו תשר"ת תש"ת תר"ת בסוף ברכת "מלכיות", ושוב תשר"ת תש"ת תר"ת בסוף ברכת "זכרונות", ושוב תשר"ת תש"ת תר"ת בסוף ברכת "שופרות". וחוזרים ותוקעים שלשים קולות בתפלת החזרה של מוסף, בסוף הברכות של מלכיות וזכרונות ושופרות כנ"ל. ואחר אמירת חצי קדיש שאחר

עיונים והארות

תרועה כדרך הדואג מתאנח ואח"כ מילל לפיכך אנו עושין הכל הלילה היא שאנו קורין תרועה והאנחה זה אחר זה הוא שאנו קורין שברים, עכ"ל.

ובן הוא בטור (סימן תקצ) וז"ל: אבל תרועה לא ידעין מאי היא אלא מדמתרגמי' תרועה יבא אלמא שהוא כקול שאדם משמיע כשהוא בוכה ומיילל דילפינן מאימיה דסיסרא דכתיב ותיבב, ועדיין אין אנו יודעין אם הוא כאדם הגונח מלבו כדרך החולה שמשמיע קולות קצרים קול אחר קול ומאריך בהם קצת והוא הנקרא גנח או כאדם המיילל ומקונן שמשמיע קולות קצרים תכופות זה לזה והוא הנקרא יליל, או אם הוא שניהם כאחד, הלכך מספיקא אנו עושין הכל תקיעה וג' שברים שהוא גנח וקול אחר שיש בו קולות קצרים תכופים שהוא יליל, ואח"כ תקיעה, ועושין כן ג"פ, ואחר כך תש"ת ג"פ, שאם תרועה היא שברים לא עשינו כלום שיילל הפסיק בין תרועה לתקיעה אחרונה ואנן בעינן שלא יהא ביניהם דבר המפסיק, ואח"כ תר"ת ג"פ שאם תרועה יליל היא א"כ הפסיקו השברים בין תקיעה ראשונה לתרועה, ע"כ צריך תשר"ת ג"פ ותש"ת ג"פ ותר"ת ג"פ.

ומרן השלחן ערוך (שם סעיף ב') כתב, תרועה זו האמורה בתורה, נסתפק לנו אם היא הלילה שאנו קוראים תרועה, או אם היא מה שאנו קוראים שברים, או אם הם שניהם יחד, לפיכך כדי לצאת ידי ספק צריך לתקוע תשר"ת ג' פעמים, ותש"ת ג' פעמים, ותר"ת ג' פעמים. ע"כ.

ולפי הסוד כל המאה קולות חייבים להיות, ויש בכל סדר וסדר כוונות והמשכת אורות ומוחין, ועיין עליו בסידור רחובות הנהר שבהוצאת ישיבתינו הקדושה שהרחיב בזה וירוח לך.

ונביא כאן מ"ש הכה"ח סופר (ס' תקפה ס"ק כח) וז"ל: כללות כוונת התקיעות, תשר"ת הם בחי' חב"ד, ותש"ת הם בחי' חג"ת, ותר"ת הם בחי' נה"י, ומה שתוקעין מיושב ג"פ תשר"ת וכו' הם לתקן ג' בחינות, כי תשר"ת הראשון הוא בבחי' פנימיות דפנימיות, ותשר"ת השני הוא בבחי' חיצוניות דפנימיות, ותשר"ת השלישי הוא בחי' פנימיות דחיצוניות, וכן ג"פ תש"ת הם בבחי' חג"ת דג' בחי' הנז', וכן ג"פ תר"ת הם בבחי' נה"י דג' בחי' הנז', וכ"ז לבחי' בינה וחכמה דלחש וחזרה דשחרית, ואח"כ חוזרין לתקן בבחי' תפילת מוסף, ולפי שהוא מקום יותר גבוה מתקנין מדרגה תחתונה תחילה, דהיינו אחר העשר מלכויות תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת, והם בבחי' חב"ד חג"ת נה"י דפנימיות דחיצוניות, ולכן הם עשרה פסוקים שהם ג"כ כנגד חב"ד חג"ת נה"י דבחי' פנימיות דחיצוניות, וכן אחר העשרה זכרונות תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת, והם בחי' חיצוניות דפנימיות, וכן העשרה פסוקים דזכרונות הם בבחי' הנז', וכן אחר השופרות תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת בבחי' פנימיות דפנימיות וכן הפסוקים דשופרות הם בבחי' הנז', וכ"ה הסדר בבחי' חזרה דמוסף כמבואר כ"ז בסידור הכוונות של הרש"ש ז"ל, וכ"ה מנהג חסידי בית א-ל יכב"ץ אשר בעיר קדשינו ירושלים ת"ו ההולכים ע"פ דברי האריז"ל וע"פ סידור הרש"ש ז"ל כנודע ליודעי חן.

ורב שרירא גאון ובנו רב האי גאון נשאלו, וכי עד זמנו של רבי אבהו לא יצאו ידי חובת שופר ועוד כיצד נפל ספק במצוה שמקיימים אותה כל בני ישראל שנה אחר שנה מימות משה רבנו.

ועל כך השיב רב שרירא גאון ורב האי גאון שמן התורה כל שלושת קולות שהם "תרועה" או "שברים" או "שברים ותרועה" יחד כשרים הם ונחשבים קול של תרועה כי מן התורה צריך רק לתקוע קול כשבר בשביל תרועה וכל הקולות הנז"ל הם קולות נשברים. ובדורות שקדמו לרבי אבהו קמו מנהגים שונים ויש שעשו שברים במקום אחד תרועה במקום אחר ויש שנהגו לעשות שברים תרועה עכ"ד.

ובעל המאור (ר"ה דף יא. מדפי הרי"ף) כתב וז"ל: וכך היה הדבר מימים קדמונים, מנהג בכל ישראל, מהן עושין תרועה יבבות קלות, ומהן עושין תרועות יבבות כבדות שהם שברים. ואלו יוצאין י"ח ואלו יוצאין י"ח, כי שברים כבדים, תרועה הן. ויבבות קלות, תרועה הן. והיה הדבר נראה כחלוקה, אף על פי שאינו חלוקה. והרי התנאים כמו שאמרנו למעלה, הללו שונים שיעור תרועה ג' יבבות, והללו שונים שיעור תרועה ג' שברים, אלו משנתם כמנהגם, ואלו משנתם כמנהגם. וקאמר אביי, בהא פליגי ולא פלוגתא היא, ולא היו אלו מטעים את אלו, ואלו מטעים את אלו, אלא, מר כי אתריה ומר כי אתריה קתני, וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועה היא, וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועה הן, וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהם דבר שההדיוטות רואין אותה כחלוקה אלו דבריו של רבנו האי גאון ז"ל והם טובים ונאים ומתוקים מדבש ונופת צופים. עכ"ל.

והרמב"ם (פ"ג מהלכות שופר ה"ב) לא הסכים עם סברת הגאונים הנז"ל, וסבר שהתרועה הזאת שמן התורה אין אנו יודעים מה היא והיא ספק ומחלוקת הלכתית. וז"ל, תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים ורוב הגלויות ואין אנו יודעין היאך היא, אם היא הלילה שמיללין הנשים בנהייתן בעת שמיבבין, או האנחה כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול, או שניהם כאחד, האנחה והלילה שדרכה לבא אחריה הן הנקראין תרועה, שכך דרך הדואג מתאנח תחלה ואחר כך מילל, לפיכך אנו עושין הכל, עכ"ל.

ובארחות חיים (הלכות ר"ה סימן י') כתב ג"כ כדעת הרמב"ם וז"ל: כמה תקיעות חייב אדם לתקוע ביו"ט של ר"ה תשע תקיעות, לפי שנאמר תרועה ביובל ובר"ה ג' פעמים, וכל תרועה פשוטה לפנייה ולאחריה, ומפי השמועה למדו שכל תרועות של חדש השביעי אחד הן, בין בר"ה בין ביו"ט של יובל. תשע תקיעות תוקעין וכל א' מהן תקיעה תרועה ותקיעה. תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו ספק לפי אורך השנים ורוב הגלויות ואין אנו יודעים היאך היא אם היא הלילה שמיללין הנשים בנהייתן בעת שמיבבין או האנחה כדרך שמתאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול או שניהם כאחד האנחה והלילה שדרכה לבא אחריה הן הנקראים

החזרה חוזרים ותוקעים עשרה קולות תשר"ת תש"ת תר"ת, וביחד מאה קולות. ועוד תרועה גדולה לפני אמירת ברכו שקודם עלינו לשבח הרי מאה ואחת קולות.^ה

ה. שיעור תקיעה כתרועה^ו. א"כ שיעור התקיעה צריך שיהא לפחות כנגד שיעור התרועה שבאותו הסדר, דהיינו כאורך השברים-תרועה בתשר"ת, וכאורך השברים בתש"ת וכאורך התרועה שבתשר"ת^ז. ובשל תשר"ת יתקע י"ח כוחות ומעט יותר שהם שתי שניות, וי"א שהם 2.5 שניות, ונהגו להחמיר יותר ולעשותה באורך של 3-4 שניות^ח, ובשל תש"ת ארוכות מעט יותר מט' כוחות שהם של ערך שניה אחת, ובשל תר"ת לפחות ט' כוחות.^ט

- ו. ג' השברים צריך לעשותם בנשימה אחת^י, והוא לעיכובא ואפילו בדיעבד לא יצא יא.
- ז. בשברים יש ליזהר לעשות כל שבר לפחות ג' טרומטין ולא להאריך יותר מט' טרומטין, שאם כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה יב. וראוי להחמיר שלא יהיה השבר בשיעור ארבע וחצי טרומטין, שא"כ יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה, לדעת הרמב"ם יג.

עיונים והארות

"זה היום תחילת מעשיך", והנה נוקבא דז"א שיעור ט"ס שלה נגד נה"י דז"א, נמצא כי נה"י דז"א הם שלש של שלש, וכנגדן ט' ברכות של ר"ה, ג' ראשונות וג' אמצעיות וג' תחתונות, ואלו עצמן הם סוד מלכויות זכרונות ושופרות, אמנם י' מלכויות לכלול נה"י דנוק' דז"א בחג"ת שלה, ונקרא מלכויות, כי הם שיעור קומתה מנה"י, וזכרונות לכלול חג"ת שלה בדעת שלה, ושופרות לכלול כולם בחב"ד ונקרא שופרות ע"ש הבינה הנק' שופר (פע"ח דף קמ ע"ד).

ו. שו"ע (ס' תקצ סעי' ג) בשם י"א והוא מוסכם לדעת רש"י ותוס' ועי' משנ"ב (ס"ק ז) וכה"ח (ס"ק י), ומו"ר הגאון הגדול כה"ר בן ציון אבא שאול זלה"ה אמר שכוונת השו"ע לפסוק כן, וכמו בכל מקום שמביא השו"ע י"א בתחילה. ובא לאפוקי מדעת הרמב"ם שכתב (פ"ג מהלכות שופר ה"ד) ששיעור תרועה כשתי תקיעות.

ז. שו"ע (שם) משנ"ב (שם ס"ק י) וכה"ח (ס"ק טו).

ח. כ"ב מו"ר האור לציון (ח"ד פ"ה תשובה כ) וז"ל: שיעור תקיעה של תש"ת ושל תר"ת הוא תשעה טרומטין. והוא לערך שניה אחת. ושיעור תקיעה של תשר"ת יש לעשותו שמונה עשר טרומטין. והוא לערך שתי שניות. ובשברים, יש ליזהר לעשות כל שבר לפחות שלשה טרומטין, אך גם יש ליזהר שלא יהא השבר בשיעור ארבעה וחצי טרומטין, אלא יעשו בין שלשה למעט פחות מארבעה וחצי טרומטין, והוא לערך שניה וחצי. ושיעור תרועה ט' טרומטין. ויש מדקדקין לחזור לאחר התפילה על תשר"ת ותש"ת כשיטת רש"י לעשות השברים ג' כוחות בעלמא שלא יהיו ארוכים כשלשה טרומטין. ודי לדקדק בזה ביום ראשון של ראש השנה בלבד. עכ"ל.

ומה שכתבנו שנהגו להחמיר שלוש וחצי שניות כ"כ הרה"ג אופיר מלכה שליט"א.

ט. משנ"ב (שם) וכה"ח (ס"ק כה).

י. שו"ע (שם סעי' ד).

יא. משנ"ב (שם ס"ק טז). וכ"פ בכה"ח (ס"ק כח).

יב. שו"ע (סי' תרצ סעי' ג).

יג. שו"ת אור לציון (ח"ד פ"ה תשובה כ). והוסיף שם שהוא לערך שתי שניות.

ה. אמרו חז"ל (בראש השנה טז). למה תוקעים ומריעים כשהם יושבים, ותוקעים ומריעים כשהם עומדים? כדי לערבב השטן. ופירש רש"י, שלא יטטין כשישמע ישראל מחבבין את המצוות ומסתתמין דבריו.

ובספר המנהיג שם הביא סמך לתקיעת מאה קולות ממדרש תנחומא (פרשת אמור סימן יא), זהו שאמר הכתוב (ישעיהו מא, כד) הן אתם מאין ופעלכם "מאפע", (מאין גימטריא מאה ואחד, דהיינו בציוף תרועה גדולה שבסוף התפלה, ומאפע נוטריקון מאה פעיות), מומאה פעיות שהאשה פועה בלידתה, וצריך לפרש שרוצה לומר כשנתייבבה (אם סיסרא) חבלי יולדה באו לה כאשה היושבת על המשבר, וכיולדה פעתה ונבעתה. ע"ש.

והנה בספר תקיעות השופר, כתב רבנו האר"י ז"ל בשעה"כ (דף צז ע"ג ריש דרוש ז) וז"ל בענין תקיעות של ר"ה, ובתחיל אבאר סדרם, הנה הם ל' תקיעות תשר"ת תש"ת תר"ת ג"פ מיושב, בעת ברכת שופר אחר קריאת ס"ת. ול' תקיעות מעומד, במוסף בלחש, במלכויות זכרונות ושופרות. [ול' תקיעות בחזרה (הגה' ר' ניסים כדורי)] וי' תקיעות בקדיש תתקבל שלאחר תפלת מוסף דחזרה, באופן זה: בתחיל יתקע תשר"ת ג"פ, תש"ת ג"פ, ותר"ת ג"פ, הרי ל' תקיעות. ויחזור לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת פ"א, הרי מ' קולות. ויכוין כי הם מאה קולות כנגד שם הויה דמילוי ס"ג, ובאותיות מילויה לבדם שהם בגי' ל"ז, והנה ס"ג ול"ז הם ק'. ובענין כונת השופר יתבאר היטב ענין ס"ג ול"ז אלו מה ענינם, ע"כ. יוצא מדברים אלו דבתפילת לחש דמוסף ובחזרה ותוקעים אחר המלכות תשר"ת ג"פ, ואחר זכרונות תש"ת ג"פ, ואחר שופרות תר"ת ג"פ.

אולם בכה"ח (סי' תקצ"ב ס"ק ה) כתב בשם השל"ה וז"ל: ואשרי לעדה הקדושה שבוחרים בדרך המובחר דהיינו לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכויות וכן לזכרונות וכן לשופרות וכן נוהגין בא"י... עכ"ל. וכ"כ לעיל (סי' תקפ"ה אות כח דכ"ה ע"פ דברי האר"י ז"ל) וכתבנו שם דיש טעם בסוד לעשר התקיעות שבכל סדר בסוד עשרה פסוקים שיש בסדר ההוא, ושכן נוהגין חסידי בית-אל תכב"ץ אשר בעיר קדשינו ירושלים ת"ו ההולכים ע"פ דברי האריז"ל ליעו"ש. ע"כ. משמע מדבריו שהבין בדברי רבינו האריז"ל דכוונתו לומר שבכל פעם תוקע תשר"ת תש"ת תר"ת. ויתכן לומר דמה שכתב רבינו האריז"ל תשר"ת ג"פ וכו' היינו בין הכל סך התקיעות של לחש יוצא שתקענו תשר"ת ג"פ ענין מלכויות זכרונות ושופרות הוא, כי בר"ה נבראו ז'ין בסוד

ח. נחלקו הראשונים אם השברים והתרועה בתשר"ת נעשים בנשימה אחת או בב' נשימות, ויר"ש יצא ידי שניהם, ובתקיעות דמיושב יעשה בנשימה אחת, ובמעומד בשתי נשימות י"ד.

ט. השופר מצותו שיהא של איל כפוף, לעורר זכרון העקידה. ועדיף שיהא משל קרן ימין טו.

י. ידקדקו אחר תוקע הגון בעל תורה ומעשים טובים, וראוי שילמד כוונות התקיעות מזוה"ק, ואם לא נמצא תוקע שיודע לכיון סודות התקיעות, ראוי שלפחות יהיה המקרא יודע בכוונות טו.

עיונים והארות

שרעבי זצוק"ל, בתקיעות דמיושב תוקעים שברים תרועה יחד, ואח"כ מכוונים את הכוונות של השברים תרועה, ואם כן אין בעיה של הפסק בשלשים קולות שהם המצוה. אלא שבתקיעות של מעומד תוקעים שברים ומכוונים הכוונות לשברים, ואח"כ תוקעים תרועה ומכוונים הכוונות השייכים לתרועה, וכן המנהג בעוד ישיבות של מקובלים ולא עושים הפסק בתקיעות דמיושב.

טו. **שו"ע** (ס' תקפו סעי' א), והוא רמז גם לאילו של יצחק. ועי' עוד בכה"ח (ס"ק ד).

ואיתא במשנה (ר"ה כו.) "כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן" ופרש"י בין של איל בין של יעל, פרה הוא קרן ואינו קרוי שופר ע"כ. והיינו דשופר לשון שפופרת ובפרה הוא מקשה אחת חתיכה בתוך חברתה, עוד איתא התם (ר"ה טז) אמר רבי אבהו למה תוקעים בשופר של איל? אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני. ע"כ. ואיל הוא כבש, אלא שהכבש הוא בן שנה ור"ת כבש **בן שנה**, והאיל בן שנתיים. ואי"ל ר"ת אחרי יעברו שלשים, כי האיל הוא בן שנה ושלושים יום.

ובתלמוד ירושלמי (תענית פ"ב ה"ד) איתא "וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר", מהו אחר? אמר רבי יודה ברבי סימון, אחר כל הדורות עתידין בניך ליאחז בעוונות ולהסתבך בצרות, וסופן להיגאל בקרניו של איל הזה, שנאמר "וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן". רבי חונה בשם רבי חנינה בר יצחק, כל אותו היום היה אברהם רואה את האיל נאחז באילן זה וניתור ויוצא, נאחז בחורש זה וניתור ויוצא, נאחז בסבך הזה וניתור ויוצא, אמר לו הקב"ה: אברהם, כך עתידין בניך נאחזים בעוונות ומסתבכים במלכויות מבבל למדי, ממדי ליון, ומיון לאדום, אמר לפניו רבון העולמים יהיה כן לעולם? אמר ליה וסופם להגאל בקרניו של האיל הזה, וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן" ע"כ.

ועיין בזוה"ק (אמור צב:) שבראש השנה צריך שופר כפוף וביובל פשוט.

טז. **מ"ב** (ס' תקפא ס"ק יא). מטה אפרים (ס' תקפה).

ובזוה"ק (ויקרא יח.) איתא "רבי אלעזר ורבי אבא היו יושבים לעסוק בתורה, אמר רבי אלעזר ראיתי לאבי בשני ימים של ראש השנה וביום הכיפורים שלא היה רוצה לשמוע תפלה מכל אדם, אלא מאדם שהיה מברר אותו ולוקחו אצלו שלשה ימים קודם ראש השנה כדי שיהיה טהור, שהיה רבי שמעון אומר כך בתפלת האיש הזה אני נטהר ומתכפר העולם, וכל שכן בתקיעת השופר "דלא מקבל תקיעתא דבר נש דלאו איהו חכים למתקע ברזא דתקיעה" וכו'.

ועיין להרמ"ק שפירש באור החמה (ח"ג דף יד ע"א) במעלת התוקע "יודעי תרועה שיודעים בסודה, ידיע אורחיו

יד. שו"ע (ס' תקצ סעי' ד). וע"ש במ"ב (ס"ק יט) וכה"ח (ס"ק לד) דלמנהגינו לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת במלכויות וכן לזכרונות ולשופרות, יוכל לעשות ג"כ להיפך, במיושב בב' נשימות ובמעומד בנשימה אחת. וע"ש עוד ברמ"א דהמנהג הנכון לעשות הכל בב' נשימות ואין לשנות, אבל אין נוהגין כן, עי' בשעה"צ (ס"ק יח) ובחזו"א.

וכתב באור לציון (ח"ד פ"ה תשובה כ"ב) וז"ל: בתקיעות דמיושב יתקע בנשימה אחת, ובתקיעות דמעומד יתקע בשתי נשימות. והתוקע בנשימה אחת, יעשה על כל פנים הפסק כל שהוא בין השברים לתרועה בלא לנשום בנתיים. וכשתוקע בשתי נשימות, יפסיק ממש בנשימה בין שברים לתרועה. ואם טעה ותקע בתקיעות דמיושב בשתי נשימות, יתקע בתקיעות דמעומד בנשימה אחת. וכן מי שקשה לו מחמת התרגשות וכדומה לתקוע בתחילה בנשימה אחת, יתקע בשתי נשימות, ובתקיעות דמעומד יתקע בנשימה אחת.

ועוד הובא שם במקורות שכתב על המקובלים שעושים הפסק בין השברים לתרועה וז"ל: הנה מנהג המקובלים לשהות הרבה בין שברים ותרועה, ומשום שרוצים לגמור את כוונות השברים לפני שיתחילו תרועה. וכן היה המנהג בישיבת המקובלים בית אל ומנהג הרב השד"ה בישיבת רחובות הנהר ועוד, וצ"ע על מה סמכו לנהוג כן, והרי מרן כתב שירא שמים יצא ידי כולם ובתקיעות דמיושב יעשה בנשימה אחת.

ונראה שסמכו בזה על שיטת הרמב"ם וכביאור המגיד משנה. שהרמב"ם (בפ"ג מהלכות שופר ה"ג) כתב וז"ל, נמצא סדר התקיעות כך הוא, מברך ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תרועה ואחריה תקיעה. וחוזר כסדר הזה שלשה פעמים וכו' נמצא מנין התקיעות שלשים. וכתב במגיד משנה שם שמלשון הרמב"ם שכתב ונמצא מנין התקיעות שלשים נראה שהוא סובר שיכול להפסיק בין שברים לתרועה, ע"ש. והובא גם בב"י (בס"י תקצ). והוא גם מדוקדק בדברי הרמב"ם שכתב ואחריה שלשה שברים ואחריה תרועה. וראה גם בדברי הפר"ח (בס"י תקצ שם), ע"ש. נמצא שלהבנת המגיד משנה בדעת הרמב"ם אפשר להפסיק בין שברים לתרועה, ועל זה סמכו המקובלים להפסיק בין שברים לתרועה, כדי לכיון בשברים שהוא כוונה אחרת מתרועה כמבואר בשער הכוונות (דף צ"ט ע"ב). וראה גם בכה"ח (בסימן תקפ"ה אות כ"ח), ע"ש. ומה גם שהכוונות אינן הפסק בדבר שלא מן הענין אלא צורך תקיעה הן. ולפחות לא יפסיקו יותר מעשרים שניות. והיה מן הראוי שהנוהגים כן יחזרו שוב על ג"פ תשר"ת לאחר התפילה ויעשו שברים תרועה בנשימה אחת. ואולם לדידי אי הוה עבידנן לכוונות אלו, דוחים היינו אותן לאחר התפילה לחזור ולעשות סדר התקיעות לפי כוונות הרש"ש, ובתקיעות דמיושב לתקוע בנשימה אחת כדעת מרן. עכ"ד.

ומודע לבינה, כי בישיבתנו הקדושה ק"ק חסידים נהר שלום" תכב"ץ מזמן מו"ר גאון המקובלים כמוה"ר מרדכי

יא. נכון שהגדול בתורה ובמעשים שבציבור, יעמוד לפני התקיעות ויאמר לפני הקהל דברי כיבושין כדי לעוררם לשוב בתשובה שלמה, ומנהג ק"ק חסידים "נהר שלום" שעומד החכם ואומר המוסר של מו"ר הרש"ש זיע"א ואח"כ אומרים קדיש על ישראל".

יב. קודם הברכות אומרים שבעה פעמים מזמור מ"ז מתהילים י"ה, והתוקע והקהל אומרים בכוונה התפילה

עיונים והארות

לכיון דעתו מאחר שאינו ידוע טיבה של אהבה ויראה רק מן השפה ולחוץ, שאינו רואה ממי צריך לירא ולמי צריך לאהבה ואינו מתעורר, לכן רצה הקב"ה לזכות את ישראל עם סגולה נתן להם מועדי ה' מקראי קדש אשר בהם משפיע עליהם הקב"ה שפע קדושה ומאיר אורו בר"ה, וימים נוראים מאיר אור הפחד, וזהו הטעם שאין לך אדם מישראל שלא יהא מרגיש יראה ופחד כל אחד לפי בחינתו ולפי הכנתו שעשה מקודם ולפי פתיחת עיניו, יש ירא יראת הרוממות, ויש ירא יראה מועטת, יש ירא יראה גדולה, ויש יותר ויותר גבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם, ולפי השפעה והארה שמקבל בר"ה כך נמשך עליו ונשאר הרושם לכל השנה, הנה כי כן לו בכח יגבר איש בר"ה להיות לבו מלא יראה ורתת זיע מפחד ה' ומהדר גאווה, ואעפ"י שאמרנו שתלוי בהכנתו של אדם מ"מ מאחר ששערי יראה פתוחים, בהתעורר האדם עצמו ימצא עזר כנגדו ומצא כדי גאולתו וחיתה נפשו לכל השנה כולה, ובלבד שלא יסיח דעתו כי אם כל היום יהיה רק עסוק להעמיק ולהתמיד במחשבתו ליראה את ה' הנכבד והנורא יראת הרוממות בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושורשא דכל עלמין וכלא קמיה כלא חשיב, ומצות היום להתעורר מאד בהרהורי תשובה, ובפרט בשעת התקיעות שאז מלך יושב על כסא דין ואפילו מלאכי מרום יאחזמו רעד, וראוי בכל קהל ישראל שיעמוד הרב הזקן שבהם לפני התיבה קודם התקיעות ויאמר להם דברי כבושין בכתב או בע"פ, ויקרא בגרון כשופר ירים קולו להודיע לרבים מה נעשה כהיום הזה כמה כחה של תשובה וכדומה לפי צחות לשונו למען יזכרו וישובו אל ה' עכ"ל.

וכתב הכה"ח (סי' תקפה ס"ק י') ואחר קריאת התורה אם יש שם חכם בעל מדות טובות אומר לפני הצבור דברים כבושים, ואין לומר ענינים דרך דרוש אף אם הם מתוקים לחיך אין זה ענינו של יום, ומה גם להמוני עם אשר לא ידעו ולא יבינו טובים ויפיים, רק יאמרו לפנייהם דברים הכובשים את הלבבות ומכניעים אותם לשוב בתשובה על דרך שאמרו בש"ס (תענית טו.) אחינו בית ישראל לא שק ולא תענית גורמים אלא תשובה וכו', ואותם פסוקים שיאמר יהיה מענינו של יום בענין שופר או ענין יום הדין יפרש אותם בדרך קרוב לפשט או בדרך רמז על תוכחות מוסר למען ישמע העם בדברו, ובפרט אם הוא שום בעל בכי יתן את קולו בבכי וישמעו אחיו העברים ויתנו לב בהרהורי תשובה, ובזה יהיה זוכה ומזכה את אחיו עמו ותעל שועתם ותקיעתם השמימה. מטה אפרים (אות א'). ועיין בקיצור של"ה (מסכת ראש השנה).

יה. והוא מזמור "למנצח לבני קרח" וכשאומרו יכוין להמתיק ז' פעמים אלהים הנזכרים בו. (סידור הרש"ש כ"ח ח"ג דף 340).

בסידור האריז"ל שסידר רבי שבתאי (סדר תקיעת שופר דף ס"ז ע"ב) כתב טעם אחר וז"ל: צריך לומר מזמור מ"ז כל העמים תקעו כף ז' פעמים. ויכוין שההבל ממזמור זה עולה למעלה בסוד 'עלה אלהים בתרועה' לבער ולבטל ולהכרית כל המקטרגים ושטנים המבדילין בינינו לבין אבינו שבשמים ויש במזמור זה ז' פעמים אלהים ויש ז' גבורות נגד בג"ד כפר"ת וז'

דמלכא בענין הספירות היאך נמתקות אלו באלו, ביקרא דמלכא במציאות הספירות, בעותא להתפלל, ולזמנא קל שופרא שיוודע להעלות קול בכוונה שתזדמן בכל העולמות ויקשר להעלות הקול לרום המעלות, בכוונה דלבא שלא יטרידוהו מחשבות, בחכמתא שיוודע לכיון, ברעותא שתהיה הכוונה מכוונת מלב ונפש, בשלימו שיהיה בעל מעשים, ולא אשתכח מוציא ידי חובתן הגון וראוי" ע"כ.

והגאון החיד"א ז"ל כתב בברכי יוסף (או"ח סי' תקפא אות יב) בשם מהר"ר יוסף ראוינא ז"ל מגדולי רבני איטליא, כיון שתקיעת שופר הושוותה בגמרא (ר"ה כו.) לכניסת כהן גדול לפנים דלזכרון קאתי, מלבד מה שכתבו חכמי האמת, ואם אינו מתפלל כל השנה עם הציבור צריך לסלקו.

יז. מנהגי בית אל מספר דברי שלום (אות עה) וז"ל קודם תקיעת שופר אומרים המוסר והתעוררות לב שיסד מורנו ורבנו הרש"ש זלה"ה וזה ביום ראשון דר"ה.

וזה חלק מדבריו הקדושים, הנה עתה עת רצון היא, חזק ונתחזק להכניע לבנו ולשוב בתשובה שלימה, כי שערי תשובה היום הם פתוחים כי אותה אנחנו מבקשים כהיום הזה, כי כל עיקר השופר תלוי בתשובה כמ"ש בזוהר כנודע, ואז תשוב ה' שהיא אימא להתפשט המוחין בז"א, וכבר נודע כי עיקר חזרת המוחין בז"א היום ומיתוק הדינים הוא ע"י השופר, וכל עצמו של שופר הוא לעורר לבבינו לתשובה כלומר עורר ישנים מתרדמתכם ושובו אל ה', ואז תשוב ה'-אימא להתפשט, כי כל אבר וגיד פגום או שעדיין לא נברר ולא נתקן, א"א למוחין להתפשט בו כנודע, לפיכך נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה', כל אחד לפי שיעורו, אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שלא יפחות כל אחד לשוב מאיזה חטא קל או חמור, ואז זוכה להיות צדיק בעל תשובה ומכריע עצמו וכל העולם לכף זכות, ונכתב בספר צדיקים לחיים, ודבר זה הוא הכרח גדול בכל עת, ובפרט ביום שאין בו תקיעת שופר, ואין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים, שע"י הרהורי תשובה זו יחזרו המוחין להתפשט בז"א וימתקו הדינים. עכ"ל.

עוד עיין שם במנהגי ישיבת בית אל שכתוב שביום שני דר"ה נהגו לומר מוסר שסידר הראשון לציון והרב החסיד עט"ר הרב אג"ן זלה"ה.

והרב פלא יועץ (מערכת ר' ערך ראש השנה) הביא את מוסר הרש"ש זיע"א, ובתחלה כתב והמשיל האדם העשוי מחומר עכור עפר מן האדמה, דומה למי שעניני סגורות ויושב בבית אפל שעולם חושך בעדו, וצריך לזה שיפתח עיניו וגם שיביאו לו נר כדי שיראה מאורות דבחדא לא סגי, אמנם כשיביאו לו נר אף אם עיניו סגורות מרגיש קצת באור הנר, ואם יפתח עיניו מעט יראה מעט ולפי השיעור שיפתח עיניו ככה יראה אור הגדול מהנר הגדול אור בהיר, כך האדם, מחמת שעניניו סתומים מלהסתכל במושכלות ומלהשתדל על כך, וגם הוא יושב בעולם הזה השפל ואפל מתוך כך הכסיל בחושך הולך טח מראות עיניו מהשכיל לבו ליראה ולאהבה, ואינו יכול

המסודרת במחזורים י. וטוב שהתוקע יפרש בפיו שמכוון להוציא כל השומעים וגם את עצמו ידי חובה, ואף השומעים יתכוונו לצאת ידי חובה מהתוקע. וקודם הברכה יכה בידו על הבימה כדי שירגישו כל הציבור שהוא מוכן לברך ויתנו דעתם על הברכה.

ג. קודם שיתקע יברך לשמוע קול שופר, שעיקר המצוה בשמיעה יא. ויאחז השופר ביד ימין וטוב שגם יתקע

עיונים והארות

ולמתן תורה שהיה בקול שופר חזק מאד. וכל זה הוא לנו לסנגוריא ולהמתיק הדינים, כשמציינים את זכות העקידה, וזכות קבלת התורה. וראה פלא, כי חסד, גבורה, רחמים, בדיק גימ' 686 כמספר שופ"ר. והענין הוא כי הנהגת העולם בסימן חסד"ר - חסד דין רחמים, פעמים העולם מתנהג במידת החסד בזכות מעשיהם הטובים של עם ישראל. פעמים ח"ו במידת הדין, ופעמים במידת הרחמים שהוא ממוזג וממוצע בין החסד לדין. וע"י תקיעת השופר גורמים למתק הדינים ושהעולם יתנהג במידת החסד והרחמים. וידוע שעיקר מצות השופר הוא לשמוע קול שופר, והכל תלוי באוזן כי חרש שתקע לא יצא ידי חובה. והנה אוזן ר"ת א - אלופו של עולם. אותיות ז"ן - זן נפש, כלומר כי ע"י השמיעה, אלופו של עולם זן את הנפש שלנו ובפרט ע"י שמיעת קול שופר.

כ. בא"ח (ש"א פר' נצבים אות יד). כה"ח (סי' תקפ"ה ס"ק יב).

וכאשר שומע קול השופר יכוין כמו שכתב בסדר היום: כששומע תקיעה ראשונה יכוין לעורר זכות אברהם אבינו ע"ה, ובזכותו ירחם עלינו להוציא לאור משפטנו.

וכששומע שברים, יכוין לעורר זכות יצחק אבינו ע"ה, שנעקד על גבי המזבח מדעתו ומרצונו.

וכששומע תרועה, יכוין לעורר זכות דוד המלך ע"ה, שעם היות שהיה מלך גדול ואדיר עבד עבודת אלהיו בשלמות לעשות הטוב והישר בעיניו, ועל אף שעברו עליו כמה צרות ורעות סבל אותם באהבה וחבה להשלים את נפשו.

וכששומע תקיעה אחרונה, יכוין לעורר זכות יעקב אבינו ע"ה שמסר עצמו לתורה, והם רחמים פשוטים, ונמצא הדין בין ב' מדות של רחמים, כדי שיהיה כבוש ביניהם ולא יהיה לו כח לקטרג. זאת היא כוונה קצרה ודי בזה.

ובתב בסידור הרש"ש, ג' פעמים תשר"ת תש"ת תר"ת דמיושב, תכוין לבטל על ידם יצר הרע של עבודה זרה.

ג' פעמים תשר"ת תש"ת תר"ת דמוסף בלחש, תכוין לבטל על ידם את היצר הרע של גילוי עריות.

ג' פעמים תשר"ת תש"ת תר"ת דמוסף של חזרה, תכוין לבטל את היצר הרע של שפיכות דמים.

י' קולות אחרונות תכוין לבטל יצר הרע דלשון הרע.

גם יכוין כי מספר כל הטורמטין שבעשר פעמים תשר"ת הם בגימטריא ש"ס שהוא שטן עם הכולל לבטל כח המקטרג, ומספר כל הטורמטין שבעשר פעמים תש"ת הוא בגימטריא ר"ע לבטל כח היצה"ר הנקרא רע הממונה על מצוות לא תעשה שהם דינים תקיפים, והטורמטין שבעשר פעמים תר"ת ר"ע טורמטין לבטל היצה"ר המבטל מצוות עשה והוא דינא רפא.

כא. כ"ב הב"י (סי' תקפ"ה) בשם הרא"ש: מברך "לשמוע קול שופר", ואינו מברך "לתקוע", כי עיקר המצוה בשמיעה.

וכ"פ שו"ע (סי' תקפ"ה סעי' ב).

ימי השבוע. ובאמירה זו מתבטלין ומתמתקין כל דינין קשים ורפים ומהפכין מדת הדין למדת הרחמים ויש מ"ט תיבין נגד מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא ובזה מתמתקין ויוצאין זכאין בדין עכ"ל.

מקורו במסכת סופרים (פרק יט הלכה ב). שבע פעמים כנגד שבע רקיעים שהוא יתברך ברא.

וכן כתב בשולחן ערוך הרב (לרבי שניאור זלמן זצ"ל) אחר קריאת התורה יכין עצמו לתקוע בשופר ויאמר קפיטיל זה ז' פעמים: "למנצח לבני קרח מזמור".

ומו"ר מופת הדר בחזון עובדיה (ימים נוראים הלכות שופר הלכה ב) כתב שמספיק לאמר פעם אחת. וז"ל נוהגים שהתוקע אומר תפלות ותחנונים לפני התקיעות כדי שיתקבלו ברצון לפני שוכן מרומים, ויאמר המזמור כל העמים תקעו כף, שנאמר בו עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר. [ואמרו במדרש תהלים (מז), עלה אלהים בתרועה, שישב על כסא הדין, וכיון שישראל תוקעים בשופר הוא עולה ומהפך מדת הדין למדת הרחמים, שנאמר ה' בקול שופר, ברחמים, שנאמר ה' אל רחום וחנון]. ואומר אותו פעם אחת ולא יותר, שלא לעשות טורח צבור.

יט. ספר חמדת ימים (פ"ז מחודש אלול דף מב ע"ג).

והטוב ביותר לומר סדר הלשם יחוד והתפילות שסידר הרי"ח הטוב בלשון חכמים, וכן לקרוא הזוהר בענין התקיעות עי"ש.

ויכין עצמו אחר קריאת התורה לתקוע בשופר לעורר הז"א משינתו, תחילה יאמר ששה פסוקים שר"ת שלהם הוא קר"ע שט"ן, ואלו הם קולי שמעה וגו', ראש דברך אמת וגו', ערוב עבדך לטוב וגו', שש אנכי וגו', טוב טעם ודעת למדני וגו', נדבות פי רצה נא וגו', אח"כ יאמר יהר"מ ה' או"א אלהי המשפט, שבזכות אלו השמות היוצאים מר"ת אל נא קרב תשועת מצפך ויכוין (אנקת"ם), פחדך סר תוציא ממאסר (ר"ת פסת"ם), פדה סועים פתח סומים ימינך מצפים (ר"ת פספסי"ם), דלה יוקשים וקבץ נפוצים סמוך ה' מפלתינו (ר"ת דיונסי"ם), שתקיע המסכים והמקטרגים אשר הם מבדילים בינך ובין עמך ישראל, ארוממך אלהי המלך המשפט שומע קול תרועת עמך ישראל ברחמים. אח"כ יברך עליו בכוונה הראויה לברכת המצות כמ"ש במקומו, אח"כ יקח השופר בידו ויכוין בו איך הוא קצר ורחב ומקום הקצר יהיה אצל הפה למעלה ומקום הרחב יהיה למטה. (פע"ח שער השופר פ"א)

בתקיעת שופר מעוררים זכות האבות הקדושים, וכיון שהוא יום הדין, יצחק הנאזר בגבורה יושב באמצע, ואברהם (חסד) שבימינו, ויעקב (תפארת) שבשמאלו אווזים בו וממתיקים גבורותיו. וגם דוד מלכא משיחא הרגל הרביעית במרכבה עם האבות, והסדר הוא תקיעה - אברהם, שברים - יצחק, תרועה - דוד, תקיעה אחרונה יעקב.

בנוסף להזכרת האבות, מרמז השופר לאיל של יצחק שנעקד,

בצד ימין יי, ויהיה השופר מכוסה יי, וביום הראשון יוסיף התוקע לברך שהחיינו. והמנהג לתקוע על הבימה שהספר תורה מונח עליה כדי להזכיר זכות קבלת התורה, ומעמד הר סיני יי.

יד. יש נוהגים לעמוד בעת ברכות השופר, ויש נוהגים לשבת, וכן מנהג ק"ק חסידים "נהר שלום" תכב"ץ יי.

טו. יש שנוהגים שאחד מהקהל עומד ליד התוקע, ומקריא לפניו סדר התקיעות. ויש ג"כ סוד בדבר וכן מנהג ישיבתינו הקדושה יי.

עיונים והארות

קדמות הזוהר להגאון רד"ל ז"ל עכ"ל.

כד. כ"ב הרמ"א (סי' תקפה סעי' ב בהגה), שנוהגין לתקוע על הבימה במקום שקורין. והפוסקים כתבו בזה כמה טעמים:

א. מפני כבוד הצבור. (לבוש). ב. כדי לזכור שבשופר ניתנה התורה לישראל שנאמר: ויהי קול השופר הולך וחזק מאוד. (יפה ללב). ג. כדי שזכות התורה יגן עלינו לעלות זכרוננו לפניו לטובה. (משנ"ב). ד. כדי שיזכור לנו השי"ת מעמד הר סיני שקבלנו את התורה ולא קיבלוה עם אחר ובזה יצדקו ויתהללו כל זרע בית ישראל. (כה"ח).

כה. מרן השו"ע (סי' תקפה סעי' א) פסק שצריך התוקע עצמו לתקוע מעומד, ומ"מ, דין זה מדרבנן ואינו לעיכובא, ועל כן, בדיעבד אם תקע מיושב יצא, כ"כ מרן החיד"א בספר יעיר אוזן (הוב"ד בס' חזו"ע ימים נוראים הלכות שופר הלכה ז) וכ"כ הבא"ח (פ' נצבים אות טו) אמנם הציבור נהגו לישיב בתקיעות הראשונות (דמיושב). והטעם בזה הובא ברדב"ז (תשובה ח"ד סי' כ"ה) דהואיל ועיקר התקיעות הם תקיעות דמעומד, שעל סדר תפילת מוסף, ובהם יוצאים י"ח, ואילו התקיעות הראשונות דמיושב, הם רק כדי לערבב השטן, לפיכך משום כבוד הציבור, לא רצו חכמים להטריחם לעמוד, שהרי עתידים לשמוע תקיעות דמעומד, בתפילת מוסף. וכן העתיקו האחרונים להלכה (עיין משנ"ב סי' תקפה ס"ק ב, וכה"ח שם ס"ק ב). וכתב בשו"ת זבחי צדק (ח"ג סי' קמד) בשם רבנו הגרי"ח, שגם בשעת הברכה לא צריך לעמוד, הוב"ד בס' חזו"ע (שם). ומנהג ירושלים עיה"ק לעמוד בשעת הברכות ואח"כ יושבין.

כו. הנה מנהג זה, שמקריין לתוקע את התקיעות, נזכר ברמ"א (סי' תקפה, סעי' ד), וז"ל: נוהגין להקרות לפני התוקע סדר התקיעות מילה במילה, כדי שלא יטעה, ונכון הוא. ע"כ. וכתב המג"א (ס"ק יא) בשם השל"ה, שגם תקיעה ראשונה יאמר המקרא לתוקע, וראיה מברכת כהנים שמקריאים לכהנים גם מילת יברכך. וכ"כ הבא"ח (שם אות טז).

מיהו מור"ר פאר הדור הגר"ע יוסף זצוק"ל חולק בזה וס"ל דשאני התם, שגזירת הכתוב היא "אמור להם" שיאמר להם החזן כל מילה ומילה. ועוד, שלדעת מרן אף בברכת כהנים עצמה אין החזן מקרא להם מילה ראשונה, אלא הם אומרים מעצמם "יברכך". ולפי הסוד גם מילה ראשונה מקריא.

ואביא לפניך את דברי השל"ה בענין זה (מסכת ראש השנה פרק נר מצוה אות יד ואות טו) וז"ל: נוהגין להקרות לפני התוקע, ולומר: תקיעה, שברים, תרועה, תקיעה. וכן בכל הקולות. והוא מנהג יפה, כדי שלא יטעה התוקע. אמנם, יש גם כן סוד בדבר, כי התקיעות מעוררים העניינים הגנוזים שלמעלה, וכשהמקרא אומר 'תקיעה', יכוון לסוד התקיעה. וכן כשאומר 'שברים' או 'תרועה', יכוון לסודיהן. ובכל סדר וסדר לפי סודו. ועל ידיעה זו תוקע התוקע. על כן צריך המקרא להיות אדם גדול ובקי בסודות, וצדיק. והתוקע, עושה הפעולה של תקיעה על

כב. כמו שפסק מרן הש"ע (סי' רו סעי' ד) דכל דבר שמברך עליו לאוכלו או להריח בו צריך לאוחזו בימינו כשהוא מברך. וכתב המשנ"ב (שם ס"ק יח) בשם האחרונים, דה"ה בכל מצוה שמקיים, שיאחז הדבר ביד ימינו בשעת הברכה, והטעם בזה משום חשיבות דיד ימין. ועיין בכה"ח (שם), שכתב בשם המקובלים שאף מי שהוא איטר יד ימינו יאחז הדבר ביד ימין דעלמא, ע"ש. וכ"כ האול"צ (ח"ד פ"ה תשובה ה).

ומש"כ שגם יתקע בצד ימין, כן כתב הרמ"א (סי' תקפה סעי' ב בהגה), שטוב לתקוע בצד ימין אם אפשר לתקוע בכך. ור"ל שישים את פי השופר, בקצה הימני של שפתיו. וכן כתב הגר"ח פלאג'י בס' מועד לכל חי (סי' יד אות ג), שנכון לתקוע בשופר מצד ימין של פיו ע"פ הקבלה וכ"כ מור"ר הבא"ח (שי"א פר' נצבים אות טז). והטעם בזה, ביאר בכה"ח (שם ס"ק כט), שהרי השופר הוא כדי לערבב השטן, והשטן עומד על ימין של אדם, דכתיב: והשטן עומד על ימינו לשטנו. (לבוש). וטעם נוסף, דעל צד שמאל כבר מגינה מצות התפילין שמניחים ביד שמאל, ולכן צריך לתקוע בצד ימין. וביאר שם, שאין הכוונה דוקא לתפילין של התוקע, אלא תפילין דעלמא מגינים על מידת שמאל שהוא הדין, ולפיכך אין חילוק בין אם התוקע איטר או לא, אלא בכל גווני יעמידנו בצד ימין, ע"ש. ומ"מ, כתבו האחרונים שאם אינו מורגל בכך, אינו מעכב ויתקע באיזה צד שנוח לו וכמ"ש הרמ"א עצמו דטוב לעשות כן, 'אם אפשר בכך'. ע"כ.

כג. כ"ב האליה רבה (סי' תקפה) בשם הגהות מנהגים. ובספר חזו"ע (ימים נוראים הלכות שופר הלכה ו) הביא בשם הפוסקים כמה טעמים למנהג זה: א. ע"פ האמור במדרש (בראשית רבה פרשה נו) שאברהם אבינו הצניע את יצחק בשעה שבנה את המזבח, עד שעת העקידה ממש, כי היה ירא פן יזרוק עליו השטן אבן ויפסל מקרבן. ב. ע"פ המעשה המובא במג"א (סי' תקפה, ס"ק יא) שפעם אחת אירע שלא היו יכולים לתקוע בשופר והוצרכו לקרוא עליו 'ויהי נועם' לסלק השטן שהיה בו ועיכב מלתקוע. ולכן מכסים אותו, שלא ישלוט בו השטן.

והנאון השדי חמד (כרך ט' מערכת ראש השנה סי' ב אות יד) לא פסח על מנהג זה והביא לאחד מן הכותבים בירחון כנסת הגדולה שכתב דיתכן שהטעם לכיסוי השופר עד התקיעה הוא ע"פ הסוד. עיין עליו שכתב כן וז"ל: הרב באר היטב בסימן תקצ"ג הביא דיש לכסות השופר בשעת הברכה ועיין ביד אפרים (סי' תקפה) ולא נודע טעם כיסוי זה והתפלא בזה סופר אחד בכנסת הגדולה החדש חוברת רביעית צד צ"ו אות י"א והאריך קצת וסיים דאולי הוא על פי הסוד עי"ש אמנם כבר עמד בזה סופר אחד בהחבצלת שנת העשרים מספר 43 וכתב טעם הדבר וז"ל וטעם כיסוי השופר שהוא לזכר מה שאמרו בבראשית רבה פרשה נ"ו ובפסיקתא שהצניע אברהם אבינו ליצחק בשעת בנין המזבח עד העקדה ממש שלא יזרוק בו אבן ויפסל וכוון שהתקיעה בשופר איל זכר לעקדה ואילו של יצחק עשו זה גם כן לזריזותיה דאברהם כן מפרש הטעם במאמר

טז. נשים, פטורות מן הדין מתקיעת שופר, כי זו מצות עשה שהזמן גרמא. ואשה שקבלה על עצמה מצות שמיעת קול שופר בראש השנה, ובכל שנה היתה באה לבית הכנסת לשמוע קול שופר, ושנה אחת נאנסה מחמת חולי וכיו"ב ולא יכלה לבוא לבית הכנסת, אם אפשר טוב שיבא התוקע לביתה ולהשמיעה קול השופר, בלי ברכה. ואם אי אפשר, אינה צריכה התרה על מנהגה. ורק אם רוצה לבטל מנהגה לתמיד, צריכה התרה על שלא אמרה "בלי נדר". ואם התכוין בעלה לפוטרה בהתרת נדרים שנוהגים לעשות בערב ראש השנה, אינה צריכה התרה^{יז}.

יז. אין להפסיק בדיבור בין הברכה לתקיעות, אמנם אם הוצרך לדבר מענין התקיעות, אינו הפסק. וגם אין להפסיק בדיבור בין התקיעות דמיושב לבין תקיעות דמעומד, וכן בין התקיעות עצמן, בין דמיושב ובין דמעומד. אמנם דיבור בענין התקיעות והתפילות לא הוא הפסק^{יח}.

יח. מנהג רבנו האר"י ז"ל והרש"ש זיע"א לעשות הפסקה בין סדר לסדר, בין תשר"ת לתש"ת, ובין תש"ת לתר"ת, ולהתוודות בפה בלחש שלא ישמעו הדברים לאוזניו. ואם לא עושים הפסקה אין להתוודות אלא בלב, וגם התוקע עצמו מתוודה בפה וכן מנהג ישיבתנו ק"ק חסידים "נהר שלום" מזמן מו"ר הגאון המקובל כמוה"ר מרדכי שרעבי זצ"ל^{יט}.

עיונים והארות

מין החיד"א בספרו ברכ"י (סי' תרנד) פסק כדברי מהר"י ממרויש בשו"ת מן השמים (סי' א) שהנשים מברכות, והניף ידו שנית בשו"ת יוסף אומץ (סי' פב), וכתב שהגם שמרן ז"ל פסק שלא יברכו, אילו ראה דברי שו"ת מן השמים, ודאי היה פוסק כותיה ומנהיג לברך. ע"כ. וכ"פ רבנו בשו"ת רב פעלים ח"א (סוד ישרים סי' יב ד"ה ונראה), שנהגו הנשים בבגדאד לברך על הלולב. ועיין בשו"ת יבי"א (ח"א או"ח סי' מ' סוף אות י) שהבא"ח ס"ל כשיטת השלחן גבוה (סי' תקפט סק"י), שכתב על דברי הרמ"א, שבמקומם לא נהגו לברך כי אם בלולב בלבד. ואם על השופר אינם מברכות שהכל תלוי במנהג, מה שנהגו נהגו ומה שלא נהגו לא נהגו, וכ"כ הלבוש (סי' יז), ע"ש. עכת"ד. וכן הרב יפה ללב (סי' תרנח, סק"ה) הביא דברי הרב יוסף אומץ וכתב שלא נהיג לנשים לברך אלא על הלולב אך לא על השופר והסוכה, וכמ"ש השלחן גבוה. והנה, ידוע כי בבבל קבלו עליהם הוראות החיד"א כקבלת דברי מרן ז"ל (וכמ"ש בשו"ת זבחי צדק ח"ב סוף סי' ל). עכת"ד בשו"ת יבי"א שם. ומו"ר האריך בשו"ת יבי"א (שם מסי' לט) ואילך, להורות כפסק מרן ז"ל, שקיבלנו הוראותיו לכל אשר יאמר כי הוא זה, שאין לנשים לברך כלל על מצות עשה שהזמן גרמא, ע"ש.

כח. שו"ע (סי' תקצב סעי' ג) לא ישיח, לא התוקע ולא הציבור, בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד (מיהו בענין התקיעות והתפילות אין הפסק), ואם סח דברים בטלים, אין צריך לחזור ולברך, ואין צריך לומר שלא ישיחו בין הברכה לתקיעות, אם לא בענין התקיעות.

וכתב המ"ב (ס"ק יא) וה"ה בין התקיעות שמיושב וכן שמעומד גופא ג"כ אסור להפסיק. ועי"ש בשער הציון (ס"ק יד) שכתב דכן מוכח מהט"ז שכתב דכל מצוה שהוא עוסק בה ואינו רשאי להפרד משם עד שיקיים כולה, איסור יש בהפסקתו.

וכתב הבא"ח (ש"א פר' נצבים אות יד) דהפוסקים והפיוט שנוהגים הציבור לאמרם קודם תפילת מוסף אחר חזרת ס"ת להיכל לא יאמרם התוקע.

כט. כ"ב מהרח"ו בשעה"כ (דף צ ע"א) וכן מסודר בסידור הרש"ש וכן פסק הגאון חיד"א (במורה אצבע סי' ט' אות רס)

התעוררות דעתו, ויועיל זה אף כשהתוקע בעצמו אינו בקי בסודות. ובודאי היה יותר טוב, אם גם התוקע היה בעל סוד, אמנם [אם] לא, גם זה יכשר. ולפי זה, ראוי גם כן שתקיעה הראשונה יאמר גם כן המקרא תקיעה. ולא כמו שנוהגין, שהתקיעה הראשונה מתחיל התוקע מעצמו, דכל מה דאפשר למעבד לכיון אל הסודות צריך להדר ולזרז. וכמוזכר בספר תולעת יעקב (בסוד השופר ותקיעותיו), וזה לשונו: ובוקרא רבה (פרשה כט סי' ד), 'אשרי העם יודעי תרועה' (תהלים פט, טז), אמר רבי יאשיה, וכי אומות העולם אינם יודעים להריע, כמה קרנים יש להם, כמה סלפינים, כמה בוקינים יש להם, ואתה אומר אשרי העם יודעי תרועה. אלא, 'אשרי העם' אלו ישראל שיודעים לרצות את בוראם בתרועה. מה עושה הקדוש ברוך הוא, עומד מכסא דין, ויושב על כסא רחמים, עד כאן. הנה, ביארו ע"ה, כי מה שכתוב 'אשרי העם יודעי תרועה', אין הכוונה בו הידיעה להריע, כי אם הידיעה בה לרצות המצוה בתרועה ההיא. וזה אי אפשר כי אם בידיעת כוונתו ורצותו בה. והיודעים זה הם ישראל, כי הם יודעים דרך ה' אשר הורם, ולהם בלבד גילה סודו. ולזה יודעים לרצות בוראם, ולשנות דעתו מרעה לטובה. לפיכך צריך התוקע לדעת טעם הדבר, ולכוין אליו, כי הוא סרסור בין ישראל לאביהם שבשמים לכפר בעדם לבטל הדין, ולהמשיך הרחמים. וזהו עשיית הטוב בעיני ה'. כי כפי ההתעוררות העולה מלמטה מתעורר נגדו למעלה. ואם הדברים עולים כהוגן, ובכוונה שלמה, הנה גורם להתעוררות הרחמים מסיבה לסיבה, והעושה כן מוצא חן בעיני השם, עכ"ל.

והרמב"ל בקיצור הכוונות (דף קפא) כתב וז"ל: נוטל את השופר בידו ומכוין למיתוקם של הדינים ואדמיות פניו כנגד הארת פניו של אריך ותוקע. המקרא מקרא לו "תקיעה שברים" וכו'. אין התוקע רשאי לתקוע עד שהמקרא מקרא לו שהמקרא מעורר את שלמעלה ליתקן מלמטה עכ"ל.

כז. מו"ר פאר הדור בחזון עובדיה (שם הלכה ט). כתב הרמב"ם, וז"ל: אע"פ שנשים פטורות, יכולות לתקוע, וכן אחר שיצא כבר, יכול לתקוע להוציאן אבל אין מברכות ולא יברכו להן. ע"כ. והרמ"א בהגה שם כתב, שהמנהג שהנשים מברכות. והנה,

מאמרי הזוה"ק

סוד תקיעת השופר עם התשובה

מצוה לתקוע בשופר ביום ראש השנה, ביום שהלבנה שהיא השכינה, מסתרת את מדת הרחמים שלה והעולם עומד בדין, והמקטרג נועל את השערים של מדת הרחמים ולא נותן להם להנהיג את העולם, והקב"ה מינה אותו שביום הזה יתבע את כל העוונות והפשעים של בני האדם. ואז הוא מכין כסא דין והקב"ה יושב עליו ודן את העולם. ולכן צריכים לחזור בתשובה כדי למתק את הדינים. והקב"ה נתן עצה טובה לישראל שיתקעו בשופר, ועם השופר יחזרו בתשובה, וקול השופר יחד עם התשובה יבטלו את הגזרות והמקטרג יברח מבית דין של מעלה, ואז הקב"ה ירחם על עמו ישראל.

אמור דף צ"ח ע"ב רעיא מהימנא

בַּחֶדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ יָגו' יִהְיֶה לָכֶם שַׁבְתּוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה. פְּקוּדָא דְּא, לְתַקוּעַ שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּהוּא יוֹמָא דְּדִינָא לְעֵלְמָא בְּמָה דְּאוּקְיָמָנָא מצוה זו לתקוע בשופר בר"ה כי הוא יום הדין לעולם כמו שפירשנו. וְהָא אוּקְיָמָנָה והרי כבר

עיונים והארות

ראשון של ראש השנה שהוא יום דין קשה מאוד, וכמבואר בדברי הזוהר בפרשת פנחס (דף רל"א ע"ב). וראה גם בשעה"כ (דף צ' ע"א). ועל כן יזהר שחוץ מעת תקיעת שופר, לא יתוודה ולא יאמר חטאתי, שלא יבוא לידי מכשול ח"ו.

אמנם מו"ר פאר הדור מרן מלכא זצוק"ל בשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סי' לו) וכן בשו"ת יחוה דעת (ח"א סי' נה) האריך בזה שאין להפסיק באמירת וידוי בין תשר"ת לתש"ת ונכנס לחשש ברכה לבטלה והניף ידו שנית בחזון עובדיה (חלק ימים נוראים עין עליו) עיי"ש. ועיין בספר תורת המועדים להגאון ר' דוד יוסף שליט"א שהאריך לדחות דברי האור לציון.

והנה מכיון שמו"ר מהרח"ו והרש"ש זיע"א כתבו להתוודות ממש בפה אך לא להשמיע לאוזנו, וכך גם כתבו רוב הפוסקים האחרונים, מנהגינו כפי שהורה לנו מו"ר הגאון המקובל ראש ישיבתנו כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל, להתוודות בפה ולא להשמיע לאוזנים, בין הסדרים. ואביא לפניך לשון מהרח"ו בשעה"כ (דף צ' ע"א) וז"ל, מורי ז"ל היה נוהג להתוודות על חטאיו בלחש שלא ישמעו הדברים לאזניו, והיה אומר וכו' שלא אסר הזוה"ק אלא בקול רם ולא בלחש. ואמנם אפילו בלחש לא היה נוהג להתוודות אלא בעת תקיעת שופר דמיושב, לפי שאז מתערבב השטן ואינו משגיח לקטרג, ואז דברי היודי עולים למעלה בהתחברות קול השופר העולה למעלה. ע"כ. והגם שבדבריו לא נתבאר בהדיא היכן היה מתוודה, הנה רבנו הרש"ש גילה שהוא בין הסדרים. ועפ"ז כתבו רוב הפוסקים (עי' במג"א סי' תקפד ס"ק ב, ובבאה"ט שם, ובמחצה"ש סי' תקפד ס"ק א, ובסידור היעב"ץ, ובמטה אפרים סי' תקצ סעי' לו, ומרן החיד"א במו"ב סי' ט אות רס, ומרן החב"י"ף במועד לכל חי סי' יד אות יא, ורבנו הב"ח ש"א פר' נציבים אות יג, ובכ"ח סי' תקפד ס"ק ו, ועוד) דצריך להתוודות בין הסדרים בלחש, וכך הוא מנהגנו והיע"א.

וכ"כ מו"ר רבי חיים פלאג'י בספרו מועד לכל חי (סי' י"ד אות י') וכ"כ מו"ר הב"ח (שם אות יג) וכן פסק מו"ר הגאון הגדול כמוה"ר בן ציון אבא שאול זצוק"ל (שו"ת אור לציון ח"ד פ"ה תשובה ז) וז"ל במקום שנהגו לעשות הפסקה בתקיעת שופר בין סדר לסדר, מותר וראוי להתוודות בפה בלחש באותה הפסקה. בין התוקע ובין השומעים. ואם לא עושים הפסקה, אין להתוודות אלא בלב. ובשעת התקיעות עצמם ירהר בלב בתשובה. ומן הראוי שיציין אדם לעצמו לפני כן את העוונות שצריך הוא להתוודות עליהם, ויתוודה עליהם בין התקיעות.

וכתב עוד שם בבאורים, ובין התוקע עצמו, ובין הקהל, רשאים להתוודות בלחש בין הסדרים. דלא מבעיא שהקהל יכולים להתוודות, כיון שבכל אופן אין להם כאן חשש ספק ברכות, שהרי לא הם המברכים, ואין להם אלא שאלה אם יצאו ידי חובת הברכה או שהיה כאן הפסק ולא יצאו בברכה, וכאילו תקעו בלא ברכה, שכיון שאין כאן שאלה של ספק ברכות, ודאי יש שיש להם לסמוך על מה שנתבאר, אלא אפילו החזן התוקע, ששייכת לגביו שאלה של ספק ברכות, אעפ"כ כיון שנתבאר שאין לחוש משום הפסק, ראוי לו להתוודות בלחש בין הסדרים, וכמו שנתבאר. ואעפ"י שרבנו האריז"ל לא פירש שהיודי הוא בין סדר לסדר, מכל מקום כבר גילה לנו רבנו הרש"ש שהכוונה בין הסדרים, וכמובא בסידורו. (וראה גם במשנת חסידים מסכת יום ר"ה פרק ו' אות ה'). ולכן לא יחא היודי בפה אלא בין תשר"ת לתש"ת ובין תש"ת לתר"ת. ומן הראוי שיציין אדם לעצמו לפני כן את העוונות שצריך להתוודות עליהם, ויתוודה עליהם בין התקיעות.

ובכל אופן אין להתוודות בראש השנה אלא בין הסדרים. ובשני ימי ראש השנה לא יתוודה אלא בלחש ולא בקול, וכמו שנתבאר לעיל מדברי רבנו האריז"ל. ובפרט ביום

ביארנו זה בבית המדרש, דבתיב תקעו בחדש שופר בפסח ליום חגנו. והא אתמר, דהאי איהו יומא דסיקרא אתפסי ביה והרי למדנו שהרי הוא יום שהלבנה שהיא המלכות מסתרת מדת רחמיה שבדרך כלל מנהגת את העולם במדת הרחמים, וקאים עלמא בדינא והעולם עומד בדיו, בגין דההוא מקטרגא היות שאותו מקטרג העליון, חפי ובסי ואנעל פתחא על מלכא מחפה ומכסה ונועל הפתח של הרחמים והחסדים מן ההיכל העליון, שהוא ז"א, שדרכו להתנהג במידת הרחמים לעם ישראל, אתר דינא שריא למתבע דינא על עלמא ומשאיר אותו בהיכל שהדין שורה כדי לתבוע דין על העולם.

ואי תימא, איך אתייהיב ליה רשו ליההוא מקטרגא לחפאה ולמתבע דינא ואם תאמר איך ניתן לו רשות לאותו המקטרג לכסות ולנעול ולתבוע את הדין? ומתרץ, אלא ודאי בידיה דהאי מקטרגא אלא ודאי בידו של זה המקטרג הזה, שוי קדשא בריה הוא למתבע דינא על כל עלמא שם הקב"ה לתבוע הדין אליו על כל העולם, אבל בשאר הימים אין לו רשות. ושוי ליה יומא ידיעא, למתבע קמיה כל דינין דעלמא ונתן לו יום ידוע שהוא ראש השנה לתבוע לפניו הדינים של העולם, אבל ביום אחר לא, דהא קדשא בריה הוא עבד ליה ושוי ליה קמיה שהרי הקב"ה עשה אותו ושם אותו לפניו, למחוי דחילו דקודשא בריה הוא סלקא ושריא על כלא כדי שתהיה היראה והפחד של הקב"ה עולה ושורה על כל הבריאה כולה. ורוא דא וסוד זה, הוא מה שנאמר (קהלת ג, יד) והאלהים עשה שייראו מלפניו. היה צ"ל צוה או דבר, שייראו מלפניו, מאי עשה מה פי' עשה. עשה להאי מקטרגא, ואתקין ליה קמיה למחוי סייפא שננא על כל עלמא ומפרש עשה לזה המקטרג ותיקן אותו לפניו, כדי שישמש להיות חרב מחודדת על כל העולם שיחזרו בתשובה. וכל דא, (צ"ט ע"א) בגין דיידחלון מקמי קדשא בריה הוא כלא וכל זה בשביל שיפחדו וייראו מלפני הקב"ה כל העולם. ודא איהו סנטירא וזה הוא שהוא השוטר שהוא מלאך המות יצה"ר, יש לו חמשה כוחות והם, דתבע חובי בני נשא א. שתובע עוונות בני אדם על ששמעו לפיתויו, ותבע דינא ב. ותובע דין ועונש על מה שחטאו, ותפס בני נשא, וקטיל לון ג. ותופס בני אדם להביאם לקבל עונשם ד. והורג את המחויבים מיתה, ואלקי לון ה. ומלקה אותם בכמה מלקויות ועונשים, כלא, במה דנפיק מן דינא והכל נעשה כפי מה שפסקו הבית דין, בגוונא דההוא ממונה בית דין דלתתא כאותו אופן של אותו הממונה מבית דין שלמטה, דאתייהיב ליה רשו לאדברא קמי בי דינא, פלוני עבד כך ופלוני עבד על כך שניתן לו רשות להזכיר לפני הבית דין, פלוני עשה כך ופלוני עבר עבירה כזו וכזו וכו', ולמתבע עליהו דינא ולתבוע עליהם את הדין. ותנן, רשו אתייהיב ליההוא ממונה

בֵּית דִּין ולמדנו רשות ניתן לאותו ממונה של בית דין, **לְאַנְעֵלָא עַל בֵּי דִינָא פְּתָחָא** לסגור ולנעול על חברי הבית דין את הפתח, שלא יוכלו ללכת, **עַד דִּינְגְּרוּן דִּינָא עַל כָּל מָה דְּאִיהוּ תָּבַע** עד שיגזרו ויפסקו את הדין על כל מה שהוא תובע, **וְלִית רִשׁוּ לְבֵית דִּין** ואין רשות לבית דין **לְדַחֲיָא לִיה** לדחות ולסלק אותו, **בְּגִין** היות וכתוב (ישעיה סא ח) **כִּי אֲנִי יְהוָה אוֹהֵב מְשֻׁפָּט. וְאִיהוּ בְּעֵי דְעֲלָמָא יִתְקִיִּים בְּדִינָא** והקב"ה רוצה שהעולם יתקיים על הדין, **וְלִמְנַדַּע דְּאִית דִּין וְאִית דִּיִּין** ולהודיע לכולם שיש דין ויש דיין. עד כאן הסביר איך נוהג בבית דין של מטה.

בְּהָאֵי גִּוּוֹנָא, שְׂנֵי קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא קָמִיה לְהָאֵי דְּאִיהוּ תָּבַע דִּינָא קָמִי מְלָכָא עַל כָּל בְּנֵי עֲלָמָא באותו אופן שם הקב"ה לפניו את זה השטן שהוא תובע הדין לפני המלך שהוא ז"א על כל בני העולם. **וּבְהָאֵי יוֹמָא, אֲתִיְהִיב לִיה רִשׁוּ לְבַסָּאָה פְּתָחָא דְּמְלָכָא** ובזה היום בר"ה ניתן לו רשות לסגור ולנעול הפתח של המלך שהוא ז"א, **וְסִיתְרָא אֲתַחְפִּיָּא לְגוֹ** והלבנה שהיא מדת הרחמים מכוסה בפנים ולא נותנים לה רשות להנהיג בניה ברחמים, **עַד דִּיתְגַּזֵּר דִּינָא עַל כָּל בְּנֵי עֲלָמָא** עד שיהיה גזר הדין על כל בני העולם, **וְאַף עַל גַּב דְּכֻלָּא אֲתַנְלִי קָמִי קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא** ואף על פי שהכל גלוי לפני הקב"ה, ומיד שחטא האדם ראוי להענישו, **לָא בְּעֵי אֱלָא בְּדִינָא. כֻּלָּא בְּגִוּוֹנָא תְּרָא עֵילָא וְתַתָּא** לא רוצה הקב"ה אלא בדין כמו בבי"ד של מטה, הכל באופן אחד בי"ד של מעלה כמו בי"ד של מטה.

אֲתִקִּין כּוֹרְסִיָּא דְּדִינָא בְּהָאֵי יוֹמָא בראש השנה הקב"ה מתקן ומכין כסא הדין ביום זה, **וְסִנְטִירָא אֲתָא וְתָבַע דִּינָא עַל כָּל עוֹבְדֵי בְּנֵי עֲלָמָא** והשוטר שהוא המקטרג בא ותובע דין על כל מעשי העולם, **כָּל חַד וְחַד בְּפּוּם אֲרַחוּי וּבְפּוּם מָה דְּעָבַד** כל אחד ואחד לפי דרכיו וכפי מה שעשה, **וְסִתְרִין אֲתִיִּין וְסִתְרֵי עַל כָּל עוֹבְדֵי בְּנֵי עֲלָמָא** ועדים באים ומעידים על כל מעשי בני העולם. **וְאַלִּין אֲנּוּן עֵינֵי יְהוָה** ואלה העדים הם מלאכים המשגיחים שנקראים עיני ה', **דְּאֲנּוּן מְשֻׁטִּי בְּכָל עֲלָמָא** שהם מחפשים ומשוטטים בכל העולם. **וּבְמָה אֲנּוּן עֵינֵי יְהוָה, דְּלִית לוֹן חֲשָׁבָנָא** וכמה מלאכים משוטטים הם שנקראים עיני ה' שאין להם חשבון, **דְּקָא אֲזִלִּי וּמְשֻׁטִּי בְּכָל עֲלָמָא וְחֲמָאן כָּל עוֹבְדֵי בְּנֵי עֲלָמָא** שהם הולכים ומשוטטים בכל העולם ורואים מעשה בני העולם. ומה שכתוב (זכריה ד, י) **שִׁבְעָה אֱלֹהֵי עֵינֵי ה'** המה, ואיך אתה אומר שהם אלפים, ורבבות אלא הם היסודות כנגד ז' ספירות תחתונות, ומסתעפים לאלפים ורבבות.

וְוִי לְאֲנּוּן דְּלָא מְשֻׁגִּיחִין וְלָא מְסַתְּפִלִין בְּעוֹבְדֵיהוֹן אוי לאותם שלא משגיחים ולא מסתכלים ומתבוננים במעשיהם, **דְּהָא לְגַבִּיָּהוּ קִיִּימִין אֲלִין סִתְרֵי מְלָכָא וּמְשֻׁגִּיחִין וְחֲמָאן כָּל מָה דְּאֲנּוּן עָבְדִין וְקֶאֱמָרִי** שהרי אצלם עומדים אלה העדים של המלך ומשגיחים

ורואים כל מה שהם עושים ואומרים, וְהָאֵל אֲנֹנִי סִלְקִי וְסִתְּרִי קַמִּי מִלְכָּא שְׁהָרִי הֵם עוֹלִים וּמַעֲדִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. וְהָאִי סִנְטִירָא קָאִים קַמִּי מִלְכָּא וְתִבַּע דִּינָא וְזֶה הַשּׁוֹטֵר הַמִּקְטֵּר עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְתוֹבַע הַדִּין, וְאֹמֵר: פְּלוֹנִי עֶבֶר דִּינָא אִישׁ פְּלוֹנִי עֶבֶר עַל הַדִּין, פְּלוֹנִי עֶבֶד כָּךְ אִישׁ פְּלוֹנִי עָשָׂה עוֹן כֹּזֵה. וְהָאֵל הָכָא סִתְּרִי וְהִנֵּה כָאֵן הַעֲדִים, וְעַד דִּקְוֹדִשָּׁא בְּרִיךְ הוּא לָא שְׂאִיל לֹזֶן, לִית לֹזֶן רִשּׁוֹ לְסִתְּרָא וְעַד שֶׁהִקְבִּה אִינוּ שׂוֹאֵל אוֹתָם אֵין לֵהֶם רִשּׁוֹת לַהֲעִיד. בְּדִין, אֲנֹנִי סִתְּרִי סִתְּרוּתָא וְאִזְכָּר שֶׁשָּׂאֵל אוֹתָם הִקְבִּה, הֵם מַעֲדִים אֶת עֲדוּתָם. וְכֵלָּא אִכְתִּיב קַמִּי מִלְכָּא בְּפִתְקָא וְהַכֵּל נִכְתָּב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא הִקְבִּה בַּמִּכְתָּב.

בְּבִי מִלְכָּא אִית תְּרֵי הִיכְלָא בְּבֵית הַמֶּלֶךְ יֵשׁ הִיכַל אֶחָד, הִיכְלָא דָא מְלִיא אִשָּׁא תְּוֹרָא הַהִיכַל זֶה מֵלֵא אֵשׁ לִבְנָה. וְהָאִי אִשָּׁא, מְתַנַּלְנָלָא בְּפִלְקָא וְזוֹ הָאֵשׁ מִתְגַּלְגֶּלֶת בְּגִלְגֹּל עֹגֹל, וְשִׂרְשָׁהּ מִן הַחֲסִדִּים, וְלִהְיֵשׁ שְׂבִיבִין וְלוֹהֶטֶת נִיצוּצוֹת, וְהָאִי לָא פְּסִיק לְעֵלְמִין וְזוֹ הָאֵשׁ אֵינָה נִפְסָקֶת לְעוֹלָם. לָגוּ הָאִי הִיכְלָא לִפְנֵים מִזֶּה הַהִיכַל, אִית הִיכְלָא אַחְרָא, מְלִיא אִשָּׁא אוֹפְכָא דְלָא פְּסִיק לְעֵלְמִין יֵשׁ הִיכַל אַחֵר מֵלֵא אֵשׁ שְׁחוּרָה שְׁלֵא פּוֹסֶקֶת לְעוֹלָם, וְשִׂרְשָׁהּ מִן הַגְּבוּרוֹת. תֵּרִין סוֹפְרִין קְיָיִמִין תִּדְרִיר קַמִּיהָ מִלְכָּא שְׁנֵי סוֹפְרִים עוֹמְדִים תְּמִיד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, בְּשַׁעֲתָא דִּדִּינָא סִתְּרִין כָּל סִתְּרִי קַמִּי מִלְכָּא הִיּוֹת וּבִשְׁעַת הַדִּין מַעֲדִים הַעֲדִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אֲנֹנִי סִתְּרִין נְטִלִין מִתְּהוּא פִלְקָא דְאִשָּׁא תְּוֹרָא, וְכִתְבִּי עֲלֶיהָ בְּתֵהוּא אִשָּׁא אוֹפְכָא וְאִזְכָּר אוֹתָם עֲדִים (נ"א סוֹפְרִין) סוֹפְרִים לּוֹקְחִים מֵאוֹתוֹ עִיגוֹל שֶׁל הָאֵשׁ הַלִּבְנָה, וְנַעֲשִׂית הָאֵשׁ הַזֹּאת כְּקֵלֶף לִבֵּן שֶׁאִפְשָׁר לִכְתּוֹב בּוֹ בְּאֵשׁ הַשְּׁחוּרָה, וְכּוֹתְבִים עֲלָיו גִּזְרֵי דִין בְּאוֹתָהּ אֵשׁ שְׁחוּרָה.

וּבְדִין, מִלְכָּא אַחְמִיץ דִּינָא, עַד זְמַנָּא דִּינָא וְאִזְכָּר מַעֲבָה אֶת גִּזְרֵי הַדִּין זְמַן יְדוּעַ, לַעֲכַב אֶת הַמִּקְטֵּר מִלְּעַנּוֹשׁ אֶת אוֹתוֹ אָדָם, דְּלִמָּא בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ יִתְדְּרוֹן בְּתִשְׁבּוּבָה שְׂמַא בִּינְתִיִּים יִחְזְרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה. אִי יִתְדְּרוֹן, בְּתִקִּין נִקְרָעִין אִם יִחְזְרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה אִזְכָּר הַפְּתִיקִים נִקְרָעִים שֶׁנִּפְרֶדֶת הָאֵשׁ הַשְּׁחוּרָה מִהָאֵשׁ הַלִּבְנָה, כִּי נִפְרֶדֶם הַדִּינִים וּמִתְמַתְקִים, וְאִי לָאוּ וְאִם לֹא חוֹזֵר בְּתִשְׁבּוּבָה, מִלְכָּא יִתִּיב, וְכָל אֲנֹנִי דְבִי זְכוּתָא קְיָיִמי קַמִּיהָ אִזְכָּר הַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב וְאוֹתָם הַמְּלַמְדִּים זְכוּת עוֹמְדִים לִפְנֵיו, כְּרוֹזָא קָם וּכְרִיז וְכִרּוֹז עוֹמֵד וּמְכַרִּיז, פְּלוֹנִי עֶבֶד כָּךְ, מָאֵן יוֹלִיף עֲלֶיהָ זְכוּת פְּלוֹנִי עָשָׂה כֵךְ מִי יִכּוֹל לִלְמַד עֲלָיו זְכוּת אִי אִית מָאֵן דִּיּוֹלִיף עֲלֶיהָ זְכוּת, יָאוּת אִם יֵשׁ מִי שִׁילְמַד עֲלָיו זְכוּת טוֹב הַדְּבַר, וְאִי לָאוּ, הָא אֶתְמַסֵּר לְסִנְטִירָא וְאִם אֵין עֲלָיו מִלְמַד זְכוּת אִזְכָּר נִמְסֵר לְשִׁטָּן הַמִּקְטֵּר שִׁפְעֵל.

וְכָל־אִישׁ יָדַע קְדָשׁ בְּרִיךְ הוּא, אֲמַאי אֶצְטְרִיךְ לְכָל דָּא ושואל, והרי הכל יודע הקב"ה ומדוע צריך כל זה, בי"ד עדים והמקטרג. **אֵלָא, בְּגִין** אלא בשביל דָּלָא שלא יִהְיֶה לבריות **פְּטָרָא** פתחון דְּפּוֹמָא פה לְבַנֵּי עֲלֵמָא, אֵלָא לְאַחֲזָא דְכָלָא עֲבִיד בְּאַרְחַ קְשׁוּמַּא אלא להראות לכל בני העולם שאת הכל עושה הקב"ה בדרך אמת שלא יאמרו שהיה איזה עוות הדין, וְנִיחָא קַמִּיה מָאן דְּאִשְׁתַּוֵּיב מִן דִּינִיה ונח לפניו מי שיינצל מן הדין. וְאִי תִימָא, מְנַלָּן הָאִי ואם תאמר מהיכן לנו כל זה. ומשיב, אֲתַמְסַר לְחַכְמִי, וְאִפְלוּ לְמָאן דְּלָא יָדְעִי דבר זה נמסר לחכמים, ואפילו למי שלא יודע, מָאן דְּבַעֲי לְאַסְתַּכְלָא מי שרוצה להסתכל ולהתבונן בסוד העולמות העליונים, יִשְׁנַח בְּמַה דְּאִיהוּ בְּאַתְנָלִיא יביט במה שהוא בגלוי בעוה"ז, וְיִדַּע בְּמַה דְּאִיהוּ בְּסִתְרָא ומזה יידע במה שהוא בסתר למעלה בעולמות העליונים, דְּהָא כָּלָא בְּגִוּוֹנָא חֲדָא שהרי הכל הוא באופן אחד, כָּל מַה דְּפָקִיד קְדָשׁ בְּרִיךְ הוּא בְּאַרְעָא שצויה ועשה הקב"ה בארץ כאן למטה, כָּלָא אִיהוּ בְּגִוּוֹנָא דְלַעִילָא הכל הוא כעין מה שלמעלה.

יּוֹמָא דְרֵאשׁ הַשָּׁנָה אִיהוּ יּוֹמָא דְרִינָא יום של ראש השנה הוא יום הדין, וּמִלְכָּא יְתִיב בְּכוֹרְסִיָּא דְרִינָא והמלך יושב על כסא הדין, סְנִטִירָא קָא אֲתִי וְחַפִּי פִתְחָא דְמִלְכָּא וְתַבַּע דִּינָא והשוטר המקטרג הוא בא ומכסה וסוגר את הפתח של המלך ותובע לעשות את הדין, וְאִתְּרַב עַל גַּב דְּקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא רַחֲמִים לִיה דְרִינָא ואפי' שהקב"ה אוהב את הדין, כְּמַה דְּאִתְּרַב אֲמַר כמו שנאמר (ישעיה סא ח) כִּי אֲנִי יְהוָה אוֹהֵב מְשֻׁפָּט, נִצַּח רַחֲמִימוּ דְבְּנֵי לְרַחֲמִימוּ דְרִינָא נוצח אהבת הבנים שלו לאהבה של הדין. וְכִשְׁעֵתָא דְסְנִטִירָא קָם לְמַטְעֵן מְלִין עַלִייהוּ ובשעה שהשוטר עומד לטעון את הדברים והדין הקשה עליהם, פָּקִיד לְמַתְקַע בְּשׁוּפָר מצוה הקב"ה לתקוע בשופר, בְּגִין לְאַתְעָרָא רַחֲמֵי מִתְתָּא לְעִילָא בשביל לעורר רחמים מלמטה למעלה, בְּתַהוּא שׁוּפָר סְלִקָא תַהוּא קָלָא, כְּלִילָא בְּאִשָּׁא, וְרוּחָא, וּמִיָּא באותה תקיעת שופר עולה אותו הקול כלול באש שהוא הבל הפה החם, והרוח כאשר נופח, ומים ו"ק, שהם סוד חג"ת, וְאַתְעָבִיד מְנִייהו קָלָא חֲדָא ונעשה מהם קול אחד, וְאַתְעָר קָלָא אַחְרָא לְעִילָא ומעורר קול אחר למעלה שהוא קול השופר העליון, וע"י זה ו"א מתעורר משנתו. כִּד תַהוּא קָלָא אַתְעָר מְעִילָא ומתתא וכאשר אותו הקול מתעורר מלמעלה ומלמטה, כִּדִּין כָּל טַעֲנוֹת דְקָא טַעִין תַהוּא מְקַטְרְגָא מְתַעַרְבְּבִי אז כל הטענות שטוען אותו המקטרג מתבלבלים.

מאמרי הפרשה

"וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ" (כו, א)

טעם שקוראים פרשת כי תבוא לפני ראש השנה

בגמרא מגילה (דף לא:) תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה, מאי טעמא [מה הטעם]? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש, כדי שתכלה שנה וקללותיה. עד כאן. הנה פשט הגמרא הוא שקבעו חז"ל את קריאת פרשת כי תבא עוד קודם ראש השנה כדי שיכלו הקללות והשנה החדשה תתחיל ללא קללות. אולם התוספות (שם ד"ה קללות) הקשו, שאם כן, מדוע אין קורין גם את פרשת האזינו לפני ראש השנה, הרי גם בה יש קללות, כנאמר בה (דברים לב, כב) מזי רעב ולחומי רשף? לכן פירשו התוספות את כוונת הגמרא, שרצון חז"ל ששבת אחת קודם ראש השנה יקראו בפרשה שאינה מדברת בקללות כלל, כדי שלא להסמיך את הקללות לראש השנה.

נמצא לפי התוספות, שתקנת עזרא היתה שפרשת התוכחה שיש בה צ"ח קללות קשות ונוראות, לא תיקרא בשבת האחרונה של השנה, כדי לסיים בטעם מתוק!

הרי לפנינו רמז גדול בכך שקבעו את הקללות בסוף השנה לומר לנו, שתכלה שנה וקללותיה, או כדי לסיים את השנה בטעם מתוק.

עוד יש לומר שרמזו בזה, שאם חס ושלום נתחייב איזה בר ישראל באחת מן הקללות, הוא יצא ידי חובת הקללה בשמיעה, ולא יצטרך את הקללה בפועל.

תתק"ס שעות שבימי הרחמים והסליחות

והנה ענין עשיית הטוב נכונה לנו בימי חודש אלול שאנו נמצאים כעת, שזהו זמן של מחילה וסליחה וכפרה, וכמו שהיה אומר הרב הקדוש רבי מאיר מפרימשלאן זי"ע (הובאו דבריו בספר של חתנו אמרי יהודה דף מ') שיש לרמוז את זה בפסוק (תהלים קנ, ד) הללוהו בתף ומחול, כי יש מראש חודש אלול עד יום כיפור ב' פעמים ת"פ [480] שעות, סך הכל 960 שאז הוא זמן מחילת עונות. וזהו "הללוהו ב-תף" -דהיינו תהללו את ה' בב' פעמים ת"פ, ואז, "ומחול" -הקב"ה מוחל עונותיהם של ישראל. ע"ש.

אולם יש בזה רמז נוסף, מפני שהתשובה והעבודה בחודש אלול צריכים לעשות מתוך שמחה - בתף ומחול, ולא חס ושלום מתוך עצבות ומרה שחורה...

כותב הבני יששכר (מאמרי חדש תשרי מאמר א' אות ג'): הארבעים יום שמראש חודש אלול ועד יום הכיפורים יש בהם תתק"ס (960) שעות כנגד תתק"ס לוגין שיעור במקוה ובירושלמי (תרומות פ"י ה"ה) נפסק, כי בריה בטלה בתתק"ס. ומעתה זהו ששנינו במשנה (יומא פ"ח מ"ט) מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר את ישראל, והיינו, כשם שהמקוה מטהר את הטמאים בתתק"ס לוגין, ועושה אותם כבריה חדשה, אף הקב"ה מטהר את ישראל בתתק"ס שעות שבארבעים ימי הרצון, ועושה אותם כבריה חדשה.

ועוד, כי האדם כלול מד' יסודות, אש רוח מים עפר, וכל יסוד כלול מארבעת היסודות הללו, כגון האש כלולה מאש רוח מים עפר, וכן כולם. וארבע כפול ארבע, שווה שש עשרה, וכדי לבטלם בששים הוא 16 כפול 60 = 960, אלו תתק"ס שעות שבזמן הזה צריך האדם להגביר את הרוחניות והנשמה על הגוף.

צריך לקיים עצ"ת ה' ע'בודה - שהיא התפילה, צ'דקה, ת'ורה

מין ראש הישיבה הגאון ר' עזרא עטיה זצוק"ל אמר על הפסוק (משלי יט, כא) רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, היינו שאדם שיש לו הרבה מחשבות כיצד לזכות ביום הדין, צריך לקיים "עצת השם", דהיינו עליו לקיים את ראשי תיבות "עצת" עבודה - שהיא התפילה, צדקה, תורה, וכן יש לפרש תשובה, שהרי אמרו (בפיט רבי אמנון ממגנצא) ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה.

ימי רחמים ורצון, כולם "דרגא דחסד"

אנחנו מתקרבים ליום הדין הגדול והנורא, ומכיון שאין דרך טבעית לעמוד לפני הקב"ה בדין ולצאת זכאים, כמו שנאמר (תהלים קמג, ב) ואל תבא במשפט את עבדך, כי לא יצדק לפניך כל חי, לכן נתן לנו הקב"ה שלושים יום לפני ראש השנה לחזור בתשובה והם ימי רחמים ורצון, כולם "דרגא דחסד". וידוע מה שהגר"א ע"ה היה אומר שכל חודש אלול הוא חסד ורחמים (עי' בביאור הגר"א על יונה על הפסוק "עוד ארבעים יום ויניחה נהפכת"), ובפרט מתאריך כ"ה באלול, כי באותו זמן של בריאת העולם עדיין לא היה מי שיעבוד את השם יתברך, והקב"ה הנהיג והעמיד את העולם בחסד, ועתה בימים אלו ישנה את אותה ההארה, והעולם עומד בחסד, ולא בזכות מעשנו.

צריך שנתעורר בזמן שלא נהיה "סוסיס"

לכן צריך להתעורר מאוד בתשובה, ומי שיותר קרוב לקב"ה ולומד תורה ומקיים מצוות יותר, ובפרט במצות התשובה, מרגיש את הארת החסד. ידוע המשל של הסבא מקלם זצ"ל על סוחר שקנה סחורות רבות על מנת להבריא את הגבול ולמכור שם סחורתו בלי מכס, ואז ירויח הון עצום ויהפוך להיות עשיר גדול. לשם כך שכר עגלון ממולח היודע את הדרכים והשבילים המיוחדים להבריא את הגבול. כאשר יצאו לדרך דפק לבו של הסוחר, האם יצליח לעבור את הגבול בשלום ולהתעשר, או חס ושלום יתפס ויחרימו את כל רכושו ויוליכו אותו לכלא וכו'. אולם העגלון בתחילה לא פחד, הן לא כל כך נורא אף אם יתפסוהו לכל היותר יחרימו את סוסו וכו' וכך כל הדרך היה רגוע. אך כאשר הגיעו אל שערי הגבולות החל לרעוד. אמנם הסוסיס, היו רגועים במשך כל הזמן, ולא חשו בסכנה כלל ועיקר ומורא לא עלה על ראשם.

והנמשל הוא, הסוחר הגדול הוא דוגמת עובד ה' גדול, הן כבר מתחילת חודש אלול, מתחיל לפחד, ועושה חשבון נפש ומתקן את מעשיו וכו', ואילו הבינונים, הם כמו העגלון, מפחדים פחות, ורק לקראת ראש השנה מתחילים לחזור בתשובה. והפחותים ביותר, הם כמו הסוסיס, שכלל לא מפחדים, ואפילו כשנמצאים בראש השנה ובעשרת ימי תשובה, אינם מרגישים שום פחד ממעשיהם. ולכן אנחנו צריכים להתעורר כבר עכשיו שלא יהא מאוחר.

עצם הרצון לבדוק דרכנו היא מעלה עצומה

ימים אלו של חודש אלול הם ימי הכנה לקראת יום הדין בראש השנה. ההכנה לתשובה היא עצמה דרגה בתהליך התשובה, עצם הנכונות לבדוק ולדרוש את כל מעשינו, היא מדרגה חשובה בעולם התשובה.

יסוד לכך מצינו אצל הנאמר באלוהים הנביא (מלכים א, יח, כא) ויגש אליהו אל כל העם ויאמר, עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים, אם ה' הוא האלהים לכו אחריי וגו', ולא ענו העם אותו דבר. ובהמשך נאמר על הסכמת העם לאלוהים (שם כד-לט) ויען כל העם ויאמרו טוב הדבר... ותיפול אש ה' ותאכל את העולה ויאמרו ה' הוא האלהים.

ובירושלמי (תענית פ"ג ה"ד) מובא כי ירידת האש מן השמים הייתה בזכות הציבור. ודברים אלו צריכים ביאור, הרי רק לאחר ירידת האש, הציבור אמר "ה' הוא האלהים", ואם כן איזו זכות היתה לציבור קודם לכן, הרי קודם הם היו עובדי עבודה זרה? וההסבר הוא, מכיון שציבור זה הביע נכונות לבדוק את עצמם, ולעבוד את האלהים, ולא לפסוח על שני הסעיפים, עצם ההסכמה לבדוק, זוהי התחלה של תשובה. גם עוד קודם שפרשו מעבודה זרה, עצם זה שיש הסכמה ורצון לשמוע, רצון לבדוק את האמת, זוהי התחלתה של התשובה, ועל כך התכוון הירושלמי שלציבור היתה הזכות הגדולה להוריד אש מן השמים בגין הכנתם לתשובה.

זהו תפקידנו בימים אלו, ויהי רצון שנזכה בעז"ה להידבק ולשוב בתשובה שלמה לפניו.

האוצר הגדול של התשובה נמצא כבר אצלנו, רק צריכים ליקח אותו

התשובה היא אצלנו - בתוכנו - בפינו ובלבבנו לעשותה, כמו שנאמר (דברים ל, יד) בפיך ובלבבך לעשותה, האוצר הגדול הזה נמצא כבר אצלנו, רק צריכים אנו ליקח אותו.

מעשה היה בר' אייזיק שחלם כי מתחת לגשר המוביל לארמון המלך בפראג, ישנו אוצר גדול, ואם יקחהו, הרי שיתעשר עושר מופלג. ימים רבים התלבט האם יש ממש בחלום, והאם יקח על עצמו את מסע הדרך, עד שיום אחד החליט לעשות מעשה, והחל חוסך פרוטה לפרוטה, עד שעלה בידו סך שיוכל ליסע עמו לעיר הגדולה אל פראג, וכך היה, שילם לעגלון כאשר הושת עליו, ועם טלטולי העגלה גם ליבו היה עולה ויורד, האם יתעשר, או שמא החלומות שוא ידברו. אחר מסע וטלטולי הדרך, הגיע אל הארמון, והנה רואה הוא לדאבונו שתחת הגשר שוכן צבא גדול וכו', דבר שאינו מאפשר לו לבא אל תחת הגשר. ברוב ייאוש היה הולך ובא סביבות הצבא כמה ימים ולא ידע את נפשו

מרב צער. הרגיש בו שר הצבא ושאל אותו, מה לך כאן? האם מרגל אתה? ר' אייזיק בפחד ויִיאוש גילה לשר את החלום אשר חלם. צחק שר הצבא ואמר לו, גם אני חלמתי שבקראקא יש אדם אחד שקוראים לו אייזיק, ומתחת לתנור שלו ישנו אוצר גדול, וכי בגלל החלום אסע לשם?! אז הבין ר' אייזיק שהאוצר שגילו לו מן השמים, למעשה הוא נמצא אצלו בבית. וכך היה, תיכף שב אל ביתו, ולתדהמת בני ביתו, שבר את התנור, והנה אוצר חבוי תחתיו, ויתעשר עושר גדול.

החכם ידע כי האוצר הרוחני שלו, טמון אצלו כבר בבית, ואין לו צורך לעבור הרים וגבעות, לחצות נהרות, ולעבור ארצות כדי להשיגו, אלא עליו רק לפתוח את הלב.

האמירה "המהירות מהשטן" לא נאמרת כשיש פיקוח נפש

בספר "יוסף דעת" הביא מעשה בזקן אחד שישב בבית הכנסת ולפתע חש ברע וחווה פניו כסיד, קמה מהומה והאנשים הבהילו רופא למקום. לאחר הבדיקות אמר הרופא, הדופק חלש באופן מסוכן, ועל כן תיכף צריך להזריק זריקה, כדי להחיש את לחץ הדם. בשמוע הישיש את דברי הרופא לחש, אדרבה אם הדופק חלש, הרי טוב הדבר, הן אבי היה נוהג לומר "המהירות מן השטן". ענה הרופא ואמר לו, במה דברים אמורים, כשאתן סכנת חיים, אבל עתה שזו סכנת חיים חייבים למהר.

גם אנחנו מתנהלים באיטיות כל ימות השנה בענייני התורה והמצוות, אבל בהגיע חודש אלול, יש עלינו להגביר חיילים במצוות, להוסיף בתורה, כי אחרת זו סכנת חיים.

היצר הרע יש לו ערמומיות כיצד להכשיל את האדם

רבנו יוסף חיים עליו השלום כותב על היצר הרע שהוא מאד ערמומי, ותמיד ימצא את הדרך כיצד לנסות להכשיל את האדם, ולכן צריך לדעת לענות כסיל כאילתו, וביאר את הדברים במשל:

איש אחד התיידד עם היצר הרע, והגמרא (ב"ב דף טז.) אומרת על היצר הרע שהוא מלאך המוות. על כן אמר האיש ליצר הרע, ידידי משכבר הימים, ברצוני לבקש ממך טובה אחת, ומה היא לאנשים אחים כמונו, אנא אל תקח את נשמתו לפני שאספיק לומר וידוי. השיבו היצר הרע, בסדר אני מסכים לך. ביקש ממנו האיש, תשבע לי, ונשבע לו. בשמוע האיש שבועה זו שמח שמחה גדולה, כי אמר בליבו, עכשיו אני מסודר, הן אוכל לחיות לעולם בכך שלא אומר וידוי, וכך עשה, מכאן ואילך הפסיק לומר תחנון, וסבר שלעולם לא יוכל מלאך המוות להמיתו.

לבסוף כשהגיע זמנו להפטר מן העולם, מה עשה היצר הרע, התחפש לאדם עני פצוע וחבול דם ושכב ברחוב. כשעבר שם האיש הזה אמר לו תראה אני שוכב על ערש דוי ועוד מעט הנשמה שלי יוצאת, בבקשה ממך אני לא רוצה למות כמו גוי, ואני לא יודע לבד לומר וידוי בעל פה, אנא תאמר אתה את הוידוי, ואני אחזור אחר כך מילה במילה. האיש הזה ריחם עליו והתחיל לומר איתו את הוידוי מילה במילה, ושכח לגמרי מהתנאי שלו עם מלאך המוות. לבסוף כשגמר את הוידוי, קם העני ממקומו וחזר מלאך המוות למראה שלו. מיד הבין האיש שהוא בא עליו ליטול את נשמתו, אולם עתה כבר מאוחר ושוב אין תקנה לנפשו.

משל זה מראה עד כמה היצר הרע מלא בערמומיות, ומנסה תמיד לרמות את האדם שלא ירגיש בו, ועל כן חובה להשגיח ולהזהר ממנו.

"והיה" לשון שמחה בקללות, לפי שבאלול עת חוזרים בתשובה כל הקללות נהפכות לברכות

והנה הפסוק בתחילת הפרשה פתח במילת "והיה כי תבוא" ואמרו רבותינו ז"ל, (בראשית רבה פרשה מ"ב סי' ג') אין והיה אלא לשון שמחה. וצריך להבין, הרי בזאת הפרשה יש צ"ח קללות, ואם כן לשמחה מה זו עושה, אדרבה היה לו לכתוב והיה, שהוא לשון ו"י וצער?

ונראה לומר שכיון שלבעל תשובה (מאהבה), העוונות והזדונות נעשים לו כזכויות (יומא פו:), ממילא פרשה זו פרשה שמחה היא שככל שיש יותר קללות אדרבה מתרבים הזכויות של בעל התשובה, וזה הרמז בפסוק (דברים כג, ו) ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך, וכמו שמצאנו שכתב הרב נחל קדומים (כי תבוא אות ט), שאם יהפך הקב"ה הקללות בהיפוך הפסוק יהיו לברכות. וגם שאין לך שמחה גדולה מכך שהיה רחוק ונעשה קרוב, כמו שנאמר (ישעיה נז, יט) שלום שלום לרחוק ולקרוב.

וזה שאמר הפסוק והיה לשון שמחה שיש שמחה שהיהודי חוזר בתשובה מאהבה וזה בחודש אלול שיש בו שלושים לילות כמנין כי שבהם קם האדם ומדיר שינה מעיניו. תבוא לקראת ראש השנה שבימים אלו שב בתשובה מאהבה, וכל הקללות נהפכים לו לברכות.

ומה נפלאים הדברים שראשי תיבות אהוב למעלה ונחמד למטה הוא אלול, היינו שאימתי האדם אהוב למעלה ולמטה? בחדש אלול ותשרי עת חוזר בתשובה.

וזה גם הרמז בכך שנשמך מחיית עמלק הרשע בסוף פרשה קודמת, לפרשתנו "והיה כי תבוא", לפי שעמלק הוא סמל ליצר הרע, לאמור, אם ימחה האדם וימנע את יצר הרע מקרבו, אזי "והיה" שיש לו שמחה לפני הקב"ה.

"וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וִירְשָׁתָהּ וַיֵּשְׁבֶתָ בָּהּ" (כו, א)

אין שמחה אלא כשמגיעים למטרה שמצפים לה

רבנו הקדוש האור החיים בספרו (כאן) מפרש הסבר נוסף מדוע פתח הכתוב בלשון והיה שהוא לשון שמחה דהנה, אף על פי שבמשך ארבעים שנה במדבר לא היה חסר דבר לישראל, שנאמר, "לא חסרת דבר" (דברים ב, ז) שהרי ענני כבוד סוכנו עליהם, עמוד האש הדריכם, משה רבנו ניהלם, אכלו מן ושתו מי באר, עם כל זאת, שמחה היתה חסרה להם, כי אין השמחה שרויה על האדם עד שמגיע אל מחוז חפצו, וזאת אף אם הדרך נוחה ונפלאה. ולפיכך רק בסופו של תהליך, כאשר תגיע עת גאולת ישראל, הנה לפתע יתקיים בנו הפסוק (תהלים קכו, א) בשוב ה' את שיבת ציון... "אז" ימלא שחוק פינו ולשונונו רנה, "אז" ורק אז, תשרה השמחה האמיתית הפנימית, מלב שמח בשירה וברנה.

"וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וִירְשָׁתָהּ וַיֵּשְׁבֶתָ בָּהּ" (כו, א)

סמיכות פסוק תמחה את זכר עמלק, לזוהיה כי תבא אל הארץ

הפרשה הקודמת (לעיל כה, יט) סיימה בפסוק, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח, ואילו פרשתנו פרשת כי תבוא, פותחת במילה "והיה" שהיא אותיות הוי"ה, ללמדנו שאין השם שלם, ואין הכסא שלם, עד שימחה זכר עמלק מן העולם, ואז יהיה שם הוי"ה שלם בארבע אותיותיו, ויבואו כל ישראל לארץ ישראל.

"וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וִירְשָׁתָהּ וַיֵּשְׁבֶתָ בָּהּ, וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֹא מֵאֶרֶץ וכו' וְשָׂמְתָּ בְטָנָא וכו' וְבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן" (כו, א - ג)

פירוש הפסוק על דרך המוסר

נבאר את הפסוק על דרך המוסר, על פי מה שכתב האור החיים הקדוש וצוק"ל ועוד מפרשים (כאן על הפסוק). "והיה כי תבוא אל הארץ" במדרש בראשית רבה (פרשה מ"ב ס"ג ג') אין "והיה" אלא לשון שמחה, ומה השמחה הנוכרת כאן? "כי תבא אל הארץ" היא הארץ העליונה - גן עדן, כלומר לאחר שהאדם כאן בעולם הזה הכין את עצמו בתורה ובמצוות ובמעשים טובים, כמו שאמרו רבותינו (אבות ד, טז), הכן את עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין. ועתה הגיע הזמן שנשמתו צריכה לעלות לארץ העליונה בארץ החיים לאחר 120 שנה להתענג שם על השם, ומגיע לשם בשמחה, על דרך שנאמר (משלי לא, כה) ותשחק ליום אחרון, כי האדם שמח כשבא עם שפע של תורה ומצוות, ועובר לגור במקום הרבה יותר טוב - "לזילה" רוחנית מפוארת.

ועוד פירוש "והיה כי תבוא", שאף הקב"ה שמח כשבאה נשמה חשובה שסיגלה תורה ומצוות. וזהו הכתוב "והיה" אותיות הוי"ה ב"ה, ששם הוי"ה מאיר לפניו מתוקן ומסודר על ידי מעשיו הטובים. וכן "תבוא" אותיות "אָבוֹת", תבא לגן עדן אל מקום אבות העולם "אל הארץ" העליונה.

באותה שעה "ולקחת מראשית", כי האדם לוקח עמו אך ורק את התורה המצוות ומעשים הטובים, לכן אמר ולקחת - מ"ראשית", היא התורה שנקראת ראשית (פסיקתא זוטרותא בראשית א, א) כנודע.

"אשר תביא מארצך" מה שהאדם מביא מהארציות מהעולם הזה.

"ושמת ב-טנא" גימט' ששים, הם ששים מסכתות שבש"ס, שכל יום למד דף היומי, וכל מעשיו היו על פי הש"ס וההלכה.

"ובאת אל הכהן" הוא מיכאל השר המקריב נשמות ישראל לפני אבינו שבשמים על המזבח, וכל זה רק על ידי שהאדם עושה תשובה ומקיים את כל מצוות ה'.

עוד נמצא בפסוקים רמזים נפלאים לשב בתשובה, "והיה" אותיות הוי"ה - שתהיה מחיצתו ומעלתו לפני ה' יתברך. "וירשתה" - אותיות תשר"י ו"ה, דהיינו בי"א בתשרי יקויים בנו- "וישבת" - אותיות ותשב", רצונו לומר אז אליהו התשבי יבוא ויבשרנו בשורה טובה ותנצל השכינה מהגלות.

"וְלִקְחַתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיָא מֵאֶרֶצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וְשָׂמַתָּ בְּטָנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם" (כו, ב)

סדר העלאת הביכורים לירושלים

כותב הרמב"ם (הלכות ביכורים פרק ד', הלכה ט"ז) כיצד מעלים את הביכורים, כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד, כדי שלא יעלו יחידים, שנאמר (משלי יד, כח) ברוב עם הדרת מלך. ובאים ולנים ברחובה של עיר, ולא יכנסו לבתים מפני אוהל הטומאה. ובשחר הממונה אומר, קומו נעלה ציון אל ה' אלהינו. והשור הולך לפניו וקרניו מצופים זהב, ועטרה של זית בראשו, להודיע שהביכורים משבעת המינים. והחליל מכה לפניו עד שהם מגיעים קרוב לירושלים. והם הולכים בכל הדרך וקורין, "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך". ולא היו מהלכין ביום אלא שתי ידות בלבד. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניו שלוחין להודיע לאנשי ירושלים, ועטרו את ביכוריהם ופירכסו אותם. ואם היה להם לח ויבש, מראים את הלח מלמעלה. והפחות והסגנים והגזברים יוצאים לקראתם מירושלים. לפי הבאים הם יוצאים, אם באו אנשים הרבה, יוצאים לקראתם רבים, ואם מעט, מעט. ומשיכנסו כולן בירושלים, יתחילו לקרות "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים".

כל בעלי האומניות שבירושלים עומדים מפניהם, שואלים בשלומם "אחינו אנשי מקום פלוני בואכם בשלום". והם מהלכים בתוך ירושלים, והחליל מכה לפניו, עד שהם מגיעים להר הבית. הגיעו להר הבית, נוטל כל אחד ואחד סלו על כתפו ואומרים "הללויה הללו אל בקדשו" וכו' עד "כל הנשמה תהלל יה הללויה". והם מהלכים בהר הבית וקוראין עד שמגיעים לעזרה. הגיעו לעזרה דיברו הלויים בשיר "ארוממך ה' כי דלתני" וכו'.

הביכורים טעונים כלי, שנאמר "ושמת בטנא". ומצוה מן המובחר להביא כל מין ומין בכלי בפני עצמו, ואם הביאם בכלי אחד יצא. ולא יביאם בערבוב, אלא שעורים מלמטה וחטים על גביהם, וזיתים על גביהם, ותמרים על גביהם, ורמונים על גביהם, ותאנים למעלה מן הכלי. ויהיה דבר אחד מפסיק בין מין ומין, כגון, הוצין וחלף או עלין וכיוצא בזה. ומקיף לתאנים אשכולות של ענבים מבחוץ. כשהיו מביאים את הביכורים, היו מביאים בידם תורים ובני יונה. וכן היו תולים מצידי הסלים תורים ובני יונה כדי לעטר את הביכורים. אלו שעם הסלים היו קרבים עולות, ואלו שבידיהם היו נותנים לכהנים.

איזה פירות חייבים במצות ביכורים

וכתב בספר החינוך (מצוה צ"א - מצות הבאת ביכורים) שנצטוונו להביא ביכורים למקדש, והוא הפרי הראשון שמתבשל באילן שחייבין אנו להביאו שם ולתנו לכהן, ולא כל האילנות במצוה זו מן התורה, אלא שבעת המינים בלבד, שנשתבחה בהם ארץ ישראל, והם, חטה ושעורה, גפן, תאנה ורמון, זיתים ותמרים, שנאמר (דברים כו, ב) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך, ובא הפירוש, שלא נאמר אלא על שבעה פירות אלו [כמו שפירש רש"י על פי הגמרא (מנחות פד:)] שאין כל הפירות חייבים בביכורים, אלא שבעת המינים בלבד, (מגזירה שוה) נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן (דברים ח, ח) ארץ חטה ושעורה וגו', מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל שהן שבעת המינים. עד כאן. וממשיך החינוך, כי אחר שלא הוזכרו פירות אחרים חוץ מאלו בתורה בשום מקום, וציונו ברוך הוא להביא מארצנו ביכורי פירות סתם [שלא פירט הכתוב אלו פירות להביא] באמת יש לדון כי על הפירות שהודיענו בתורה, שהן בארץ ישראל וששבחה בהן, עליהן ציונו, ואפשר היה לרבותנו גם קבלה בזה.

כתב החינוך שממצות הביכורים נלמד זהירות בלשון התפילה

כתב בספר החינוך (מצות תר"י), ממצות הביכורים נלמד לדקדק באמירת הסליחות שהנה האשה שיש לה בכורים, מביאה ואינה קוראת הוידוי הזה, משום שאינה יכולה לומר (דברים כו, י) האדמה אשר נתנה לי, כי ארץ ישראל

לא נחלקה לנשים אלא לזכרים. ומכך יש לנו ללמוד בתפילתנו ובתחינתנו לפני ה' יתברך, לדקדק מאוד ולהזהר בלשון, שאין לומר לפני ה' יתברך כי אם בדקדוק גדול. וזכור זה בני, ושמרהו. עד כאן.

ומזה אנו למדין בפיט הסליחות שאומרים הספרדים "אליך ה' נשאתי עיני", המסודר לפי האותיות א"ב, ושם באות ה' אומרים "העבר חטאתי אלהי ישועתי וגם את דמעותי שימה בנאדך". כיצד יאמר זאת האדם ואין הדמעות בעיניו! ובפרט שאומרים זאת בניגון ובשמחה, ולכן אולי כדאי לדלג את מלת "דמעות" מי שאין הדמעות בעיניו.

ועוד בימי הסליחות לפני הוידוי אומרים "רבונו של עולם אתודה על עבירות קלות וחמורות, בלילה לסוף אשמורות" וכיצד יאמר זאת מי שאומר סליחות אחר שעלה עמוד השחר, וזה כבר לא לילה, וכן בהמשך "יום צעקתי בלילה", וכן "לילה אקום להודות", על כן נראה שאם כבר עלה עמוד השחר, שצריך לדלג כל זה. (ממו"ר בספרו קול יהודה כי תצא עמ' רמ"ב)

טעמי מצות הביכורים

מה נשתנית מצוה זו של הבאת ביכורים, שעושים אותה בשמחה בכבוד ובהדר גדול כמבואר במסכת ביכורים (פרק ג') ובדברי הרמב"ם הנזכרים לעיל, יותר מתרומות ומעשרות שמחלקין אותן בגורן בצניעות בלי כל השמחה הגדולה הזאת? וכן לא מצינו שמחה ועסק כה גדול בשאר מצוות?

ראיתי למפרשים (קול יהודה צדקה עמ' רמ"א ועוד) שנתנו חמשה טעמים בדבר:

א. להכניע את תאוות האדם, אשר היה ממתין לפירותיו שיגדלו, וכמה טרחות טרח עליהם, כמה תפילות התפלל שיעלה גידולם יפה, והנה עתה בהגיע עת הביכורים, תאוותו סוף סוף לאכול מיכולו ומפירותיו החדשים וליהנות מהם, ועל כן באה התורה ואומרת לו, תחילה תפריש ביכורים, ממה שנתבשל ראשון והעלהו למקדש להודות לה' יתברך, ורק אחר כך תאכל אתה.

ב. כדי להרחיק את האדם מלהיות כפוי טובה, נצטוו להעלות את הבכורים לירושלים, ולהתוודות עליהם לה' יתברך, שנתן לו כל אלה, לאמר (דברי הימים א, כט, יד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך.

ג. ללמדו כי בזמן ההצלחה ושפע הטובה, יזכור את ענין העיני והצרה שעברו עליו ונגאל מהם. וזהו שמתחיל להתוודות "ארמי אובד אבי וירד מצרימה..." וה' גאלם.

ד. ללמוד ממנה מדת ההכנעה כלפי ה' יתברך. והרי אפילו מלך חייב בביכורים ככתוב במשנה (ביכורים פ"ג מ"ד) אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתיפו ונכנס עד שממגיע לעזרה, והרי אין לך הכנעה גדולה מזה לבורא עולם. ועוד בעת הבאת הביכורים אומר את הוידוי (דברים כו, י) הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'. הנה בפעולות הללו מתחזקת בקרבו אמונת ה' שהכל ממנו, ומכך יקח מוסר וישליך רבות לכל הענינים.

ה. החינוך (מצוה צ"א) כתב בטעם המצוה, כדי להעלות דבר ה' יתברך על ראש שמחתנו, ונזכור ונדע כי מאתו ברוך הוא, יגיעו לנו כל הברכות בעולם, על כן נצטוו להביא למשרתי ביתו, ראשית הפרי המתבשל באילנות. ומתוך הזכירה וקבלת מלכותו, והודאתנו לפניו כי הפירות ויתר כל הטובה מאתו יבואו, נהיה ראויים לברכה ויתברכו פירותנו. עד כאן לשונו.

ו. ובמדרש תלפיות (ענף ביכורים) כתב טעם נוסף שנצטוו על הביכורים בשמחה, כדי להרגיל אותנו במידת הנדיבות ולפתוח ידנו לעניים, וכיון שכבר הורגלה ידו בנתינת הביכורים תרומות ומעשרות וחלה, שוב כל עני שיבא לפניו לא ישוב ריקם. והוא על דרך שכתב הרמב"ם ז"ל (בפירוש המשניות אבות פ"ג מט"ו) במי שיש בידו מאה מנה לתת לצדקה, טוב לחלקם פרוטה לכל עני אף על פי שמה שמגיע לכל אחד הוא מועט מן המועט, מלתת כולם לעני אחד שמעשירו בזה, והטעם שיחלקם פרוטה לכל עני כדי שירגיל ידו לתת ובזה יחזור ויתן עוד. עד כאן לשונו.

התאווה מוציאה את האדם מן העולם

נתבאר שעיקר טעם מצות הבאת ביכורים הוא, שבירת התאווה, וההכנעה להשם יתברך, שאף על פי שעברה שנה תמימה שבעל השדה לא אכל פרי חדש, וכשרואה פירותיו בעיניו, הן חביבין עליו ביותר ומתאוה אליהן, ומכל מקום הוא כובש את יצרו ותאוותו ואינו אוכל, אלא מקדישן לשמים, ואומר "הרי זה ביכורים", בזה הוא מרגיל את

עצמו שלא להיות זולל וסובא. שכן התאווה מידה מגונה היא כמאמר חז"ל (אבות ד, כא) הקנאה והתאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם.

וכן כתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פרק ל"ט) שהטעם להבאת ביכורים כדי שירגיל אדם עצמו "לכבוש את תאוותיו", עובד אדמה משתוקק להנות מגודל טרחתו שיגע ועמל לאכול ולהנות ממעשה ידיו ורוצה אדם בקב שלו יותר מתשעה קבין של חברו, וצויה השם יתברך שיכבוש את יצרו מתאוותיו, מראשית פרי האדמה, כאשר עיניו כה נשואות אליהן ומשתוקק להן, יביאן לכהן כמהנה לתלמיד חכם ויעשה בו מצוה. עד כאן.

מעשה מזעזע בגמרא מה קורה כשנמשכים אחר העולם הזה

הגמרא בשבת (דף קמז:): אומרת, חמרא דפרוגייתא [שם מקום שיינו משובח] ומיא דדיומסת [שם נהר שמימיו מלוחים וטובים לרחיצה] קיפחו עשרת השבטים מישראל. וביאר רש"י, שהיו בעלי הנאה, ועסוקים בכך, ולא היו עוסקים בתורה, ויצאו לתרבות רעה. וממשיכה הגמרא, רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם [הגיע אל המקומות פרוגייתא ודיומסת], אימשיך בתרייהו [נמשך אחר היין והרחיצה] איעקר תלמודיה [ונעקר תלמודו ושכחו]. כי הדר אתא, קם למיקרי בספרא [כשחזר קם לקרוא בתורה], בעא למיקרא "החדש הזה לכם" [רצה לקרות החדש הזה לכם, וטעה], אמר החרש היה לכם. בעו רבנן רחמי עליה, והדר תלמודיה. [התפללו חכמים עליו וחזר תלמודו].

תוספת למעשה הנזכר ישנה באבות דר' נתן (סוף פ"ד) שכשנפרד מחבריו [רבי אלעזר בן ערך] אמר אילך לדימסית למקום יפה ומים יפים ונאים, וחבריו אמרו נלך למקום תורה ליבנה. הוא שהלך לדימסית למקום יפה ומים יפים ונאים, נתמעט שמו בתורה. הם שהלכו ליבנה למקום שתלמידי חכמים מרובים ואוהבים את התורה, נתגדל שמם בתורה. עד כאן.

מעלת ר' אלעזר בן ערך

ומה מזעזעים הדברים, הן עסוקים אנו ברבי אלעזר בן ערך, שהיה דורש במעשה מרכבה (חגיגה יד:), ושהיה שקול כנגד כל חכמי ישראל (אבות פ"ב מ"ח), ובגלל חולשה רגעית שהלך אחרי התענוגות, נגרם לו שעזב את חכמת התורה והגיע לדרגת שכחה שכל תינוק של בית רבן לא טועה בו. וכך שנינו באבות (פ"ב מ"ח) במעלת ר' אלעזר בן ערך, חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן, רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניה ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן, רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע, אשרי יולדתו. רבי יוסי חסיד, רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא. ורבי אלעזר בן ערך כמעין המתגבר.

ועוד שם (פ"ב מ"ט) אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר עין טובה. רבי יהושע אומר חבר טוב. רבי יוסי אומר שכן טוב. רבי שמעון אומר הרואה את הנולד. רבי אלעזר אומר לב טוב. אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריהם, שבכלל דבריו דבריהם. אמר להם צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אליעזר אומר עין רעה. רבי יהושע אומר חבר רע. רבי יוסי אומר שכן רע. רבי שמעון אומר הלוא ואינו משלם. אחד הלוא מן האדם כלוא מן המקום ברוך הוא שנאמר (תהלים לו, כא) לוא רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן. רבי אלעזר אומר לב רע אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך שבכלל דבריו דבריהם.

ולכן נאמר עליו (שם אבות פ"ב מ"ח) הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואלעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם. אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם ורבי אלעזר בכף שניה מכריע את כולם.

וכן ראינו בגמרא בחגיגה (דף יד:): תנו רבנן, מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור, והיה מהלך בדרך, ורבי אלעזר בן ערך מחמר אחריו. אמר לו רבי, שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה. אמר לו, לא כך שניתי לכם ולא במרכבה ביחיד, אלא אם כן היה חכם מבין מדעתו. אמר לו רבי, תרשני לומר לפניך דבר אחד שלימדני. אמר לו אמור. מיד ירד רבן יוחנן בן זכאי מעל החמור, ונתעטף וישב על האבן תחת הזית. אמר לו רבי, מפני מה ירדת מעל החמור? אמר, אפשר אתה דורש במעשה מרכבה, ושכינה עמנו, ומלאכי השרת מלוין אותנו, ואני ארכב על החמור?! מיד פתח רבי אלעזר בן ערך במעשה המרכבה ודרש, וירדה אש מן השמים וסיבבה כל האילנות שבשדה, פתחו כולן ואמרו שירה. מה שירה אמרו? הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות... עץ פרי וכל ארזים הללויה. נענה מלאך מן האש ואמר, הן הן מעשה המרכבה. עמד רבן יוחנן בן זכאי, ונשקו על ראשו, ואמר, ברוך ה' אלהי ישראל, שנתן

בן לאברהם אבינו, שיודע להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרכבה. יש נאה דורש ואין נאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, אתה נאה דורש ונאה מקיים. אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן ערך יצא מחלצוך.

הנה אפילו מי שהיה דורש במעשה מרכבה, שקול כנגד כל חכמי ישראל, הגיע לדרגת שכחה שכל תינוק של בית רבן לא היה טועה כן, וכל זה משום שהלך אחרי תענוגות ועזב את חכמת התורה.

מה הטעם שדווקא אותיות אלו התחלפו

והגאון רבי שמשון מאוסטרופולי בספרו ליקוטי שושנים (ליקוט כ"ה) הקשה מדוע טעה ר' אלעזר בן ערך דוקא באותיות אלו, [שכאמור במקום לקרא החדש הזה לכם, קרא, החרש היה לכם]. וביאר, יש קליפה שסגולתה לשכח הלימוד ונקראת "ריב", ולה יש תר"ה חיילות, וכתוב על מצח משיח בן דוד אותיות "כדת", כדי לבטלה, ולכן החליף אותיות ד' ז' ת' מ"החדש הזה לכם" לאותיות ר' י' ב' [שהן כאמור שם הקלי' הנ"ל המשכחת הלימוד] וקרא את הפסוק "החרש היה לכם" שעולה גימט' 605 שהם תר"ה חיילותיה של המשכחת את הלימוד, ואילו "החדש הזה לכם" עולה בגימט' 425 שהם בגימט' עולים שם "כדת" הכתובה על מצחו של משיח בן דוד, שמבטל את הקלי' הזו, וגם "משיח בן דוד" עולה בגימט' "כדת".

ולכן אומרת הגמרא, בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה, כי אותיות "תורה" הם ממש תר"ה, ועל ידי לימוד התורה מבטלים תר"ה חיילותיה.

ולכן המצוה הראשונה בתורה "החדש הזה לכם", עולה בגימט' "כדת" כמנין "משיח בן דוד", כי התכלית של כל המצוות היא להגיע אל הגאולה השלימה עם משיח בן דוד.

מעשה מזעזע נוסף בשבנא

וכן מצינו בגמרא סנהדרין (דף כו.) שבנא הוה דריש בתליסר רבוותא, חזקיה הוה דריש בחד סר רבוותא [שבנא הממונה על ביתו של חזקיה מלך יהודה, היה דורש בפני מאה שלושים אלף איש, וחזקיהו היה דורש בפני מאה ועשר אלף איש]. כי אתא סנחריב וצר עלה דירושלים, כתב שבנא פתקא, שדא בגירא [כשסנחריב צר על ירושלים, כתב שבנא פתק, וזרק אותו מעבר לחומה על ידי חץ] ובאותו פתק כתב ששבנא וסיעתו, השלימו עם סנחריב ומוכנים להכנע בפניו, אולם חזקיה וסיעתו לא השלימו. הוה קא מסתפי חזקיה [היה מתיירא], אמר דילמא חס ושלום נטיה דעתיה דקודשא בריך הוא בתר רובא [שמא דעתו של הקב"ה אחר שבנא וסיעתו שהם הרוב], כיון דרובא מימסרי, אינהו נמי מימסרי [וכיון שרובם רוצים להימסר בידי אשורים, הרי אלה שאינם חפצים בכך גם ימסרו]. בא נביא ואמר לו, לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר. כלומר: קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המנין.

ומסיימת הגמרא, כי הוה נפיק איהו [כאשר שבנא היה יוצא מן השער להמסר בידי האשורים], אתא גבריאל אחדיה לדשא באפי משריייתה [הגיע המלאך גבריאל ואחז את השער בפני מחנהו ולא יכלו לצאת אחריו ויצא רק הוא לבדו]. אמרו ליה משריייתך היכא [שאלוהו האשורים היכן מחניך]? אמר הדרו בי [חזרו ולא קיימו מה שהבטיחונו]. אמרו ליה, אם כן אחוכי קא מחייכת בן [אם כן לצחוק עלינו באת שהולכת אותנו שולל בטענה שמאחריך עומד מחנה גדול של תומכים], נקבוהו בעקביו, ותלאוהו בונבי סוסיהם, והיו מגרין אותו על הקוצים ועל הברקנין. ומסיימת הגמרא, אמר רבי אלעזר, שבנא בעל הנאה היה. דהיינו אף שהיה שבנא תלמיד חכם ומנהיג גדול, הגיע לידי מדרגה כה שפילה משום ששאיפתו בחיים היתה תאוה ותשוקה.

ולכן אדם שיודע בעצמו כי בעל תאוות הוא, וכל עבירותיו מגיעות אך ורק מחמת תאוות, ידע שעדיין יש תקוה שיחזור בתשובה, אך צריך להזהר לבל יתן ליצר הרע פשרות, כאשר החליט על חזרה בתשובה, היות ואז היצר יוכל למשוך אותו, ואף פעם לא יעשה תשובה, כי יחשוב תמיד שהוא בסדר, הן אומר הוא לעצמו רק את החלק הקטן הזה אתן ליצר הרע ואמשיך הלאה, אולם אז יש ספק גדול האם יעלה הדבר בידו.

מעשה המוכיח שמה שמגיע לאדם יקבל ומה שלא לא יעזרו לו כל דרכיו

מספרים שהיה אדם אחד בעל תאוה לממון וכל מגמתו ועיסוקו היו באיסוף הממון והטמנתו, כך שלא נהנה מממון כלל, ואף להתחתן לא רצה מפני איבוד הממון הכרוך בהחזקת משפחה. יום אחד נפקחו עיניו שהוא רק אוסף כסף עד בלי די, אך כלל אינו נהנה מממון. ועל כן רצה להתחתן, אך מיד הבין שלכך הוא כבר איחר את המועד,

היות והוא זקן. מה עשה, הפסיק את עסקיו, הלך לאיזה בית מלון מפואר וישב שם להנות ולאכול ולשתות וכו'. והנה באחד מן הימים נכנס אצלו בעל המלון לבקרו וראה שבעל התאווה הזה מת. בעל המלון חשק בממונו הרב שנשאר ללא יורש, ולכן לא הודיע על פטירתו, והלך להתייעץ עם אדם אחד בשכונתו שהיה פיקח וקצר וגיבן וסיפר לו את העניין כדי שיתן לו עצה. אולם כשהיועץ שמע כמה כסף השאיר האיש, גם בו נכנסה תאוות הממון, ועל כן בעורמה יעצו, לך תוציא את המת לחדר אחר, ואני אכנס תחתיו לחדרו, ואעשה את עצמי גוסס. תביא עורך דין לחדרי, ואני אכתוב צוואה שכל הממון ירושה לך. עצה זו ישרה בעיניו וכן עשה. אך הגיבן בעורכו את הצוואה ציווה לתת את כל כספו לאיש גיבן וקצר בשם פלוני, הלא הוא עצמו, וגם ציווה לתת משהו לבעל המלון לאות הוקרה. והעורך דין עשה ככל אשר ציווהו "הגוסס". לאחר מכן פתח בעל המלון את הצוואה וחשכו עיניו כי לא קיבל מאומה מן הצוואה.

מכך נלמד מוסר גדול, מה שמגיע לאדם יקבל מלמעלה, ומה שלא מגיע לו כל מה שיעשה לא יעזור כלל.

הרמב"ן (כה, לב) אומר בשם אביו של הרד"ק, שגם אם יעקב אבינו ע"ה היה נותן לעשו בית מלא זהב, לא היה מוכן עשו למכור את הבכורה. אמנם כאשר ראה יעקב שבא עשו מן השדה ורצה לאכול ונכנסה בו תאוה מיוחדת של אכילה. הבין יעקב שעתה היא ההזדמנות לפתותו למכור את בכורתו. כי אדם מוכן לתת עבור תאוות את כל אשר לו ואפילו בית מלא כסף וזהב.

מכאן אנחנו למדים כמה עלינו להתחזק להתרחק מן התאוות הגשמיות, ולחזור בתשובה שלימה ורצויה לפני השי"ת.

"וְלִקְחַת מְרֹאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְרֵא מֵאֲרֶצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וְשָׂמַת בְּטֶנְא וְהִלַּכְתָּ אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם" (כו, ב)

ולקחת מראשית - תקנה את התורה

כתב הרב כסא רחמים (מלמד, כאן), "ולקחת מראשית" היינו תעשה עם התורה ליקוחין, כמו שעשה משה כשעלה למרום. שהנה בגמרא (שבת פב.) כתוב שכשמשעה עלה למרום ליטול את התורה, טענו כנגדו המלאכים, מה לילוד אשה בינינו? אמר להם הקב"ה, בא לקבל את התורה. אמרו לפניו, רבונו של עולם, תורה חמדה גנוזה שקדמה לששת ימי בראשית בתתקע"ד דורות אתה מבקש ליתן אותה לארץ, מה אנוש כי תזכרנו... ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים. אמר לו הקב"ה למשה, משה החזיר להם תשובה. אמר משה מתירא אנכי שמא ישרפוני בהבל פיהם. אמר לו הקב"ה אחוז (רצונו לומר תפוס) בכסא הכבוד ותחזיר להם תשובה.

נעצור לרגע מהבאת המשך הגמרא, כי הדברים צריכים תלמוד, כפי שהקשו רז"ל, שאם משה היה מתירא מהבל פיהם של המלאכים, כל שכן יש לו להתירא מכסא הכבוד שהוא אש. אלא בזה רמז הקב"ה למשה, התורה היא תחת כסא הכבוד, תתפוס בכסא כבודי, ותהיה אתה בר מצרא מן הדין, כמו שדה או חצר ש-בר מצרא קודם, ואילו למלאכים אין רשות לתפוס בכסא כבודו, וכפי שהם שואלים זה לזה ואומרים איה מקום כבודו. וכך גם מבואר מהמשך הגמרא, אמר להם משה מה כתוב בתורה - ואהבת לרעך כמוך, וכי קנאה ושנאה יש ביניכם?! אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, וכי למצרים ירדתם?! וצריך ביאור, לשם מה להזכיר את יציאת מצרים? אלא רמז להם שאני בר "מצרא" מלשון מצרים, אנכי תפשתי בכסא הכבוד, ולקחת מתנות - באדם כתוב, ולא במלאכים.

וזה שנאמר כאן "ולקחת מראשית", "ולקחת" היינו שתקנה את "מראשית" היא התורה שנקראת "ראשית" כמו שנאמר (משלי ח, כב) ה' קנני "ראשית" דרכו קדם מפעליו מאז, לפי שקדמה לששת ימי בראשית. גם התורה נקראת "ראש", כמו שנאמר (תהלים קיט, קס) "ראש" דברך אמת. וממשיך הפסוק "אשר ה' אלהיך נתן לך" דהיינו שתקבל עליך עול מלכותו ותורתו. וחייבים אנחנו ליתן כבוד לתורה בכל יום ויום, כאילו היום ניתנה מהר סיני, וכל שכן בחדשים אלול ותשרי, שהם נקראים ראשית השנה ועד אחרית השנה. [שיקראו בתורה בטעמים ובניגון. כל שכן בעת קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, וכנאמר כאן (דברים כו, ב) "ושמת בטנא", "ושמת" הוא ראשי תיבות שנים מקרא ואחד תרגום, ו"בטנא" ראשי תיבות בניגונים טעמים נקודות אותיות]. "והלכת אל המקום אשר יבחר השם", דהיינו בתי כנסיות ובתי מדרשות, שלומדים ומסיימים בחודשים אלול ותשרי את התנ"ך המשניות והתיקונים. וזה שנאמר, "ולקחת מראשית", שיעשה כל יום ויום ליקוחין כמו הר סיני, ולימוד תורה לשמה כדי שיזכרו לו בקבר, כמו שכתוב (פסחים נ.) אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

ועוד מרומז כאן בפסוק, ושמט "בטנא" עם הכולל עולה בגימט' "בבטן", דהיינו שתהיה התורה שמורה במעיו ובבטנו, ולא ישכח כל מה שלמד לשמה. ואז תזכה "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם", דהיינו גן עדן העליון וגן עדן התחתון.

עוד יש לומר, "ולקחת מראשית" וגו' רמז על מי שמחבר חידושי תורה, כאילו הקריב ביכורים בזמן שאין בית המקדש, וזה שנאמר, ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו'.

"הַגְדַּתִּי הַיּוֹם לֵה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ" (כו, ג)

כוונת הפסוק שנשמח בכל עת על שזכינו לישוב בארץ ישראל ולא להתרגל לכך

הרב חיים הכהן זצ"ל מאמר צובא, תלמיד רבנו המהרש"ו ז"ל, מפרש את הפסוק כך, שצריך האדם לחיות בהכרה, כאילו היום עלה ארצה לארץ חמדת אבות, אדמת הקודש, ולשמוח בזכיה הגדולה שנפלה בחלקו, שלדעת כמה מרביתנו [הרמב"ן בהשמטת המצות של ספר המצוות ועוד] היא מצות עשה מן התורה, של ישוב ארץ ישראל כמו הישיבה בסוכה.

מספרים שהצדיק רבי אליהו לופיאן זצ"ל אמר לתלמידיו, בואו וראו כיצד ההרגל מכה את הרגש! כאשר עליתי ארצה חרדתי כל כך מקדושת הארץ, שנמנעתי מלירוק עליה, וכיום התרגלתי ואיני מתפעל עוד.

חובה עלינו לשמוח על שזכינו להיות מיושבי הארץ הקדושה, ארמונו של מלך מלכי המלכים, ארץ אשר עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה.

"וִירְעוּ אֹתָנוּ הַמַּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה" (כו, ו)

"וירעו אותנו" - שנחיינו רעים וחסרי סבלנות זה לזה

הלשון "וירעו אותנו" צריכה תלמוד. ופירושה, שמשום העובדה שהמצרים נתנו עלינו עבודה קשה, ואילצו אותנו להיות שרויים בתנאים בלתי נסבלים, דבר זה גרם ל"וירעו אותנו", שאנחנו נהיינו רעים וחסרי סבלנות זה לזה, עד שנעשינו רעים כמותם, כמו שנאמר (תהלים קו, לה) ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם. וכאשר ביאר הרמב"ם במורה הנבוכים (ח"ב סוף פ"א) שבגלל התערבותנו בגויים, נעתקה אלינו מדעותיהם, מדותיהם ונימוסיהם. והוא על פי היסוד שיסד החינוך (מצוה ט"ז) אחרי הפעולות נמשכים הלבבות.

"וַיִּנְצַעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ" (כו, ז)

בתפלה בעת צרה יש להתפלל בקול רם

בשלחן ערוך (אורח חיים סימן ק"א) נפסק, לא יתפלל בלבו לבד, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו.

ומקורו טהור מדכתיב בתפילת חנה (שמואל א, א, יג) רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע. ובברכות (דף כד:) כתוב, שכל המשמיע קול בתפלתו, הרי זה מקטני אמנה. דהיינו משום שנראה כאילו אינו מאמין שהקב"ה שומע תפילה בלחש. וכתב המבי"ט בבית אלהים (שער התפילה פרק ו'), כי זה רק בתפילה הרגילה, אבל כשאדם בצרה, ומתפלל להנצל מצרה, יתפלל בקול רם ובצעקה.

וזה שאמר כאן הפסוק "ונצעק אל ה' אלהי אבותינו", שהתפללנו בהרמת קול, "וישמע ה' את קלנו", התפילה הזו נשמעה במרומים, אף שהיתה בקול רם, משום ש"וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו", הנה שבתפלה לעת צרה יש להתפלל בקול רם.

"וַיִּשְׁמַחַתְּ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ" (כו, יא)

לא רק שישמח על המתנה, אלא ישמח ביותר מעצם העובדה שקבל מתנה מהמלך

כשאדם מקבל מתנה, הוא שמח בעצם המתנה משום תועלת שוויה וכדומה. אולם אם אדם מקבל מתנה ממלך בשר ודם או מכל אדם בעל חשיבות רבה, מלבד השמחה בעצם המתנה, יש לו שמחה יתרה מעצם העובדה שקיבל מתנה מהמלך, ואדרבה חשיבות הנותן היא העיקר בשמחתו. וזהו שאומרים בנוסח התפילה "שמחנו בישועתך", היינו שנהיה שמחים לא רק מעצם הישועה, אלא גם ובעיקר מכיון שהישועה היא ישועתו של מלך מלכי המלכים. לכך השמחה הנוכרת בפסוק כוללת שני חלקי שמחה, הראשון "ושמחת בכל הטוב", היינו תשמח בעצם הטוב שקיבלת

מאת הבורא, והחלק השני "אשר נתן לך ה' אלהיך" תשמח בעצם כך שהבורא בכבודו ובעצמו יורד עד אליך ומעניק לך מתנה.

ובאמת שאפילו הבכיות לפני הקב"ה צריכות להיות מתוך שמחה, ולא מתוך עצבות, שמחה על שזוכים אנו לבכות לפניו ושהוא שומע קול בכיה. ומרומז הדבר בכתוב (תהלים פט, יז) בשמך יגילון כל היום, ראשי תיבות "בכיה", דהיינו שאף בשעת צרה ומצוקה צריך האדם להיות בשמחה, והוא נפלא ביותר.

"וְשִׂמְחָתָּ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ" (כו, יא)

"בכל הטוב" זאת התורה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם

האור החיים הקדוש (כאן) כתב שירמוז ושמחת בכל "הטוב" אל התורה, כאומרם ז"ל (ברכות דף ה.) שאין "טוב" אלא תורה [גם "הטוב" עולה כ"ב, הן כ"ב האותיות, ולכן רומז לתורה ככתוב (פסיקתא דרב כהנא פ' "עשר תעשר") בשביל התורה שניתנה בכ"ב אותיות (שהש"ר א) - בעל הטורים] שאין לך שמחה כשמחת התורה. וכתב האור החיים (דברים כו, ח) לשון פלאית ונעתיקו בלשוננו, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם.

"הַשְׂקִיפָה מִמִּעוֹן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם" (כו, טו)

גדולה מתנת עניים שמהפכת מדת הדין למדת הרחמים

אמרו רבותנו ז"ל בירושלמי (מעשר שני פ"ה ה"ה והובא ברש"י בראשית יח, טז) כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקפה זו שהיא לטובה, שגדולה מתנת עניים שמהפכת מדת הדין למדת הרחמים. וכל כתבי הקדש מעידים ומגידים בשבח מעלת הצדקה, וברמב"ם (מתנות עניים פ"י ה"ז) ואין ישראל נגאלין אלא בזכות הצדקה, שנאמר (ישעיה נז, א) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות. וכל זמן שישראל מרבים בצדקה, אין אומות העולם מתגרים בהם לטול ממונם.

ולכן כל אדם ישתדל לעשות צדקה - יתן ויתנו אחרים. ואדם שידו רחבה ומוציא הוצאות יותר מכדי ממונו, צריך גם לנהוג כן בצדקה וליתן צדקה יותר מכדי ממונו, כמנהגו לצרכיו, ועל זה נאמר (דברים טז, יז) איש כמתנת ידו. ומאידך אם הוא עשיר המקמץ לעצמו, צריך ליתן צדקה כפי עשרו ולא כפי הוצאתו לביתו. כיון שלצורך עצמו הוא רשאי לקמץ, ולא לצורך גבוה. ועל זה נאמר (שם) כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך. וכמעשה המובא בירושלמי (פסחים סוף פרק ד') באיש הנקרא בן מביא יין, שלעצמו היה מקמץ אך לצדקה היה נודב הרבה. וזה דבר המעשה:

מעשה נפלא בנדבן גדול שלעצמו היה קונה ירקות כמושין, ואומר, לצורך גופי אני רשאי לצמצם, אבל לצורך בוראי איני רשאי לצמצם

מעשה באיש אחד הנקרא בן מביא יין, איש עשיר ונדיב מאד לעשות צדקה, הלכו שלוחי דרבנן לאותה העיר לגבות צדקה לצורך פרנסת חכמים וחשבו לילך אליו להתרימו, כי הוא נדיב גדול. הלכו לביתו ולא מצאוהו. הלכו בשדה ומצאוהו. עמדו מרחוק, שמעו לבנו ששואל מאביו מה אקנה לך היום לאכול ? אמר לו בטרורכסימון (פירוש מין ירק או לפת). אמר לו מטרורכסימון חשובין או מפחותין שהן בזול? אמר די בשל אתמול שהם כמושין והם בזול. כששמעו זאת חכמים אמרו כיצד נלך אצל זה האיש שהוא מצמצם כל כך באכילתו, וכנראה ירד מנכסיו, נלך ונעשה את המגבית בעיר ואחר כך נבוא אצל זה. הלכו ועשו מלאכתם בעיר ואחר כך חזרו אצלו. נתנו לו שלום, אמרו לו אנו שלוחי דרבנן שלוחי מצוה, תן נדבה לצורך חכמים. אמר להם תלכו לביתי ותאמרו לאשתי שתתן לכם מדה א' של זהובים. באו ואמרו לאשתו ככל אשר ציווה בעלה. אמרה להם, היאך אמר בעלי, מדה גדושה או מחוקה? אמרו לה סתם אמר לנו. אמרה אני נותנת לכם מדה גדושה, ואם יאמר לי בעלי שלא היה רצונו בגדושה, אומר לו שיפחות את המותר מכתובתי. נתנה להם מדה גדושה של זהובים, תמיהו חכמים מעושרם ומהנהגתם ומותרנותה של האשה וברכו אותם. הלכו אצל בעלה ואמרו לו המקום ימלא חסרונך. אמר להם היאך נתנה לכם, מדה גדושה או מחוקה? אמרו לו גדושה נתנה לנו, ואמרה אם לא יקבל בעלי, אני פוחתת המותר מכתובתי. אמר להם אני גם כן היה דעתי בגדושה, ולא אמרתי בפירוש, שהייתי מכיר באשתי שהיא ותרנית ונדיבה ותתן מדה גדושה מעצמה. שאל אותם ומדוע לא באתם אצלי בתחלה? אמרו לו, לפי ששמענו שהיית אומר לבנך שתקנה לנו ירקות כמושין שהם בזול, ואמרנו, וכי

אפשר אדם שיש לו עושר גדול אוכל ירקות כמושין וזלילין? אמר להם אני לצורך גופי רשאי לצמצם, אבל לצורך בוראי אני רשאי לצמצם, ברכו אותו ונפטרו לשלום. עד כאן.

אשרי אנוש יעשה זאת, ויפתח ידו לצדקה, וגם ישתדל שיתנו אחרים, ובוה מייחד שמו יתברך, ומקרב הגאולה, ומרבה שלום לעצמו ולכל העולם, שנאמר (ישעיה לב, יז) והיה מעשה הצדקה שלום. וכמו שכתוב באבות (פרק ב' משנה ז') מרבה צדקה מרבה שלום, יהי רצון שנזכה לעשות רצון בוראנו, ולעבדו בלבב שלם. אמן כן יהי רצון.

"וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר" (כו, יא)

אם יהיו אוהבים זה את זה ינצלו מהקללות, והברכות יחולו עליהם

כתב הרב חיד"א בנחל קדומים (כאן אות י"א) משה את העם ביום ההוא ראשי תיבות "מאהבה" לרמוז, שאם יהיו אוהבים זה את זה, ינצלו מהקללות. וכן לאידך גיסא הברכות לא יחולו על ראשם אלא כשהיו אוהבים זה את זה (ליקוטים מכתב יד). ודבר זה מסתדר להפליא עם מה דאמרו בזהר (חדש ח"א דף צ"ז ע"א) דתוכחות אלו של כי תבוא נתקיימו בחורבן בית שני שגלו משום שנאת חנם, ולכן "חנם" עולה בגימט' צ"ח, ונתקיימו צ"ח קללות, ובעזרת השם יתברך כשנהיה אוהבים זה את זה, אז נתברך מן השמים, ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן.

"אַרְוֵר מִכָּה רַעְהוּ בְּסִתֵּר" (כו, כד)

המדבר לשון הרע הרי זה מכה את רעהו

בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ג) מבאר פסוק זה על המדבר לשון הרע, וכן הוא בתרגומים. והנה זה פלא ש"בסתר" עולה בגימט' "לשון הרע" (עם הכולל). כיוצא בזה כתב בהדר זקנים (כאן) שב"סתר" עולה בגימטריא "רכיל[ו]ת". ועוד עולה בגימט' "מסר ממון חברו". וכך גם פירש"י ז"ל (כאן) את הפסוק שהוא בא להזהיר על לשון הרע.

ע"י הכעס בא לדבר לשון הרע

ובאמת שדבר זה מרומז גם בתיבת "רעהו" במילוי אותיות, דהיינו שהאות ר' במילוי נכתבת כך "ריש", נמצא שהמילוי הוא "יש", והאות "עיין" המילוי שלה הוא "יין". והאות ה"א המלוי שלה הוא א'. והאות ו"ו המלוי שלה הוא א"ו, סך כל מנין המילויים עולה בגימט' "לשון" עם הכולל.

ונראה עוד לרמוז בס"ד ב"מכה רעהו בסתר" שהנה האותיות השניות של כל מילה במילים "מכה רעהו בסתר" הן "כעס", ללמדנו שחטא הכעס חמור כחטא לשון הרע, כי על ידי הכעס בא לדבר לשון הרע.

"אַרְוֵר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן" (כו, כו)

איך נבוא בקמצוץ טבק

סיפר הגאון הצדיק רבי יעקב גלינסקי זצוק"ל נער צעיר הייתי כשה"חפץ חיים" זצ"ל הגיע לעירנו קריניק, במסגרת המסע המפרך שערך לעת זקנותו, לעורר ולהתרים ל"ועד הישיבות" שיסד. הישיבות הגיעו באותם ימים עד פת לחם, פשוטו כמשמעו, וה"חפץ חיים" יסד את הוועד שיתמוך בכל ישיבה כצרכיה. לקראת בואו שכרו את האולם הגדול ביותר בעיר, והמוני היהודים גדשו את האולם הענק מפה לפה, לחזות בצדיק הנערץ. עד כדי כך דחוס היה, שכאשר הגיע לא יכלו לפלס לו דרך בקהל! הושיבוהו על כסא והעבירו אותו מעל לראשי האנשים, מיד ליד, עד שהגיע לבימה. זקן מופלג היה, וחלש עד מאד. את המסע ערך במסירות נפש להחזקת התורה. בחולשתו הרבה לא היה בכוחו לומר יותר מכמה מלים שנשמעו בחרדת קודש, ואני זוכר כל מלה:

מורי ורבותי, הגמרא אומרת (קידושין מ: סנהדרין ז:), שאין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה. זו השאלה הראשונה שעליה נדרש לענות לאחר מאה ועשרים, כמה למדת? וכמה תמכת בלומדי התורה?

הרמב"ן (דברים כו, כו) מביא את דברי התלמוד ירושלמי (סוטה פ"ז ה"ד) בביאור הכתוב (דברים כו, כו) ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם, ואמר כל העם אמן, אמר רבי אסי בשם רבי תנחום בר חייה, למד ולמד, שמר ועשה, והיה ספק בידו להחזיק ולא החזיק, הרי זה בכלל "ארור". עד כאן.

מה נענה ליום הדין, במה נבוא, בקמצוץ טבק? וגעה בבכי, וכל הקהל איתו!

אבל נבוך הייתי, למה התכוון באמרו: "בקמצוץ טבק"?! בפשטות, ביטוי שגור הוא לקומץ מועט, כמה גרגרים שנצבטים בין אצבע לאגודל. אבל כעבור שנים כאשר שמעתי סיפור על החפץ חיים, הבנתי.

החפץ חיים זצ"ל נכנס פעם לבית הכנסת, וראה שהמתפללים מגחכים. מה העניין? שאל. ספרו לו על כך שבאיישישוק שבמרחק מהלך עשרות קילומטרים מראדין, מתקיים יריד, וסוחר יראדין נסעו למכור ולקנות. והנה הגיע משוגע העיירה, עייף ויגע, והכריז, באתי מהיריד! רגלי הלך וחזר. התעניינו השומעים, מה לך וליריד?

הרים את ידו כשאגודלו צמוד לאצבעו, מחזיק מעט טבק, וכה אמר, בקשתי שם מאחד הסוחרים קמצוץ טבק להרחה, וקבלתי! והוסיף תוך כדי צהלה, עשיתי את העסק הטוב ביותר! כולם שלמו כסף עבור סחורתם, ואילו אני קבלתי חנם!

הצדיק את המוניטין שלו כמשוגע, לכתת רגלים עד איישישוק, כעבור קמצוץ טבק?!

נד ה"חפץ חיים" בראשו, ועצב נבט מעיניו, עד שאתם לועגים לו, יש לנו לרחם על עצמנו! **השומעים** לא הבינו את דבריו, ולכן הסביר, הנשמה הקדושה מקורה בגבתי מרומים, השתלשלה דרך כל העולמות עד עולמנו. לשם מה? כי כאן היריד, כאן אפשר ללמוד תורה ולסגל מצוות, לעמוד בנסיונות ולרכוש סחורה יקרה ונכבדה, שמשלמים עליה שכר עצום ורב, שכר נצחי ומאיר בעולם העליון. והנה יום יבוא ותשוב הנשמה אל מקורה, אז יקדמוה בשאלה, מה הבאת מהיריד בו שהיית? ומה הנשמה תראה? קמצוץ טבק?!

באמת שרואים את דברי חז"ל, נתקפים אנו רעדה, הרי נקדימון בן גוריון, שדאג להספקת המים לעולי הרגלים והעמיד חמה ברקיע בטוהר כוונתו (תענית כ.), ותרם הון עתק לעמידת ירושלים במצור (גיטין נ.), וכשהיה יוצא מביתו לבית המדרש היו מציעים תחתיו שטיחים והיו עניים באים ומקפלים מאחריו ונוטלים לעצמם (כתובות סז.), ועם זאת אמרו שלפי רוב עשרו לא עשה די! (שם).

וכן התנא האלהי רבי חנינא בן תרדיון, שלא עסק בתורה בלבד, אלא היה גבאי צדקה נאמן ונתן משלו (עבודה זרה יז.), ולא עסק בצדקה בלבד, אלא אף עסק בגמילות חסדים (תוספות, שם), ולא ניצל מן הגזרה משום ד"כדבעי ליה, לא עבד", דהיינו שכראוי לו לא עשה! וכפתגם השגור, לפי כוח הגמל, מטענים עליו משא (כתובות סז.).

מהמשוגע בראדין אסור לצחוק, קמצוץ הטבק שלו הוא כל יכולתו - אבל אנו, איך נבוא בקמצוץ טבק?!

"ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך" (כח, ב)

הברכות ירדפו גם אחרי הבורח מהם כי מה שנגזר הוא שיחיה

"והשיגוך", דבר זה צריך תלמוד, וכי אדם בורח מן הברכות, ומהו ובאו עליך כל הברכות והשיגוך? כקושיא זו גם קשיא לן ממה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים כג, ו) אך טוב וחסד "ירדפוני" כל ימי חיי, מהו "ירדפוני", וכי האדם בורח מהטוב? אלא תירצו המפרשים, על דרך מה שאמרו חז"ל (חולין ז:): אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה. פירוש, אפילו שלא תהיה חפץ באותן הברכות משום החשש שינוכה לך על ידיהן משכר העולם הבא, יגרום הקב"ה שהברכות האלו יבואו עליך "והשיגוך", זאת ועוד הקרן קיימת לעולם הבא, כי גם אחר כך, תשמע בקול ה' אלהיך, ולכן, אך טוב וחסד "ירדפוני", ולכך מסיים שם דוד המלך את הפסוק, ושבתי בבית ה' לאורך ימים.

מעשה באיש תם וישר שהפצירה בו אשתו שיקנה דג, מפני שהשוק באותה שעה היה מוצף בדגים והמחירים ירדו, וזה זמן רב שלא טעמו טעם של דג. הגיע לשוק ולהפתעתו נמכרו כל הדגים. רק דג משונה מאוד נשאר למכירה, אולם למראהו לא חפץ לקנותו רק לאחר שהמוכר הפציר בו רבות, קנה אותו ברבע מחיר. בדרך חזרה אל ביתו חשש שאשתו תקפיד על שקנה דג משונה זה, לכן נכנס לבית התבשיל שהיה בדרכו, שאל סכין, והחל חותך את הדג לפרוסות, כך שלא יוכר מראהו. והנה לפתע מצא בתוך הדג מרגלית יקרה. מיד הלך אצל מוכר המרגליות שבעיר, ולמראה האבן הטובה נתפלא, מאין לך מרגלית כה יקרה?

סיפר האיש למוכר את הנס ופלא שאירע לו, ואז המוכר סיפר מעשה שאירע לאביו, פעם אחת חלה אבי חולי גדול וכבד, ונתרפא על ידי רופא מובהק. אחר שנתרפא, צוהו הרופא לילך חוץ לעיר ולהקים שם אוהל על שפת הנהר, לפי ששם האויר צח וטוב לבריאותו. אבי שהיה קשה לו הדבר מאוד, סרב לעשות כן, אולם הרופא הפציר בו

הפצרות רבות, עד שנענה. כשבא אבי אל שפת הנהר, תר אחר מקום טוב, ושם קבע אהליו, אולם אחר כך שינה דירתו אל מקום אחר, וכן עשה כמה פעמים. וכשקבע את מקומו האחרון, עת תקע את היתד, נפתחה גומא באדמה שהיתד החליק לתוכה, כשמשך את היתד להוציאו נתגלתה לפניו צלוחית המלאה אבנים טובות ומרגליות, וממנה נתעשר עושר רב, ומשם עושרי ופרנסתי אשר ירשתי מאבי.

מכאן אנו רואים שאם הקב"ה קוצב עושר לאדם, הרי הממון יבא אליו שלא ברצונו ובלי טרחה.

"וַיָּבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגְךָ בִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ" (כח, ב)

מעשה ששמעתי מהמקובל האלהי כה"ר יצחק כדורי זצוק"ל

רבנו יוסף חיים זיע"א בס' עוד יוסף חי (דרושים) מביא מעשה נפלא בענין זה. ומעשה זה שמעתי אותו כמה פעמים מרבנו המקובל האלקי כה"ר יצחק כדורי זצוק"ל, על ר' אברהם הנגר, שהיה איש תם וירא שמים, ומלאכתו היתה נקיה מכל שמץ גזל אונאה ותרמית, וה' יתברך ברכו ועשה חיל והצליח לקבץ עושר רב, והיה נותן צדקות וגומל חסדים. ויהי היום ויסע עם אשתו וכל בני ביתו אל עיר רחוקה לשמחת נישואין של בן דודו, והשאיר את כל ממונו בבית בתוך קופסא. השכן שלו היה איש בליעל, ובראותו כי אין איש בביתו של ר' אברהם, פרץ לתוכו וגנב את כל הדינרים. ומיד ברח מהעיר. אחר כמה ימים כששב ר' אברהם אל ביתו, ראה את אשר נעשה לו, ויצטער על כך מאד. והנה אותו גנב היה בדרך לכפר עין גדי להטמין שם את כל דינרי הזהב, וכשהיה בדרך נפל והתעלף ואיש לא ראה אותו שם ולא באו לעזרתו, והוא מת שם.

למחרת עבר שם איש מיושבי הכפר ואפרים שמו, ולפתע ראה שמת מצוה נמצא לפניו, על כן כרה קבר לקבור את הגנב, וימצא את צרורות הזהב בכיסו, ויקחם לעצמו. והנה בלילה ההוא חלם אפרים, שאומרים לו, אל תיגע בממון הזה, כי הוא לא שלך, האיש הזה גנבו מיד איש נאמן, והממון הזה ישוב ליד בעליו. ויקץ משנתו והנה חלום, על כן אמר לעצמו "החלומות שוא ידברו" בפרט שאני לא גזלתי את הממון מיד בעליו, ולכן אהנה ממנו.

והנה אפרים הזה הלך לבקר את אביו היות ונטה למות, ובדרך, משא צרורות הזהובים היה קשה עליו לשאתם הן מפני כובדם והן מפני החשש שישדדוהו, ועל כן נכנס אל גן שנקרה לפניו, והנה ראה שם עץ עבה שיש בו חלל, מיד הכניס לתוכו את צרורות הזהובים, וכיסה את הפתח בחתיכת עץ גדולה. ולאחר מכן המשיך אל בית אביו. והנה כשהגיע לשם מצא אותו גוסס, ולאחר כמה רגעים מת. אפרים התאבל על אביו שבעת ימים ובתוך ימי האבל באה רוח סערה ומטר סוחף והרוח עקרה והפילה כמה עצים וביניהם נפל אותו אילן שאפרים הטמין בו את צרור הזהובים.

לאחר ששקטו הרוחות בא לשם איש עני כדי לקחת עצים למכירה ובין העצים לקח גם את אותו העץ שהיו בתוכו הצרורות, והביא את העץ לירושלים ומכר אותו לר' אברהם הנגר. ר' אברהם לקח את העץ, וגזר אותו לגזרים, והנה הוא מוצא את כל הצרורות שלו כמות שהיו, והודה לה' יתברך על רוב חסדו וטובו עמו.

כשגמר אפרים את שבעת ימי האבל על אביו, שב אל הגן, וירא שהרוח הפילה בו עצים רבים, ואותו העץ שהטמין בו את הצרורות, כבר אינו נמצא שם. מיד נזכר בחלום, שהממון הזה ישוב לידי בעליו, ושהוא לא ינה ממנו והבין שהחלום התקיים במלואו.

לאחר מכן הוא התקשה עד מאד בפרנסתו, ועל כן הלך מעיר לעיר למצא לעצמו מעט פרנסה. עד שהגיע לירושלים והגיע אל ביתו של ר' אברהם הנגר, וישאלהו האם זקוק הוא לעובד, כי איש נאמן ישר וזריז הינו. אחר שר' אברהם עמד על טיבו, קבלו לעבודה.

יום אחד סיפר ר' אברהם לאפרים את רוב חסדו של הקב"ה עמו, כיצד החזיר לו את כל צרורות הזהובים שנגנבו ממנו. כששמע זאת אפרים, אמר, וכי מן העץ ההוא שיש בו את החלל לקחת אותם?! ר' אברהם השתומם ושאל מאין אתה יודע את הדבר? אמר לו אפרים, תדע שכל העושר הזה היה אצלי, וסיפר איך שמצא את הממון אצל האיש המת, והטמין אותם בעץ, והיה לו חלום שהוא לא ינה ממנו, ושהוא לא חש לחלום, אבל הנה הוא רואה כיצד הכל התקיים. ור' אברהם בשומעו כל זאת שמח עד מאד והודה לה' על השגחתו הנפלאה, על שסיבב בעבורו את כל הסיבות האלה, שיחזור אליו העושר ובשלמות.

נלמד מן האמור, שמהשמים מסובבים שאם מגיע לאדם איזה דבר, לא תעזור שום השתדלות של אף אחד למנוע ממנו, יעלו הרים ירדו בקעות והדבר יגיע אליו במלואו.

"יִפְתָּח ה' לְךָ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב לָתֵת מִטֶּר אֶרְצְךָ בְּעֵתוֹ וּלְבָרְךָ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יָדְךָ" (כח, יב)

"מפתח" ר"ת מ'טר פ'רנסה ת'חיה ח'יה

אמרו רבותנו ז"ל (תענית ב.) שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, תחיית המתים, גשמים, ויולדת. ומרמזו הדבר בראשי תיבות "מפתח" מטר פרנסה תחיה חיה, ומה שלא נזכר בגמרא מפתח פרנסה, זאת כיון שהפרנסה היא בכלל המטר, שאם אין מטר אין אכילה. וזהו הנאמר (כאן) "יפתח השם", נאמר כאן בלשון יפתח, משום שמדובר כאן על "מפתח" הגשמים שהוא רק בידו יתעלה.

"ולברך את כל מעשה ידיך", מבארים על פי מאמר חז"ל (תענית ח:) גדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו, וזהו שנאמר כאן לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידיך, שעל ידי שירד מטר תהיה ברכה בכל מעשה ידיך.

ובזוכרנו את מפתח תחיית המתים, נביא שבתחיית המתים סדר קימת הנפטרים לתחייה יהיה על סדר א"ב, כגון הנקרא בשם אברהם יקום קודם, היות ומתחיל שמו באות א' ואחריה ב', וכן על זה הדרך (כדאיתא במב"ט בבית אלהים שער היסודות פנ"ה, משם פירוש לתהלים ע"ד הקבלה עה"פ חייני כדברך). אולם קשה, וכי הצדיקים שמתחיל שמם באות ש"ן כגון רשב"י, וכי עליהם יהיה להמתין עד שיגיעו אל שמם? וכיצד זה יתכן? אלא שמי שיש בו את מדת הענוה, אפילו ששמו מאוחר, יקום לתחיה יחד עם בעלי שמות המתחילים באות אל"ף.

"וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ" (כח, טו)

תיאור נפלא ממה שהתרחש בשעת אמירת התוכחה ב"תרגום יונתן"

בתרגום יונתן (כאן) מגלה לפנינו אשר התרחש בשמי מרומים, בעת שאמר משה רבנו את אלו התוכחות, ונביא את דבריו, כאשר פתח משה הנביא לומר את דברי התוכחה הללו, רגשה הארץ והשמים נזדעזעו, שמש וירח קדרו וכוכבים אספו זיוו, אבות העולם צועקים מבית קבורתם, וכל הבריות שותקים, ואילנות לא הניעו ענפיהם. ענו אבות העולם ואמרו, חבל על בנינו, כאשר יחטאו ויגיעו עליהם קללות אלו, היאך יוכלו לשאתן? ושמא יעשה בהם כליה ולא תהיינה זכויות שיגיעו עליהם, ולא יהא איש שיעמוד ויתפלל עבורם?

נפלה בת קול משמי מרום, וכך אמרה, אל תיראו אבות העולם, שאפילו פסקה זכותם של כל הדורות, זכותכם לא תיפסק, והברית שהקימותי עמכם, אינה בטלה ותהא מגינה עליהם. ענה משה הנביא ואמר, אף על גב שאני מוכיח אתכם, אתם מתווכחים על תנאי, לומר שאם לא תשמעו לקול ה' שלא לעשות את כל פיקודיו ומצוותיו שאני מצוה אתכם היום הזה, יבואו עליכם כל הקללות הללו וידבקו בכם. עד כאן.

צ"ח הקללות מתבטלות ע"י שם הויה

אם נספור את התיבות שיש בצ"ח הקללות, יעלה חשבונן 676 מילים כמנין "רעות". ובכל פרשת הקללות נזכר שם הויה ברוך הוא 26 פעמים. והנה שם הויה בגימטריא הוא מנין 26, ואם תכפול 26 כפול 26 יצא בדיוק 676 כמנין תיבות הקללות. והיינו שהיצר הרע רוצה להביא על הצדיק את כל הקללות, על ידי שמנסה להחטיאו, להגביר מידת הדין עליו, אמנם שם הויה ב"ה מציל אותו ממנו כי שם הויה הוא מידת הרחמים הממתק את הדינים. ורמז לזה דוד המלך בתהלים (לד, כ) רבות "רעות" "צדיק" ומכולם יצילנו "הויה". שלכאורה היה צריך לכתוב לצדיק, ומדוע נכתב "צדיק"? אלא שכאמור "רעות" עולה בגימטריא 676, כמנין התיבות שיש בצ"ח קללות, וזהו "רבות רעות" את ריבוי הקללות רוצה היצר הרע להביא על הצדיק. אבל "ומכולם יצילנו הויה", יצילו שם הויה שהוא מידת הרחמים, שמופיע בפרשת הקללות 26 פעמים. שכאמור עשרים ושש פעמים עשרים ושש, עולה 676 כמנין "רעות", דהיינו 676 מנין שמות הויה, מסלקים את 676 מנין אותיות הקללות. גם 676 עולה בגימט' "עזרת" עם הכולל, לפי ששמות הויה שבפרשה זו יהיה לו "לעזרה" להנצל מן הקללות.

עוד פירוש, רבות רעות צדיק, "צדיק" הוא משה רבנו ע"ה שהוא איש האלהים, שיש בצ"ח קללותיו שבפרשתנו "רעות" אותיות, ומכולם יצילנו "השם", היינו שבזכות עשרים ושש שמות הויה, הכתובים בתוך צ"ח הקללות, יצילנו ה' מהם.

הקב"ה הופך לעם ישראל את הקללות לברכות

בספר נפלאות מתורתך מפרש את הכתוב בתהלים (קמט, ז-ט) לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים וכו' לעשות בהם משפט כתוב, הדר הוא לכל חסידיו. עד כאן. והיינו, שבגויים הקב"ה יעשה נקמה, ואיזו נקמה יעשה להם "לעשות בהם משפט כתוב", להם הקב"ה יתן את הקללות איך ש"כתוב" בדיוק בפרשת כי תבא, דהיינו שיטיל עליהם את כל הצ"ח קללות. אבל "הדר הוא לכל חסידיו", "הדר" - בארמית תרגומו "חזר", דהיינו, שלעם ישראל שהם "חסידיו" של הקב"ה, הקב"ה יחזיר את הקללות ויהפכם לברכה.

עוד ראיתי בספר נחל קדומים (כי תבא אות ט') לרבנו החיד"א דבר נפלא בזה, דהנה יש דוגמא של קללה שאם תקרא את הקללה הפוך כפשוטו, כולה תהיה ברכה, שהנה נאמר בפסוק (דברים כח, לא) שורך טבוח לעיניך, ולא תאכל ממנו, חמורך גזול מלפניך, ולא ישוב לך, צאנך נתונות לאויבך, ואין לך מושיע. ואומר הגאון חיד"א שאם נקרא קללה זו הפוך מילה במילה, יהפך כל הפסוק לברכה, כך: מושיע לך, ואין לאויבך נתונות [ה' יושיע אותך, ולא תנתן ביד אויבך]. צאנך לך ישוב, ולא מלפניך גזול חמורך. [הצאן ישוב אליך, ולא יגזלו ממך את חמורך] ממנו תאכל, ולא לעיניך טבוח שורך. [אתה תאכל את השור שטבחתי, ולא שרק תראנו בעיניך ולא תזכה לאוכלו. והיינו הנאמר "ממנו תאכל" חוזר על "שורך"], כך מבואר בספר מעין התורה, בשם הרב חיד"א.

גם הקללות, ה' תיבל ברחמים

עוד ראיתי בס' נחל קדומים, (כי תבא אות ז') שהביא בשם הרמ"ך לפרש מדוע בברכות נאמר (דברים כח, יג) והיית רק למעלה. ואילו בקללות נאמר (דברים כח, מג) הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה, ואתה תרד מטה מטה. ולכאורה אדרבה הרי בברכות היה צריך לומר והיית מעלה מעלה, הן אמרו חז"ל (יומא עו.) מרובה מדה טובה ממדת פורענות.

ופירש דאדרבה, יש בזה חסד ה' עמנו שאף בקללות הקב"ה חס עלינו, לפי שידוע שהאדם הנמצא בסוף העליה ממש, במקום שאין עוד היכן לעלות יותר, הרי שהוא נמצא לפני הירידה [כדוגמת הגלגל שכל העולה בו עד למעלה לבסוף יורד למטה]. לכן צריך תמיד להיות שלב קודם סוף העליה האחרונה, כדי שלא ירד.

וזוהי כוונת התורה, בקללות נאמר שהגר יהיה מעלה מעלה, לרמוז שעוד מעט הוא כבר נופל, וכך גם נאמר ואתה תרד מטה מטה להורות שאתה לקראת עליה. אבל בברכות נאמר "והיית" רק למעלה [המלה "רק" באה למעט] שלא תהיה עליה גמורה שהיא שלב לפני הירידה, אלא תהיה בעליה באופן שתשאר למעלה לעולם.

הזוהר מגלה לנו כיצד בגוף הקללות נגלים רחמי אבינו אב הרחמן על עמו

בזוהר הקדוש (זהר חדש כי תבא דף צו ע"א) מסופר שרשב"י ור' אלעזר בנו ברחו למערה דלוד שנקראת היום פקיעין וכו'. יום אחד נתקשו החכמים בבית המדרש הרי הקללות שבתורת כהנים שבפרשת בחוקותי, הן כנגד בית ראשון. ואילו הקללות שבמשנה תורה בפרשת כי תבא, הן כנגד בית שני וגלות אחרונה. ולכאורה אנחנו רואים כי בקללות שבתורת כהנים, יש בהם הבטחות וגם אהבה וחביבות של הקב"ה לישראל, דכתיב (ויקרא כו, מב) וזכרתי את בריתי יעקב וגו'. וכתוב (שם כו, מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים וכו'. אבל בקללות שבמשנה תורה, אין בהם שום הבטחות, ולא דברי נחמה לעם ישראל כלל, ותמהו בטעם הדבר ולא עלתה בידם.

קם רבי יהודה בר אלעאי ואמר, חבל על חסרונו של בר יוחאי, שאילו היה כאן רשב"י היה מסביר לנו את ההבדל, ועתה אין מי שידוע היכן הוא, וגם לו היו יודעים, אין רשות לגלות אותו ואת מקומו.

ר' יוסי ב"ר יהודה קם יום אחד בבוקר, וראה עופות הפורחים ויונה אחת עפה אחריהם. קם על רגליו ואמר יונה יונה הנאמנת עוד מימי המבול, הדיוקן והצורה של העם הקדוש שנמשלו ליונה, לך ראוי ולך נאה לעשות את השליחות של עם ישראל. לך ועשי לי שליחות אחת לכן יוחאי במקום שהוא שם.

הסתובבה וחזרה אותה היונה ועמדה לפני ר' יוסי ב"ר יהודה, וכתב פתק אחד ובו השאלה שנשאלה מפי החכמים. שוב לקחה היונה בפיה את הפתק והלכה אצל רשב"י, ושמה את הפתק בכנף מעילו. הסתכל והתבונן רשב"י באותו הפתק וקרא את השאלות הנזכרות, ובכו הוא ורבי אלעזר בנו. ואמר רשב"י, אני בוכה על הפרישות וההתרחקות בעל כרחנו מן החברים. וגם אני בוכה על דברים אלו שלא התגלו ונתפרשו להם, ואין להם חכם גדול שיפרש להם. [ואם מכוסים הדברים מהם עכשיו] מה יעשו הדורות האחרונים אם ישגו ויתבוננו בזה.

בתוך כך בא אליהו הנביא זכור לטוב, ראה את רשב"י שבוכה על צער השכינה, ואמר אף שבשליחות אחרת הייתי מזומן עתה, ולא לבא אליך, אבל שלחני הקב"ה להשקיט את דמעותיך.

אזהה רבי, אזהה רבי, לא היה צריך עתה לגלות לצדיקים האלו את הדברים האלו, ששם מפורש בקללות האחרונות מתי תבא הגאולה, כי עדיין לא הגיע הזמן לגלות לחברים את זמנה. אבל בכל זאת שלחו לי מן השמים לומר לכם, כדי לעשות לך נחת רוח, ושלא תצטער, שכך אמר הקב"ה על שאלתכם, בקללות ראשונות יש ל"ב פסוקים, וכולם כנגד הל"ב נתיבות ושבילים של התורה שמקורם מן החכמה. ובקללות אחרונות יש ג"ן פסוקים, מלבד פסוק אחד של נחמה, כנגד ג"ן פרשיות ודרכים שבתורה. בגלות הראשונה של בית ראשון עברו ישראל על אותם שבילים סתומים שבסתר (כי "שביל" הוא צדדי, בשונה מ"אורחין" שהוא דרך גלויה כמו שכתוב בגלות האחרונה), ולכן לא היה עונשם גדול, נתגלו עונותיהם ונתגלה הקץ שלהם, כלומר נתגלה מתי יהיה סוף לצרותיהם, ונתגלתה הנחמה וההבטחות שלהם. אמנם בגלות אחרונה שגלו בבית שני, עברו ישראל על ג"ן פרשיות שהם הדרכים הגלויים שבתורה וכיון שזה חמור מאד, ובוה נסתם עונם, ולכן גם נסתם קיצם ולא כתוב בהם הבטחות ונחמות. בתוך כך עבר רוח אחד והפריד בין אליהו לרשב"י, ועלה אליהו הנביא תוך גלגל של אש, ונשאר רשב"י ובכה ונרדם בפתח המערה.

בנתיים שב אליהו זכור לטוב ואמר, קום רבי שמעון התעורר משנתך, אשרי חלקך שהקב"ה רוצה בכבודך. כל ההבטחות והנחמות של ישראל באלו קללות שבמשנה תורה כתובות. צא וראה מלך שאוהב את בנו, ואפילו שקילל אותו והכה אותו, אהבה גדולה שבמעיו עליו. כאשר מראה רוגז ותוקף חזק, אז כך גודל הרחמנות שלו עליו. כך הקב"ה אפילו שקילל, דבריו הם באהבה. נראים בגלוי כלפי חוץ כקללות, אבל באמת הן טובות גדולות וחשובות, לפי שאלו הקללות באהבה היו. מה שלא היה כן באותן קללות ראשונות שבתורה כהנים שכולן היו בדין קשה.

באלו הקללות שבמשנה תורה יש דין ואהבה, כמו אבא שאהבתו על בנו, ורצועה של מלקות לוקח בידו, אבל לא להכות ממש, אלא עושה צעקה גדולה וקולות גדולים אבל המכות כלולות ברחמים.

ותתבונן ותראה שהקשה מכל אותן הקללות היא הכתוב (דברים כח, סא), גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה, יעלם ה' עליך עד השמדך. והנה אף כאן נרמזות ההבטחות של האבא על בנו באהבה גדולה. שאין כתוב "יעלה ה' עליך" אלא כתוב "יעלם" ולכן אין פירוש "יעלם" שיביא הקב"ה על ישראל את הקללות ממש מלשון עליה, אלא מלשון העלמה, דהיינו, שהקב"ה יכבוש אותן ויכסה אותן בנקב שבמקומן, שלא יצאו לחוץ, ויהיו "נעלמות" כבושות ומכוסות בנקבי חוריהן.

ואמר "עד השמדך", אף שזה לא יהיה לעולם ולעולמי עולמים, שהרי נשבע הקב"ה שלא יכלה את עם ישראל לעולם ולעולמי עולמים וזכרונם יהיה קיים לעולם, דכתיב (ישעיה סו, כב) כן יעמד זרעכם ושמכם. שכמו השמים החדשים והארץ החדשה עומדים לפני, אותו דבר לא ימחה שם ישראל לעולם. וכתיב (ירמיה לא, לו) כה אמר ה', אם ימדו שמים מלמעלה כו', פירוש, כמו שאי אפשר למדוד את גובה השמים, ולחקור את יסוד הארץ, כך אני לא אמאס בישראל על עונותם. וכיון שבשבועה הוא שלא יכלו ישראל לעולמים, עתידים ישראל שיהיו כל המכות וכל המחלות נסתרות ומכוסות שלא יצאו לחוץ להרע להם, עד הזמן שיכלו ישראל חס ושלוש מן העולם, מה שלא יהיה לעולם ולעולמי עולמים.

גם הסוף של כל הקללות והסיום שלהן הוא (דברים כח, סח) והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה, והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה. כאן יש הבטחות ונחמות שעתיד הקב"ה לעשות לישראל באחרית הימים. "והשיבך ה' מצרים באניות", היא הבטחה לשוב ולעשות נסים ואותות לישראל, כמו שעשה הקב"ה ביציאת מצרים בימים הראשונים. כלומר כנסים הגדולים שהיו באותה תקופה של יציאת מצרים כנאמר (מיכה ז, טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

"באניות", כאן הפירוש הוא כמו שאמרת, שאתה רשב"י דורש על דרך הסוד בחילוף אותיות אחה"ע דהיינו א' מתחלפת באות ע', ואז יצא "בעניות", שתכלה פרוטה מן הכיס.

אבל יש פירוש אחר, והוא שעתידים כל בני העולם לבא על ישראל באניות של הים, ויחשבו לכלות אותם מן העולם, אולם כולם יטבעו בתוך הים, כמו שעשה הקב"ה בימים הראשונים בים סוף.

ושם הוא הרמז לשמחה גדולה, הן כתוב כאן בגלות האחרונה והשיבך ה' מצרים באניות, וכתוב שם בענין הכשדיים (ישעיה מג, יד) באניות רינתם. מה שם רנה, אף כאן רנה. הנה אף כאן בגלות האחרונה שכתוב באניות יהיה שם שמחה.

"בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה"

[וזה מה שנאמר] "בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה" (שם כח, סח). פירוש, מן היום שנברא העולם, לא גילה גבורתו הקב"ה שתראה בעולם, כלומר שעדיין לא היו נסים גדולים כאלו בעולם, כמו שתבוא בגאולה האחרונה. ושעת רצון לא היתה עדיין באותה הדרך של העתיד. כי כאשר ראיתם את מצרים, באותה דרך שיצאנו ממצרים ובאותו אופן יעשה לך הקב"ה לעתיד. שהרי אחר כך מכל צדדי העולם יתקבצו האומות עליהם על ישראל, ויחשבו ישראל שבזמן הזה יאבדו, ויהיו נמכרים לשונאיהם. זה שכתוב (דברים כח, סח) והתמכרתם שם, ונמכרתם לא כתיב, אלא והתמכרתם, ופירושו שבלבכם בלבד תחשבו שאתם נמכרים, אבל באמת חס ושלום שהקדוש ברוך הוא ימכור את ישראל, שהרי "ואין קונה" כתוב, ולכן אין מי שיכול לשלוט עליהם.

וכל זה לסוף הימים ממש בעת הגאולה. ומודיע אליהו זכור לטוב שהכל תלוי בתשובה, שאם עם ישראל יעשו תשובה יצאו מן הגלות ברחמים, וכל הקץ סתום, כמו שכתוב (דברים כט, ח), למען תשכילו את כל אשר תעשון. מי שיש לו לב יתבונן וידע לשוב לבוראו.

שאל רשב"י לאלהיו, באיזה מקום נתגלתה הגאולה של ישראל באלו הקללות? אמר, הסתכל ודייק במקום הרע מכולם מכל הקללות, שם הוא הגילוי.

הסתכל רבי שמעון ודייק ומצא שכתוב (דברים כח, סו) "והיו חייך", החיים הטובים שיהיו בזמן הגאולה, "תלואים לך מנגד", כי אינם בטוחים שיהיה הגאולה, "ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחיך", פירוש, אף על פי שידועים החברים זמן של אותם חיים טובים בעת הגאולה, תלויים הדברים לפניהם בספק, כי הכל תלוי בתשובה, ועיקר הוא, והדברים יציבים ונכונים.

כתב רבי שמעון פתק לעת ערב ושם בפי היונה, ודוקא בפיה, רמז לכנסת ישראל שצריך לשים את דברי תורה בפ"ה כי הפ"ה הוא מלכות כנודע, והלכה אצל רבי יוסי שהיה עומד במקומו ועיניו מצפות. כיון שראה את היונה, אמר, יונה כמה את נאמנת יותר מכל עופי השמים. קרא על עצמו הפסוק (בראשית ח, יא), ותבא אליו היונה לעת ערב, והנה עלה זית טרף בפיה.

לקח רבי יוסי את הפתק ונכנס לבית המדרש אצל החברים, והראה להם, וסיפר להם את המעשה. תמהו. בכה רבי יהודה ואמר, אפילו שלא ידענו את מקומו, מקום שיפול העץ, שם הוא, כי רשב"י הוא העץ שנותן פירות וזן את העולם ברוחניות ובגשמיות, שם הוא שרשו ועיקרו, ומשם ניזונים כל התלמידים. מקום שבר יוחאי נמצא, שם החברים נמצאים אתו, כלומר, רוחם ודעתם אתו, ומתעוררים ממנו ולומדים ממנו.

אשרי חלקו של בר יוחאי שהקב"ה עושה אתו נסים והוא גוזר והקב"ה מקיים. ועתיד רשב"י להיות ראש לצדיקים שיושבים בגן עדן. ויקבל פני השכינה, ויראה את הקב"ה, וישתעשע עם הצדיקים, ויאמר להם, בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו. עד כאן תרגום דברי הזוהר הנפלאים.

"גַּם כָּל חָלִי וְכָל מַכָּה אֲשֶׁר לֹא כָּתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הִיא" (כח, סא)

אוי למי שאינו מקיים את כל המצוות וגם למוסיף על המצוות

הקללות הכתובות מכוונות למי שאינם מקיימים את המצוות הכתובות בתורה, ואלו פסוקי שמוסיף עוד קללה כוללנית ואיומה וה"מכה אשר לא כתוב", נאמרה לאלו שמוסיפים "מצוות" משלהם, שאינן כתובות, כמו "את פלוני מצוה לרדוף", "את אלמוני מצוה ללמד לקח", וכיוצא, מדה כנגד מדה, הוא הוסיף מצוה שאינה כתובה בתורה, אף הוא יקולל בקללה שאינה כתובה בתורה.

כח התורה של החפץ חיים

ואמרתי להביא את מה שסיפר הגה"צ רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א על רבנו החפץ חיים זיע"א. "אחד מהדברים שלא כ"כ ידועים, הוא כח התורה של החפץ חיים, ידוע המעשה שהיה עם הדיבוק שהוציאו מילדה שהובאה

לראדיון, והרבנים, תלמידי החפץ חיים שלמדו בכולל 'קדשים', נשלחו על-ידי מורם ורבים כדי להורות לדיבוק שיצא. לפני שיצא הדיבוק הם שאלו את הרוח אם היא יודעת מי הוא ה'חפץ חיים', והשיבה כי בשמים מחשיבים אותו כמו 'תנא קטן'. עם כל הגדולה העצומה של ה'חפץ חיים' שהיה מנהיג ואדם קדוש מאוד, בשמים החשיבו אותו דווקא על ידיעותיו בתורה, על לימוד התורה שלו, כמו 'תנא'. ושמעתי ממורי הגאון רבי הלל זקס זצ"ל ששמע מגאון אחד שזה משום שהחפץ חיים התפלל שהעולם לא ידע מגאונותו. ואם תשאל אם כן איך ידוע שהיה צדיק, תשובתו בצדו: ה"ח"כ בכלל לא ידע שהוא צדיק שצריך להתפלל על זה...

ראש ישיבת סלבודקא הגר"מ שולמן זצ"ל אמר פעם שיעור כללי שלם על סברתו של ה'ביאור הלכה' בהלכות פסח, וסיים "רציתי שתדעו כמה היה רב חילו באוריינות". והוסיף ששמע ממורי הגאון רבי הלל זקס זצ"ל, שהוא נכדו של מרנא ה"חפץ חיים" זי"ע, שהחפץ חיים כתב חיבור על קדשים ובשולי הגליונות הוסיף הערות קצרות ב'לומדעס', ואמר שהוא עשה זאת כדי שיידעו שהוא היה גם "קצת למדן" כלשונו, וכך לא יזלזלו חלילה בספריו האחרים: 'חפץ חיים', 'שמירת הלשון', 'משנה ברורה' ועוד. אך החפץ חיים תלה את הסייעתא דשמיא בדמעות ששפכה אמו. וכמו שמספרים, שה'חפץ חיים' חיבב מאוד את הסידור של אמו, והיה אומר על הסידור הזה: "כמה דמעות שפכה אמה בין דפיו כדי שיהיה לה בן יהודי כשר".

שידוך לא מוצלח

והוסיף בעניין זה כדאי להזכיר גם את מה שידוע, שה'חפץ חיים' נישא בזיווג ראשון לבתו של אביו החורג. ומעשה שהיה כך היה: ה'חפץ חיים' התייתם בצעירותו מאביו, ואמו התחתנה עם יהודי ועברה לגור עמו, ואותו יהודי נתן עינו בבנה של רעייתו וחשק לקחתו כחתן לבתו. אמו של ה'חפץ חיים' סירבה לכך בתוקף, כי היא הכירה במעלותיו העצומות של בנה וידעה שהוא יכול לקבל שידוך הרבה יותר חשוב, להיכנס לבית של גדולי ישראל עם נדוניה מכובדת שתאפשר לו לשקוד על התורה והעבודה מתוך הרחבה גשמית ורוחנית כאחד. כששמע על כך ה'חפץ חיים' חשש ל'שלום בית' של אמו, והודיע לה שהוא רוצה שהיא תעשה את השידוך הזה, וכשסירבה הוא הפציר בה מאוד עד שהאם נכנעה ללחצים שהופעלו משני הצדדים והשידוך יצא לפועל.

מבחינת החפץ חיים היה זה ויתור גדול מאוד. הוא ויתר לכאורה על כל עתידו והתעקש להתחתן עם נערה פשוטה, בלי כסף, בלי ייחוס, בלי מעמד. אבל לבסוף הוא אמר ראו כל חברי שנשאו בשידוכים עשירים וחשובים כמעט כולם יצאו למסחר ולא נשאר בלימוד ואני בס"ד לקחתי את אשתי שבאה מבית רגיל והסתפקה במועט, ולא בקשה דבר וכך יכולתי להמשיך ללמוד ולהצליח. ועוד דבר שמעתי ממורי הגר"א זצ"ל שטיינמן זצוק"ל בעניין זה של משפחת ה'חפץ חיים'. לאחר שנפטרה אשתו כתב ה'חפץ חיים' מכתב לבנו וביקש ממנו שיעבור להתגורר על-ידו בראדיון, כי הוא אינו מעוניין להתחתן שוב מפאת גילו המתקדם, ולכן הוא זקוק לבנו שיתגורר על-ידו ויוכל לסייע לו. **הבן** השיב לו במכתב נרגש, שהוא מאוד היה רוצה לבוא לגור על - ידו כדי לקיים מצוות כיבוד הורים, אלא שרעייתו רגילה לחיי העיר הגדולה והיא חוששת מאוד מהמעבר לראדיון הקטנה. זה היה דבר פלא. ה'חפץ חיים' הקדוש, אשר כל העולם כולו ניזון בזכותו, אינו מקבל משמים את מבוקשו... אבל משקיבל ה'חפץ חיים' תשובה זו מבנו לא הוסיף להפציר ולבקש אלא קיבל על עצמו גזירת שמים והתחתן שוב.

אמר מרן ראש הישיבה: "מכל ילדיו של מרנא ה'חפץ חיים' לא נשאר נכדים שומרי תורה ומצוות. היחידים שכן נשאר שומרי תורה ומצוות וגדולי תורה ממש, הם דווקא אלה שנולדו בערוב ימיו, אחרי שהתחתן בניגוד למה שרצה מלכתחילה, והם המשפחה המפוארת של בניו של הגר"מ זקס זצ"ל ראש ישיבת ראדיון.

הקדוש ברוך הוא עשה את רצונו. אם ה'חפץ חיים' היה יודע את זה בוודאי שהיה רוצה להתחתן פעם נוספת. והנה ידוע שמרנא החפץ חיים מסר נפשו להפיץ את איסור לשה"ר והזכות הגדולה בשמירתו.

ומסופר שפעם אחת היה רב שהיה צריך לספר לח"ח לשון הרע לתועלת, ופתח בבדיחותא "נו... נדבר כעת קצת לשון הרע", והח"ח הבין את כוונתו אבל הגיב בחומרא: "ליצנות מאיסור חזיר?! הרי זה איסור גמור מדאורייתא".

הגאון ר' הלל זקס היה מספר לנו שהיה לו ויכוח עם אמו, בתו של מרנא ה'חפץ חיים'. האמא היתה אומרת שאין לה שום ניסיון לשמוע לשון הרע. לא היה לה שום רצון או פיתוי לשמוע לשון הרע, וכמובן שגם לא לדבר לשון הרע. למה להכניס לכלוך בנפש נקייה? אבל אם מיישהו כבר סיפר לה לשון הרע נגד רצונה, אמרה בתו של ה'חפץ

חיים', אז כבר יש לה ניסיון. כי היא שמעה אדם שלכאורה הוא אדם נאמן, יהודי ירא שמים, שמספר לה משהו על מישוהו אחר - "למה שהוא ישקר? איך אני יכולה להחליט שדבריו אינם אמת?", כאן יש לה ניסיון. אמר לה ר' הלל זקס, שהאמת היא הפוכה כי הרי אי אפשר להאמין היום לאף אחד: ה'חפץ חיים' אמר פעם: "הרוב שקרנים, וכולם מגזימים", וממילא אין שום בעיה שלא לקבל לשון הרע, כי גם אדם שנראה ירא שמים וכו' גם הוא יכול להיכשל בשקר או בהגזמה. סביר להניח שהוא חיסר פרט כזה או אחר שמשנה את התמונה כולה. "לי אין שום ניסיון שלא לקבל לשון הרע", אמר ר' הלל, אבל להימנע משמיעת לשון הרע? זה כבר סיפור אחר. זה כבר ניסיון גדול. הרי לפעמים יש כזה לשון הרע עסיסי, כזה סיפור מרתק, משהו ש'אי אפשר לפספס', פה כבר יש ניסיון גדול... דרך אגב, ראוי לציין שבישיבת חברון החדיר הגר"ה זקס את שמירת הדיבור והלימוד בעיון בספר החפץ חיים, ועוד נדבר בעניין זה להלן.

יש הנאה מדיבור לשון הרע או לא?

בעניין זה של הנאה בדיבור ושמיעת לשון הרע מביא ה'חפץ חיים' את מה שאמרו חז"ל בערכין (טו:), שכל החיות התקבצו אצל הנחש ואומרות לו ארי דורס ואוכל וכו', אבל אתה מה הנאה יש לך? אתה הרי רק מכיש ולא נהנה מהאוכל, וממילא אין לך שום הנאה. וענה להם הנחש ומה יתרון לבעל הלשון, הרי גם הוא אינו נהנה. את מאמר חז"ל הזה המשיל ה'חפץ חיים' להלכה. בלאו השישי הוא מביא, כי מי שמדבר לשון הרע עובר על לאו של "לא תחללו את שם קדשי" כי הוא עובר עבירה ואין לו ממנה שום הנאה, ואם כן למה הוא עובר, כמרד ופריקת עול מלכות שמים? הרי זה חילול ה'!

וידוע שאמר החזון איש, כי מזה אפשר ללמוד שה'חפץ חיים' מימיו לא דיבר לשון הרע, כי אם הוא היה מדבר הוא היה יודע שיש בזה הנאה. אז מה הפשט באמת? אם יש הנאה בדיבור לשון הרע למה אומרים חז"ל שאין הנאה? **ואומרים** בשם הגרי"ס לפי השיטה מקובצת בתחילת בבא קמא, בעניין של החלוקה בין האבות נזיקין: הקרן כוונתה להזיק והשן יש הנאה להזיקה. ומה ההלכה כשגם כוונתה להזיק וגם יש הנאה להזיקה? האם נחשיב את זה כ'שן' או כ'קרן'? וכדוגמה לדבריו מביא ה'שיטה מקובצת' את הנחש שנושך, כוונתו להזיק, ויש לו הנאה מאותה הנשיכה ודינו כקרן.

אמנם הגמרא מביאה שהנחש אין הנאה לנשיכתו ומה ראייה היא זו? אלא מביא השיטה מקובצת בשם הרשב"א, שיש שני סוגים של הנאה: יש אדם שאוכל מאכלי טריפה רחמנא ליצולן, הוא אוכל ונהנה מהאוכל ועכשיו הוא כבר לא רעב. להנאה זאת אפשר להשוות את הארי והזאב שטורפים ואוכלים ויש להם הנאה מזה.

לעומת זאת, ההנאה של הנחש היא הנאה אחרת. הוא עדיין רעב, הוא לא שבע מאותה נשיכה, אבל הוא נהנה לראות את האדם שהוכש עלידו כשהוא מתבוסס בדמו. זו ההנאה שלו. זה סוג אחר של הנאה, ועל זה מדברות החיות שבאות בטענה לנחש, מה הנאה יש לך? הנאה לראות את האחר מתבוסס בדמו? אם זו ההנאה שלך סימן שאתה יצור מושחת!

ובהשוואה לבני־אדם: מי שגונב כסף עובר על איסור חמור אבל הוא נהנה הנאה לעצמו, כי יש לו עכשיו יותר כסף ממה שהיה לו קודם לכן. לעומת זאת, מי שמדבר לשון הרע, ממה הוא שואב את ההנאה? מלגרום נזק וצער לאחר? מלהכפיש את הזולת? זאת הנאה של אדם מושחת!

היכן נמצאת התורה

הגמרא במנחות (ג:): אומרת, יבוא טוב וייתן טוב מטוב לטובים - יבוא טוב זה משה רבנו, ייתן טוב זאת התורה, מטוב זה הקדוש ברוך הוא, לטובים זה עם ישראל, והגמרא מביאה פסוקים על כל אלו שנקראו טוב.

הגאון רבי משה שמואל שפירא היה אומר על מאמר חז"ל זה: "תורה דרייט זיך ארום גוטסקייט" - התורה סובבת סביב טוב. המהות של תורה זה 'גוטסקייט' - להיטיב וח"ו שלא בהיפוך.

לעומת זאת, מה היא לשון הרע? שחיתות. זה משחית את האדם. במקום לראות את הזולת בעין טובה, הוא מסתכל עליו במבט ביקורתי, הרסני. במקום לאהוב טוב הוא נהנה מרוע, מלכלוך. החפץ חיים זי"ע היה כולו טוב. הוא כתב לנו לא רק את הלכות שמירת הלשון והספר חפץ חיים, אלא גם את האהבת חסד. הוא צועק לנו "בואו נהיה טובים! בואו נתרחק מהרוע!"

בישיבת חברון היתה הנהגה מיוחדת שהנהיג ראש הישיבה הגר"ה זקס זצ"ל: ללמוד חפץ חיים בעיון. למדנו בחבורות, היו אומרים חידושים, מפלפלים בדברי החפץ חיים ויורדים לעומקה של הלכה. פעם באו כמה בחורים וביקשו לפתוח עוד חבורה בלימוד החפץ חיים. הם באו למשגיא שלנו, הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל, ושיתפו אותנו בתכניותיהם. אמר להם ר' מאיר: "אתם כבר אווזים שם? בכזאת דרגה של ללמוד חפץ חיים?". התקשו הבחורים להבין את דבריו, ור' מאיר השיב להם כך: "מה היה קורה אם היה בא אליך בן אדם ומבקש לספר לך לשון הרע עסיסי על אבא שלך? או גרוע יותר, היה מבקש ממך שאתה תספר לו על מעשה מכוער שאבא שלך עשה... מה היה קורה? היית זועק מרה ולא מוכן להתקרב אליו.

כך גם היה אם הוא היה מבקש ממך לדבר על אח שלך, על החבר הכי טוב וכו'. אנחנו צריכים להרגיש שכל יהודי יקר לנו כמו אח. כל יהודי הוא אח שלך. איך אתה יכול ללכת עליו בדיבור לשון הרע? איך?! אבל מה? לפעמים אין ברירה. חייבים לשמוע משהו בגנותו של האחר כי זה לתועלת גדולה. כשחייבים אז חייבים. בשביל זה יש 'חפץ חיים' שמלמד אותנו מתי אין ברירה וחייבים לדבר לשון הרע. ואז אמר להם ר' מאיר חדש: "קודם תגיעו להרגשה הזאת של קושי לדבר על האחר דברים רעים כי הוא כמו אח בשבילכם, ואחר-כך תתחילו לחפש את ההיתרים שמביא החפץ חיים במקום שיש צורך גדול וזה לתועלת וכו'".

כמעט היה שכנו של ה'חפץ חיים' בגן עדן

מעשה היה עם מרנא החפץ חיים, וגם אותו שמעתי מפיו של הגר"ה זקס, וכך היה המעשה: באחת השנים בא בחור מהישיבה בראדין לפני מרנא החפץ חיים בעצם יום הפורים, וכטוב לבו ביין ביקש מה'חפץ חיים' שיבטיח לו שיהיה עמו במחיצתו בגן עדן. החפץ חיים לא התייחס לדברי הבחור וניסה להתעלם מהבקשה החריגה. אבל הבחור לא הרפה, ומאחר שהיה שיכור הוא המשיך והמשיך לדרוש את אותה הדרישה: "איני זו מכאן עד שתבטיחני שאזכה להיות עמכם בעולם הבא במחיצה אחת". לאחר שהירבה להפציר ולבקש, לפתע הרים הח"ח את עיניו הטהורות והשיב, אני מוכן. אבל אתה מבין שאני רוצה שכן טוב. ואמר לו הבחור ודאי...

חזר הח"ח ואמר, הרי בחיים אני נזהר מאוד מעוון לשון הרע, אם תסכים לקבל על עצמך להישמר מזה, נוכל להיות שכנים טובים, ואז אני מוכן לזה.

הבחור החל נסוג אחור. קשה לי להבטיח, אמר, אני אשתדל קצת, אבל בכל זאת... ואז הח"ח ניסה לדבר על לבו, הרי הקב"ה ציווה ואם כן אפשר לקיים, רק קצת אולי להתאמץ, אבל הבחור סירב, עד שהחפץ חיים הורה לנוכחים שיוציאו את הבחור הזה מהחדר. כשהגיע סיפור המעשה לאוזניו של ראש הישיבה הגאון רבי משה לדינסקי, הוא אמר שהבחור הזה כבר היה בשערי גן עדן במחיצתו של החפץ חיים, ובגלל מעט השקעה זרק את עצמו משם...

כשר' הלל היה מספר את הסיפור הזה הוא היה מתרגש ונסער מאוד ואומר לנו: "תראו מה זה החפץ חיים; הוא לא רק ידע שהוא יישב בגן עדן, אלא שיש לו את הרשות והכח לומר כדרך בעל הבית, מי יהיו השכנים שלו..."

סגולה לחינוך הבנים, שמירת הלשון

ויש לסיים בהתייחסות לימים הנוראים הבאים עלינו לטובה: עם ישראל ידע לאורך הדורות לדבר טוב האחד על השני, לדון את הזולת לכף זכות, ובאמת זכו לגדל דורות ישרים מבורכים של יהודים יראים ושלמים. לצערנו הנושא הזה נפרץ ואנחנו רואים בנים שלצערנו לא כליך הולכים בדרך אבותיהם.

והנה אף אחד אינו יודע חשבונות שמים, ואני לא יכול לומר מה הגורם להידרדרות של הילדים הללו, אבל כשההורים היו בטוב, רצו בטוב וחיפשו את הטוב בכל אחד, ה' היה בעזרתם וזיכה אותם לגדל בנים טובים. בואו נקבל את העצה של החפץ חיים, נתחיל לשמור על הלשון, נשתדל לראות את הטוב בכל אחד, נשתדל להיות שמחים ומאושרים, ובעזרת ה' נזכה לבנים צדיקים ותלמידי חכמים ונזכה ליכתב וליחתם לחיים טובים וארוכים, אמן. (עלון לקראת שבת מלכתא)

"בְּבֹקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עָרֵב וּבְעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר" (כח, סז)

אל תחכה לימי הזקנה ותאמר "מי יתן בוקר"...

הפסוק מלמדנו מוסר, היצר הטוב אומר לאדם, חזור בתשובה בזמן הבחורות, שהוא עת יקר בשעה שהמוח צלול בכוקר. אבל מצד שני היצר הרע אומר לאדם שמח בחור בילדותיך, ורק אחר כך בימי הזקנה שדומה לערב

תחזור בתשובה, ואלו הן דברי יצר הרע שאומר "מי יתן ערב", אבל כשחשם ושלום נתפתה לעצת יצרו, אז בימי הזקנה יתחרט מאד ויאמר "מי יתן בקר" היינו עת שהייתי בחור הללווי או הייתי חוזר בתשובה ולא שומע ליצר הרע.

והעיקר שעל ידו יוכל להתגבר על יצרו, הוא על ידי לימוד ספרי מוסר, כגון הספרים ראשית חכמה, שבט מוסר, חובת הלבבות, מסילת ישרים ופלא יועץ. שבהם יתבונן וידע שבחיי האדם כל רגע יקר, לפי שכל רגע שעובר לא יחזור עוד, ובכל יום מתקרב האדם אל הקבר. הן כמה שכבו על מטתם ולא קמו רחמנא לצילן, ומכיון שאדם אינו בטוח בחייו, מה לו לרדוף אחר המותרות והתענוגים. בפרט בבחורות, שהוא עת יקר מכל חייו, "וינקותא, כלילא דורדא" (ילקוט שמעוני קהלת תתקעט), וכל אשר בכוחו לרדוף בקביעות התורה והמצוות ביום ובלילה יקיים.

צריך האדם לשמוח בחיים שנתן לו השי"ת

ונביא את תוכן דברי רשכבה"ג ר' ישראל מאיר הכהן ז"ל בעל החפץ חיים בספרו שם עולם (פרק י"ט עם תוספת תיבול). מה מאד צריך האדם לשמוח בחיים שנתן לו השם יתברך, שעל ידי זה יזכה לעונג הנצחי, כי יהיה צרור בצרור החיים, ויתענג על ה' לנצח. וזהו הנאמר (דברים ל, ו) ומל ה' אלהיך את לבבך וכו' למען חיך, שתיבת למען חיך לכאורה אין לה ביאור. ובדברינו ניחא. ובדרך דמיון, לאחד שהציל את בן המלך ממוות, ועבור זה נתן לו המלך רשות ליכנס יום אחד מעת לעת באוצרו הגדול, וליקח משם כל אשר ברצונו. והנה באותן שעות עמל בכל כוחו וצרר כסף וזהב, ומאותה העת נתעשר עושר רב עד שנעשה עשיר ומפורסם בעולם. ובכל שנה היה עושה משתה גדול לזיכרון המעשה ההוא. ובעת המשתה היו נאספים אליו כל גדולי המדינה, ונמשך כך כמה עשרות שנים, עד שנשכח בעולם עצם המעשה שנתעשר. והי היום ויאמר לחבריו בעת משתה היין, אשאל מכם דבר, לדעתכם מהו היום החביב אצלי מכל הימים? ויענוהו, עתה עת משתה היין כשביתך לבוש שני בכל פאר ויופי, וכל גדולי המדינה סביב שלחנך וכולם לבושים מלכות. ויען להם, יש לי יום אחד החקוק בזכרוני עת הייתי רעב וצמא ובלבוש פשוט לעורי כאחד השפלים, אז הכניסוני לאוצר, לקחת ככל אשר תאווה נפשי וחסתי על רגעי לקחת כלי זהב, ומרגליות ואבנים טובים ומכל הבא ליד, ולא הרגשתי שום צער של רעבון מגודל השמחה, מה שאין כן עתה, אני רגיל בעשירות, ובמלבוש כבוד אין לי שמחה כל כך.

אפילו כל אבנים טובות ומרגליות שבעולם לא ישוו בדבר אחד מהתורה

וכן הוא הדבר בעניינינו, השם יתברך, הוריד לנו את אוצרו הנחמד, את התורה והמצוות בעולם הזה, והרשה לאדם שבכל ימי שנותיו, יוכל ליקח מהם כל מה שירצה, והן התורה והמצוות, שאפילו הפרט הקטן מהם, הוא טוב מכל הפנינים שבעולם, וכמו שנאמר (משלי ג, טו) וכל חפציק לא ישוו בה, שאפילו כל אבנים טובות ומרגליות שבעולם לא ישוו לדבר אחד מהתורה. ועל כן יש לו לאדם לשמוח מאד בימי חייו שנתן לו השם יתברך בעולם הזה, ולאזהבו אהבה עזה ונאמנה עבור כך. ואפילו אם ימי חייו בעולם הזה אינם של שמחה ותענוג כל כך, כיון שיכול ללקט הפנינים היקרים, השמחה תמלא את ליבו, כמאמר האיש הנ"ל שבעת שהיה באוצר לא הרגיש שום צער, מפני גודל השמחה.

אבל האמת שיש לנו ערלת לב, ואין אנחנו מרגישים את גודל ערך התורה והמצוות, על כן אין אנחנו שמחים בה. ואין מצויה אצלנו אהבת השם יתברך, אלא כשנותן לאדם איזו טובה של ענייני העולם הזה. אבל לעתיד, כשימול ה' את ערלת לבבנו, ונשיג את גודל יקר התורה והמצוות, אז תהיה לנו אהבה אמיתית להשם יתברך עבור כל רגע ורגע שנתן לנו את החיים, וכמו האיש הנ"ל שהיה אוהב את המלך אהבה עזה עבור אותן רגעים שהתיר לו להיכנס לבית אוצרו הטוב, וליקח מכל הבא ליד, וזהו שכתוב (דברים ל, ו) ומל ה' אלהיך את לבבך וכו' למען חיך. דהיינו שבעבור זה לבד תאהבינו אהבה עזה.

ומסופר על הגר"א זצ"ל שלפני פטירתו היה בוכה. שאלו אותו למה הרב בוכה, והשיב, כמה יקר העולם הזה, שבו יכול האדם להשיג כל מה שירצה מהתורה והמצוות, אבל בעולם הבא, אפילו שיתן את כל העולם הבא שלו כדי שיניחוהו לקיים מצוה אחת, אין רשות לזה. והנה בעולם הזה, במטבע קטנה יכול להשיג מצוה שיכול לראות פני השכינה. שאלוהו במה? השיב בציצית, שאמרו רבותנו ז"ל (מנחות מג:) כל הזהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה, וכן דוד המלך ע"ה אמר (תהלים יט, יא) הנחמדים מזהב ומפז רב, שכמו ששמח האדם בזה הרגע שמוצא תכשיט של מאה דינרים, קל וחומר ברגע שמוצא תכשיט השווה אלף, כן הוא ממש בלימוד התורה, שבכל רגע שלומד ואומר איזו תיבה, הוא מקיים מצות עשה דאורייתא של לימוד התורה בזו העת שלומד מקרא, ובזו העת משנה והלכות ועוד. ועל כל פרט ופרט יש למעלה עונג בפני עצמו. אך מגודל השמחה נולדת לו תוגה, באשר יודע שימי האדם הם קצובים,

והוא חושב מי יתן ואוכל לחטוף בזו העת אלפי פעמים כזה. כי הלא ישאר עוד הרבה והרבה מונח להפקר ממה שלקחתי ביד. וכל זה מרומז בגמרא עירובין (דף נד.) אמר ליה שמואל לרב יהודה, שינא, חטוף ואכול, חטוף ושתי, דעלמא דאזלינן מיניה כהילולא דמי. אכילה הוא רמז להלכות, ושתייה הוא רמז לאגדות, שיש בהן סודות התורה שנמשלו ליון, והוא כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ראה חגיגה יד.) על הפסוק (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי, "לחמי", אלו הלכות, "ושתו", אלו אגדות. (עד כאן מספר שם עולם פרק י"ט).

"בבקר תאמר מי יתן ערב ובקר תאמר מי יתן בקר" (כח, סז)

כסבורים אתם שהקמיעות פועלים את הישועה? אם אין לו חלילה אמונה, לא יעזרוהו כל הקמיעות שבעולם

הגאון רבי ששון מרדכי זצ"ל, בעל "שמן ששון", מגדולי המקובלים היה, ורבנו יוסף חיים זצ"ל מביא בספריו כמה מעשי פלא שעשה. רבים היו באים לפניו שיתפלל עליהם ויכתוב להם קמיעות להצלחה והצלה, רפואה וישועה.

פעם אמר, כסבורים אתם שהקמיעות פועלים את הישועה? הן ממה נפשך, אחת מן השתיים, אם יש לו לאדם אמונה וביטחון בבוראו, הן בזכות האמונה נגאלו אבותנו (מכילתא בשלה פרשה ו'), ובזכות האמונה נושעים בכל דור, וברוך הגבר אשר יבטח בה', והיה ה' מבטחו (ירמיה יז, ז). ואם אין לו חלילה אמונה, לא יעזרוהו כל הקמיעות שבעולם. שמא תאמרו, אם כן הקמיעות למה? זאת כדי שלא יהא נס גלוי, שיתלוהו בקמיע...

וסיפר מעשה שהיה עד לו. אישה אחת, נבעת בנה הקטן ומרוב פחדו וביעותו עצם עיניו ולא פתחן. שאלו ברופאים, נקטו בסגולות, ולא עזר דבר. הילד עצם עפעפיו ומיאן לפתחן.

יום אחד מצאה האישה דף מונח במקום משומר. כיון שלא ידעה קרוא וכתוב, שאלה אחרים מה כתוב בו. השיבוה, דף הוא מחומש שבלה. אמרה, דף מתורת משה רבנו שנמסרה לו על ידי הבורא יתברך, ודאי יועיל יותר מכל קמיע! צררה את הנייר וקשרתו בשרשרת. ענדה אותו לצואר בנה, ומיד פקח עיניו, וביעותיו עזבוהו!

תמהו הרואים וביקשו לראות מה נכתב בדף, ומצאו בו את פרשת התוכחה! "בבוקר תאמר מי יתן ערב ובקר תאמר מי יתן בוקר, מפחד לבכך אשר תפחד וממראה עיניך אשר תראה" בתור קמיע, היה ראוי שיכביד את חוליו. אבל בכח אמונתה הפשוטה והאיתנה חולל לה ה' נס שהביא לבנה רפואה! הפך ה' לה את הקללה לברכה! (מעין השבוע).

"והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה" (כח, סח)

מדוע כאן מסתיימת פרשת התוכחה ללא מילות תקוה, ואילו התוכחה שבפרשת בחוקותי, מסתיימת בהבטחה כך מסתיימת פרשת התוכחה - בלי אף מילה של תקוה, עידוד או נחמה. ואילו התוכחה שבפרשת בחוקותי, מסתיימת בהבטחה מפורשת (ויקרא כו, מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתם ולא געלתם לכלותם. מה פשרו של שינוי זה?

הרדב"ז, נשאל על כך בתשובותיו (חלק ב', סימן תשס"ט) והשיב כי שאלה זו כבר נשאלה בספר הזוהר, ושם תירצו שמה שנאמר "גם כל חלי וכל מכה וגו' יעלם השם וגו'", הוא מלשון העלמה ולא מלשון העלאה, ואם כן יש בכך נחמה.

הרדב"ז עצמו מיישב, שבקלות שבפרשתנו אין צורך בנחמה כלל, כי נחמתם בצידם, שאין פסוק שלא הוזכר בו שם הוי"ה, המורה על הרחמים, להודיע שהמידה היא ברחמים, על דרך ומחץ וידיו תרפנה, ואין לך נחמה גדולה מזו.

ועוד תירץ, שפרשת נצבים קשורה למעלה עם פרשת כי תבוא, והרי הוא בכלל הברית, שנאמר שם (דברים כט, יא) לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו. ובפרשת נצבים אכן יש נחמה בסופה, שנאמר (דברים ל, ב) "והיה כי יבואו עליך וגו' ושבתי עד וגו' ושב ה' אלהיך וגו'", ואם כן סוף הענין כולו נחמה.

ובזוהר הקדוש (זוהר חדש, כי תבוא) מצינו שגם מה שנאמר בסיום התוכחה שבפרשתנו, הוא בעצם ברכה נסתרת, כי מאחר ש"והתמכרתם ואין קונה" ממילא מובטח על ידי זה שעם ישראל ישאר קיים לנצח ואפילו אויביהם יסייעו לכך שהעם הזה יוסיף להתקיים לנצח, שכן על ידי סירובם לקנות אותם לעבדים, ישארו עבדי ה' לנצח. אך

עלינו לזכור שגם הבטחה זו נאמרה רק לכלל ישראל בתורת ציבור, ולא לכל יחיד ויחיד, שהרי ידענו על יהודים שבמהלך הגלויות נמכרו בשביים לעבדים ולשפחות, עד שנזכה לקיום ההבטחה (ישעיה לה, י) ופדויי ה' ישובו. **יישוב** נפלא אמר על כך הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן, הרב מפונבז'ץ, בגמרא ובראשונים מתבאר שהתוכחה שבפרשת בחוקותי נאמרה לציבור בתורת ציבור, ומכאן שההבטחה של (ויקרא כו, מד) לא מאסתי ולא געלתי, היא הבטחה לכנסת ישראל בכללותה, כי אמנם (שמואל א, טו, כט) נצח ישראל לא ישקר, לעד ולעולמי עולמים. **לעומת** זאת התוכחה שבפרשתנו, היא תוכחה לכל יחיד ויחיד, ובתורת איש יחיד, אין לאף אחד הבטחה לטובה בלא תנאי. הלוואי שיזכה כל אחד להיות בתוך כלל ישראל, דבר זה גופו היא הברכה הגדולה לכל יחיד!

דרוש בענין תקיעת שופר

שופר - שפרו מעשיכם

חסד גדול עשה עמנו ה' יתברך, ואוהב אותנו מאד ומרחם עלינו, וקדשנו וציונו לתקוע שופר ביום קדוש זה. שנא' (במדבר כט, א) "ובחדש השביעי... יום תרועה יהיה לכם" ומצוה זו היא למעשה עיקר יום ר"ה, ומצוה זו פועלת פעולות גדולות באדם וגורמת לאדם להתעורר ולשוב אל ה"ת, כדברי הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד): אע"פ שתקיעת שופר גזירת הכתוב רמז יש בו, כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה... אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן... ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה... הנה מבואר בדבריו כי בכח השופר, לעורר את הלבבות לתשובה.

ומעין זה כותב החינוך (מצוה ת"ה מצות שופר בר"ה) וזת"ד: שנצטוונו לשמוע קול שופר ביום ראשון של תשרי שהוא ראש השנה שנאמר (במדבר כט, א): "יום תרועה יהיה לכם" ואעפ"י שאין כאן זכר לתרועה זו אם בשופר או במצלותיים, או בכל שאר כלי ניגון, מפי השמועה למדו חז"ל (ר"ה לג): שהיא ב"שופר" כמו שמצינו ביובל שנאמר בו: "שופר". (ככתוב: ויקרא כה, ט "והעברתם שופר תרועה").

משרשי המצוה לפי שהאדם בעל חומר - לא יתעורר לדברים, כי אם ע"י מעורר, כדרך בני אדם בעת מלחמה, יריעו אף יצריחו (והיא האזעקה - צפירה של ימינו) כדי שיתעוררו יפה למלחמה. וגם כן בראש השנה שהוא יום שנועד מקדם לדון בו כל באי עולם, כמ"ש במשנה (ר"ה פ"א מ"ב) "כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון". כלומר שהשגחתו יתברך על מעשי כל אחד ואחד בפרט, ואם זכויותיו מרובים, יצא זכאי. ואם עוונותיו מרובים כדי שיעור שראוי לחייבו, מחייבים אותו למות, או לאחת מן הגזירות כפי מה שהוא חייב. על כן צריך כל אחד להעיר טבעו לבקש רחמים על חטאיו מאדון הרחמים, כי אל חנון ורחום הוא, נושא עון ופושע וחסיד ונקה לשבים אליו בכל לבם. וקול השופר מעורר הרבה לב כל שומעיו, וכל שכן קול התרועה כלומר הקול הנשבר. ומלבד ההתעוררות שבו, יש לו לאדם זכר בדבר שישבור יצר לבו הרע בתאוות העולם ובתשוקותיו בשמעו קולות נשברים, כי כל אדם כפי מה שיראה בעיניו ובאזניו ישמע, יכין לבבו ויבין בדברים, והיינו דאמר רבי יהודה: (ר"ה כו): בראש השנה תוקעים בשל זכרים, כלומר בקרן הכבשים הכפוף, כדי שיזכור האדם בראותו אותו שיכוף לבו לשמים. ורבי לוי פסק הלכה כמותו ומנהגם של ישראל כן. עכ"ל.

טעמים לתקיעת השופר

כמה טעמים נאמרו מדוע תוקעים בשופר ביום ראש השנה:

א. לעורר את האדם בתשובה שנאמר (עמוס ג, ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו". כנז'.

ב. זכר למעמד הר סיני שתקעו בשופר.

והרה"ק מבארדיטשוב בספרו קדושת לוי (לר"ה ד"ה בחצוצרות) וצוק"ל המשיל משל למלך שטעה בדרכו ביער ובמקום לצאת נכנס לעמקו, ופגע שם ביושבי היער, ואמר להם אני מלך המדינה, נא תורו לי את הדרך לצאת מכאן

לארמוני. והשיבוהו, אין אנו יודעים מה זה מלך, וגם הדרך איננו יודעים. והיה ביניהם חכם א' והוא הוציאו מהיער והחזירו לארמונו. איש זה מצא מאד חן בעיני המלך, וילבש אותו לבושי שרד, וימנהו שר. לימים חטא מאד, וישפטוהו משפט קשה. אז ביקש שלפני גזר הדין ילבישוהו אותן בגדי היער ויעבירוהו לפני המלך, ומיד הכירו ושחררו כהכרת טובה. – כן חזר הקב"ה עם תורתו הק' על ע' האומות, ולא הכירוהו ולא קיבלוהו, רק אנו קבלנו עלינו את המלך ית"ש ותורתו, ומשחטאנו הננו מזכירים זאת לפנינו בשופר שבו נתן לנו את התורה הק' בקולות וברקים וקול שופר, והקב"ה זוכר לנו חסד נעורינו אהבת כלולותינו, עכ"ל.

ג. בזמן שממליכים מלך תוקעים בשופר, לכן אף אנו תוקעים בשופר כי אנחנו ממליכים ביום זה את ה' ית"ש עלינו.

ד. להזכיר שאנו מצפים לקיבוץ גליות, שנאמר (ישעיהו כז, יג): "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור" וכו'.

ה. להזכיר לפני הקב"ה את עקידת יצחק, שהשופר עשוי מקרן איל.

ו. **וכדאיתא** במס' ראש השנה (טז). א"ר אבהו למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם.

וכוונת הגמ' תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם – כי כשאנו תוקעים בשופר של איל, ונזכרים ביצחק שפשט צוארו עקה"ש, ושכח מכל חפציו והצטרפותו בעוה"ז, אז גם אנו מריעים לה' כיודעי תרועה, בבחי' ותרועת מלך בן, על אהבת אבינו ית"ש אלינו, וגודל געגועיו על הבן יקיר לי אפרים, ובוה מעלה עלינו כאילו ממש עקדנו עצמנו על דבר כבוד שמו ית'.

כמו שכתוב במדרש (ב"ר פרשת וירא פרשה נו ט') וז"ל: "וישא אברהם את עיניו, וירא והנה איל אחר נאחו בסבך בקרניו" מהו אחר, אמר רבי חנינא בר רבי יצחק: כל ימות השנה ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות, ובראש השנה הן נוטלין שופר (של איל) ותוקעין בו, ונזכרים לפני הקב"ה שהוא זוכר להם בכך את עקידת יצחק והוא מוחל להם וסופן ליגאל בקרנו של איל שנאמר (זכריה ט, יד): "וה' אלהים בשופר יתקע", רבי לוי אמר: לפי שהיה אברהם אבינו רואה את התיש ניתוש [-משתחרר] מן החורש הזה והולך ומסתבך בחורש אחר, אמר לו הקב"ה: כך עתידין בניך להסתבך למלכויות, מבבל למדי מן מדי ליון, ומיון לאדום, וסופן ליגאל בקרנו של אותו איל הה"ד "וה' אלהים בשופר יתקע". עכ"ל.

שור שהקריב אדה"ר קרן אחת היתה לו במצחו, שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס

הגמרא (ע"ז ח. אומרת, ת"ר יום שנברא אדה"ר כיון ששקעה עליו החמה, אמר אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשך בעדי, ויחזור עולם לתוהו ובהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה וחוה בוכה כנגדו, כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא, עמד והקריב שור שקרניו קודמים לפרסותיו שנאמר (תהילים סט, לב): "ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס, (דהיינו כל מעשה בראשית בקומתו נבראו, והשור נברא עם קרניו מגודלין וכיון שיצא ראשו תחילה נמצא קרנותיו קודמים לפרסותיו). ואמר רב יהודה אמר שמואל, שור שהקריב אדה"ר קרן אחת היתה לו במצחו, שנאמר "ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס", ע"כ. והנה אם אדה"ר היה זוכה בקרנו של אותו פר היה מומלך למלך ולא היה צריך לשופר קטן וגדול, והיות וחטא נתחלף הפר באילו של יצחק, שבקרן שמאל שלו תקע הקב"ה בהר סיני, שנאמר (שמות יט, יט): "ויהי קול השופר הולך וחזק", וקרן ימין הוא גדול משל שמאל, ועתיד לתקוע בו הקב"ה בקיבוץ גליות. והקשר בין שני השופרות הוא כי ע"י התקיעה בשופר השמאלי בהר סיני התקבצו שם כל נשמות של עם ישראל העתידים לבא בעולם, והשופר השני שבצד ימינו שבו יתקע הקב"ה לעתיד, עליו נאמר (ישעיהו כז, יג): "ובאו האובדים מארץ אשור וכו'" כי הוא יקבץ כל הנשמות האבודות בקלי' הנקראת "ארץ אשור", וכן הנשמות הנדחות בארץ מצרים, כי אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף.

כמה דברים נעשו מהאיל של אברהם אבינו

וכתוב בפרקי ר' אליעזר פרק ל"א: ר' חנינא בן דוסא אומר כמה דברים נעשו מהאיל של אברהם אבינו,

מהאפר של האיל הזה - עשו את היסודות של מזבח הפנימי.

מהגידים שלו - עשו את העשרה נבלים של דוד המלך ע"ה.

מהעור שלו - נעשה האזור של אליהו הנביא.

מהשופרות שלו - בשופר השמאלי תקע הקב"ה בהר סיני. ולעתיד יתקע הקב"ה בשופר הימני.

והנה במעמד הר סיני קבץ הקב"ה ע"י השופר השמאלי כל הנשמות של עם ישראל, וקבלו עליהם נעשה ונשמע, ללכת בדרך ה' ולקיים כל המצוות כולן בלי יוצא מן הכלל. והשופר שלעתיד לבא (ישעיהו כז, ג) "ביום ההוא יתקע בשופר גדול", הוא יקבץ כל עם ישראל, לא ידח ממנו נדח, כולם מתקבצים וחוזרים תחת כנפי השכינה, אין אחד מהם נעדר, כולם חוזרים לפני השי"ת.

בחדש הזה מתעורר ומתגלה החסד העליון לרחם על עם ישראל, שהוא סוד אברהם

עוד כתבו בספה"ק שאברהם אבינו הוא סוד חודש אלול, חודש הרחמים והסליחות, ובחדש הזה מתעורר ומתגלה החסד העליון לרחם על עם ישראל, שהוא סוד אברהם, וזה מה שרמז הפסוק (בראשית כב, ג): "וירא והנה איל", איל הכוונה לשופר, "אחר" - ר"ת ראש חדש אלול, "נאחז בסבך בקרניו" דהיינו שעם ישראל מסתבכים בעוונות וכל מיני צרות של כל השנה כולה, וע"ז אומר "וירא" - שראה אברהם אבינו, "והנה איל" - שיש ישועה גדולה לעם ישראל ע"י האיל דהיינו ע"י שיתקעו בשופר. (ע"פ שער יששכר מאמר ימי הרצון אחת יח).

ביום ר"ה, כביכול השטן נועל את הפתח בפני השי"ת, ומכריח את הקב"ה לדון כל אחד ואחד בלי ויתורים, אבל הקב"ה באהבתו לעם ישראל, אמר להם, אני אתן לכם עצה, אתם תתקעו בשופר, ועי"ז יתבלבל השטן, ויברח מבי"ד של מעלה

1. כדי לבלבל את השטן ולא יוכל לקטרג על עם ישראל, ובענין זה כתוב בזוה"ק (רעיא מהימנא פרשת אמור ח"ג דף צח ע"ב) דבר פלא פלאות, שכל השנה כולה אין רשות לשטן לקטרג על עם ישראל ולומר לפני הקב"ה מה עשו, וכשבא לקטרג מיד משתיקין אותו. אבל נתן לו הקב"ה יום אחד בשנה, הוא יום הדין הגדול, שבו יש לו זכות לעכב ולתבוע דין על כל באי עולם, וביום זה הקב"ה מוכן לקבל ממנו כל קטרוג, ולדון כל אחד ואחד, ולחתום את גזר דינם. ואכן כך, כל השנה כולה השטן וכל גונדא דיליה מכינים את כל העדויות והתסריטים על כל אדם ואדם, וביום ר"ה, כביכול השטן נועל את הפתח בפני השי"ת (כלשון הזוה"ק), ומכריח את הקב"ה לדון כל אחד ואחד בלי ויתורים. ועוד מה עושה, סוגר את כל שערי הרחמים המלמדים זכות על ישראל, ופותח רק את השערים של אותם המלמדים חובה ואז כל העולמות מתנהגים בדין גמור.

אבל הקב"ה באהבתו לעם ישראל, אמר להם, אני אתן לכם עצה, אתם תתקעו בשופר, ועי"ז יתבלבל השטן, וכך אוכל לרחם עליכם בדין. אמנם הכל במשפט כי (משלי כט, ד) "מלך במשפט יעמיד ארץ", אבל כיון שיתבלבל השטן לא יוכל לקטרג ולא תצא מחשבתו לפועל.

ועפ"ז יובן מה שאומרת הגמ' (ר"ה טז), מפני מה תוקעים מיושב וחוזרים ותוקעים מעומד, הרי כבר תקענו שלשים תקיעות שבזה כבר יוצאים ידי חובה, אלא כדי לערבב את השטן. ואומר רש"י הקדוש (שם ע"ב ד"ה כדי לערבב), שע"י שהשטן רואה שעם ישראל מדקדקין במצוות וחביבין עליהם כל כך, מסתמין טענותיו ולכן הוא מתבלבל.

בתוספות (שם ד"ה כדי לערבב) הביא את דברי הערוך שכתב בשם הירושלמי טעם אחר למה שתוקעים שוב מעומד, דהנה נאמר בפסוק (ישעיהו כז, ג): "ביום ההוא יתקע בשופר גדול", והיינו שופרו של משיח, ולעת"ל בביאת המשיח כשיתקע באותו שופר, יקחו את השטן וישחטו אותו, והשטן מפחד מאד מאותו יום, לכן תוקעים שוב מעומד, כי בפעם הראשונה בתקיעות דמיושב, השטן לא מפחד כי יודע שזה השופר של ראש השנה, אבל בתקיעות מעומד שהן תקיעות חשובות יותר, וכמבואר בקבלה שהתקיעות דמעומד הן במקום הרבה יותר גבוה, בעולם אחר לגמרי, וכששומע את זה השטן, הוא בטוח שזה השופר הגדול של המשיח, ומיד מתמלא השטן ופמלייתו פחד וחלחלה ומתבלבל לגמרי ופותח דלת הבי"ד של מעלה ובורח. והקב"ה שואל עליו היכן התובע המקטרג שהכין העדויות על כל באי עולם? ורואים שעזב את הכל וברח, והקב"ה דן את באי עולם בלי המקטרג הקשה הזה.

השטן של שנה זו אינו אותו שטן של שנה שעברה

ושואלים המפרשים, איך השטן לא זוכר משנה לשנה, ולא יודע שתוקעים פעמיים, על שאלה זו מיישבים בשתי פנים: א. השטן של שנה זו אינו אותו שטן של שנה שעברה, ואף אחד אינו אומר לשני את הבלבול הזה שעושים לו, כיון שבקליפות יש פירוד ואין בהם אחדות, וכל אחד שונא את השני, ולכן לא מספר לו. (שפת אמת אלול ליקוטי יהודה ענייני ר"ה עמ' לג בשם ר' פנחס מקוריץ).

ב. כתב הרמ"ק (זבחי שלמים לו ע"ב) שאנו אומרים בתפילה "כי אין שכחה לפני כסא כבודך", אבל אצל הקליפות יש שכחה וא"כ השטן שוכח מה שהיה בשנה שעברה, ולכן הוא מתבלבל בכל שנה. רואים כמה גדול כוחו של השופר, ובודאי ע"י שאדם עושה תשובה יועיל לו השופר לזכות אותו בדיון.

ע"י קולות השופר אנו מעוררים בעליונים תיקונים גדולים ונוראים, כמבואר בשער הכוונות בדרושי ר"ה (ראה דרוש ח'), שע"י התקיעה נתקן כסא הכבוד, וע"י השברים נכנסות בזעיר-אנפין הגבורות, וע"י התרועה "עלה אלהים בתרועה וכו'" (תהילים מז, ו) עיי"ש. והתקיעה הראשונה העולה למעלה לעורר את אברהם, באה מאתנו יחד עם הרהורי תשובה והיא העיקר להכין את כסא הכבוד. וכמ"ש (ישעיהו מז, ה) "והוכן בחדס כסא".

ולכן בשמוע השטן את התקיעה הראשונה, שהיא לעורר הישנים, כמ"ש (עמוס ג, ו): "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", אז הוא בהיל, אבל גם לא בהיל, שמא עדיין אין אנו מתעוררים מהתרדמה. - אבל כששומע הקול השני והלאה, ורואה את המתקת הדינים, שבאים האבות הקדושים ויושבים כסדר התקיעות, אברהם בימין וכו' כנ"ל, ונעשה רעש גדול מהזכרת שופר של מתן תורה, ומהזכרת העקידה, אז הוא נבהל לגמרי, וחושב שזהו הסוף שלו, כי זה השופר הגדול שלעת"ל.

ובליקוטי תורה להרה"ק בעל התניא (פרשת נצבים ד"ה והנה אמרו מד ע"ב) מבואר שקול השופר הוא המסר המרכזי לתפילת כל יחיד ויחיד, שהרי קול השופר הוא קול פשוט בלבד כמו מי שצועק ובוכה עד שאינו יכול לפרש בשפתיו כלל, רק צועק צעקה גדולה בקול פשוט, כך התשובה הגדולה ביותר היא הצעקה מעומקא דלבא מנקודת פנימיות הלב עד שאין כל דיבור יכול להגדירה.

מיתוק הדינים ע"י האבות

בתקיעת שופר מעוררים זכות האבות הקדושים ונמתקים הדינים, כי הנה כיון שהוא יום הדין, יצחק הנאזר בגבורה יושב באמצע, אבל אברהם (חסד) שבימינו, ויעקב (תפארת) שבשמאלו אוחזים בו וממתקים גבורותיו. וגם דוד מלכא משיחא הרגל הרביעית במרכבה עם האבות. והסדר הוא: תקיעה - אברהם, שברים - יצחק, תרועה - דוד, תקיעה אחרונה יעקב.

וראה פלא: חסד, גבורה, רחמים, בדיוק גימ' 586 כמספר שופ"ר. והענין הוא כי הנהגת העולם בסימן חד"ר - חסד דין רחמים, פעמים העולם מתנהג במידת החסד בזכות מעשיהם הטובים של עם ישראל. פעמים ח"ו במידת הדין, ופעמים במידת הרחמים שהוא ממוזג וממוצע בין החסד לדין. וע"י תקיעת השופר גורמים למתק הדינים ושהעולם יתנהג במידת החסד והרחמים.

כמו שבכח התקיעות נפלה חומת יריחו - כן בתקיעות דר"ה נופלים החומות המפסיקות בנינו לבין אבינו שבשמים

וכתב ב'ערבי נחל' (ראש השנה דרוש ג) שתקיעות שופר בראש השנה שוה בכוחה כאותן תקיעות שתקעו ישראל כאשר היו עומדים סביב לחומות יריחו, וכשם שביריחו נפלו החומות בשעת התקיעות (ראה יהושע ו, כ), כן מתבטלות כל החומות והמחיצות הגבוהות שהמשטינים בונים להפסיק בין ישראל לאביהם שבשמים, ומתהפך הכל מדין וגבורה לרחמים וחסדים מרובים.

וכן מבואר בשל"ה הקדוש (מסכת ר"ה פרק תורה אור אות ע) דבשעה ששומע קול התקיעה מן השופר יבקש על דינא רפיא, ובקול התרועה אפשר לבקש אפילו על דינא קשיא, כי השופר מבטל ומהפך את הדין לרחמים.

קול השופר מסלק את הדינים והמקטרגים ומעורר רחמים וחסדים בעולם

הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע בספרו 'יערות דבש' (ח"א דרוש יד) כתב עמדו נא וראו מה נורא יום ה' אשר תלהט אש סביב, ועד תקיעת שופר אלפי אלפים פרסאות גחלי אש בוערות, ולזאת אפילו מלאכי השרת יאחזון רעדה לבל יוקדו בגחלי אש ה' וכו', כי אי אפשר לשער גודל האש עד שבא השופר, ואז התקיעה מורה רוח של חסד למעלה, ובא רוח ומפזר אש וזילו מי חסד, ולכך מלאכי השרת מצפים לשופר, וכותב שם, שמשום הכי אין להאריך בשחרית ראש השנה, "כי איך יתכן לעשות כדבר הזה, שלמעלה האש בוערת ואנו נעמוד למטה ונבלה הזמן בשירות ועונים של שטות מן חזנים, הלוואי שלא יהיו שוררים וכו', וכל רגע יש היוק שאינם ממהרים בשופר". ולמדין מדבריו שקול השופר מסלק את הדינים והמקטרגים ומעורר רחמים וחסדים בעולם.

ר' שמעון היה בודק את החזן ג' ימים לפני ר"ה, והיה מכין אותו ומלמד אותו את כוונות התפילה, ואומר הוזהר שכל שכן שהיה בודק את התוקע, כיון שהוא עושה את עיקר הפעולה

כתב בזה"ק (פרשת ויקרא ח"ג דף יח ע"א) שאמר ר' אלעזר, ראיתי את אבא בימי ר"ה ויוה"כ שלא רצה לשמוע תפילה מכל אדם, אלא א"כ עמד עליו ג' ימים קודם לטהר אותו, כי בתפילה של זה האדם שאני מטהרו "מתכפר העולם".

וכל שכן ב"תקיעת שופר" שלא היה מקבל התקיעות מאדם שאינו חכם לתקוע בסוד התקיעה. כיון שהוא עושה את עיקר הפעולה, שהוא ממתק את הדינים, ומעביר את התפילה לפני הקב"ה, וכמבואר בהלכה שאם יש מקום שהחזן טוב והתוקע לא כל כך או להיפך, ילכו אחר התוקע, כי הוא משדר את המערכות ומבטל את הגזירות, ומהפך מדת הדין למדת הרחמים, ובפרט אם הוא יודע לכוון כוונות השופר שאז מעלתו גדולה ביותר, וכמו שכתוב בזה"ק הקדוש (פרשת פנחס ח"ג דף רלא ע"ב) על הפסוק (תהילים פט, טז) "אשרי העם יודעי תרועה", לא כתוב תוקעי או שומעי תרועה, אלא "יודעי", שיודעים את הסודות הגדולים של התקיעות.

משל מהזה"ק על התקיעות

אומר הזה"ק (פרשת ויקרא ח"ג דף יח ע"ב) משל לאדם שהיה כועס (שזה רמז להתעוררות הדין הגדול היום) וחגר עצמו בכלי זין ויצא בכעסו להרוג בעולם, והיה חכם אחד עומד על הפתח ועכבו וכו'. אמר אותו אדם הכועס אם לא שזה היה מעכב אותי היה הָרַג בכמה בני אדם, ובינתיים נרגע אותו אדם ומי גרם כ"ז, אותו שעמד על הפתח. כך אמר הקב"ה לישראל בני אל תפחדו מהתעוררות הדינים שהרי אני עומד על הפתח, אבל תזדרזו ביום הזה ותנו לי כח לעבור מכסא דין לכסא רחמים, ובמה, בשופר. ואומר הזה"ק שאם נמצא קול שופר כראוי ומכוונים בו למטה, אותו הקול של השופר עולה ובו מתעטרים האבות וכו'. נמצא כי ביום ר"ה העיקר הוא השופר עם התשובה, ואז מתמתקים הדינים ויש גזר דין לטובה.

"כל הקולות כשרים לשופר" לומר שבשעת תקיעת שופר, כל הקולות והתפילות הכל מתקבל ע"י השופר

עוד אמרו רבותינו (ר"ה כז:) "כל הקולות כשרים לשופר". והרמז בזה דהנה קול היינו תפילה, ובא לומר שבשעת תקיעת שופר, כל הקולות והתפילות הכל מתקבל ע"י השופר, כלומר, מה יעשה האדם שתקובל תפילתו - הנה ע"י השופר תתקבל תפילתו.

עוד רמזו ע"ז חז"ל כמה שאמרו (ר"ה לב:) "ספרי חיים וספרי מתים לפניך היום נפתחים" דהיינו שגם אותן תפילות יבשות וחלשות שכל השנה לא התקבלו, כעת הכל נפתח לפני השי"ת, וכו"ל שכל הקולות כשרים בשופר. וכמו שהביאו בספרים הקדושים, משל לאדם שטעה ביער, והיה לו רובה חצים, וכל פעם שהיה רואה חיה, מיד היה הורג אותה, אך כשהיה מתקרב - היה רואה שאין זה חיה ממש רק היה נדמה לו, עד שנשארו לו רק שנים שלשה חיצים. אמר לעצמו, שמעתה לא יירה עד שיהיה בטוח, והנמשל - אנו כשהיה לנו את ביהמ"ק, הקרבנות כהנים לויים וכו', היו מכפרים עלינו, אבל עכשיו שאין לנו את כל זה מי מכפר עלינו, לכן יש לנו את השופר, שע"י שהאדם מכין את עצמו כראוי ותוקע בשופר - הוא החץ האחרון החזק, "כי שומע קול שופר אתה", שהקב"ה שומע קול שופר. גם רמזו בזה, בא לומר שהעיקר זה השמיעה, שאם האדם מקבל על עצמו לשמוע בקול השם אז גם הקב"ה שומע את קולו של השופר.

"שופר" ר"ת ש'ורש פ'ורה ראש ו'לענה

רמזו רבותינו "שופר" ר"ת ש'ורש פ'ורה ראש ו'לענה (דברים כט, יז), לומר שגם מי שיש בו מדה זו, יש בכח השופר לעורר אותו אם יכין עצמו כראוי בחודש אלול. (ע"פ קול מבשר לר' בונים מפשיסחא פרשת נצבים אות ט).

בתקיעת שופר שלנו אנחנו מעוררים את קול השופר העליון

ועוד כתבו המקובלים שיש במצוה זו גם רמז לגאולה, כי עתה אנחנו תוקעים בשופר קטן, ו"ביום ההוא יתקע בשופר גדול" (ישעיהו כז, ג). ובתקיעת שופר שלנו אנחנו מעוררים את קול השופר העליון, ואז שומע את זה המקטרג השטן ומתבלבל, כי יודע שעתה ידונו אותו מכיון שהוא וכל כוחות הס"א אינם חפצים בביאת המשיח כי אז יתבטל השטן מן הארץ ובלע המות לנצח. ועוד כידוע גם סגולת השופר לחזור בתשובה וא"כ רואה שכל עבודתו הולכת לטמיון

ע"י התשובה. ונמצא כי ע"י תקיעת השופר הוא נוחל כשלון כפול, גם ע"י שחוזרים בתשובה וגם בהחשת הקץ, ועם שניהם הוא מנהל מלחמת חרמה.

והמעייין בשער הכוונות (דרושי ר"ה), ובזוה"ק (פר' אמור ופר' פנחס ובזוהר חדש), יראה דברים עצומים שנכתבו שם וכוונות נוראות על השופר, איך הוא מעורר את הבחינות העליונות, ושכשאדם תוקע בשופר למטה, מעורר את השופר העליון והוא מעורר את הפרצוף העליון, וע"י זה מתמתקים הדינים.

ועייין בשער הכוונות (דרושי ר"ה דרוש ז' דף צו ע"ד) שכתב וז"ל: סוד השופר בעצמו שמעתי פעם אחת ממורי האריז"ל כי הוא כללות כל הגבורות והדינים כי הנה הוא בגימטריא **תקפ"ו**, ותוקף להורות כי הוא בחינת הדין תקיפין כולם והוא סוד ג' אלהי"ם.

אלהים במילוי יודי"ן אלף למד הי יוד מם העולים בגימטריא ש' דשופר.

אלהים בריבועו פשוט א, אל, אלה, אלהי, אלהים והוא בגימטריא ר' דשופר.

אלהים פשוט שהוא בגימטריא פ"ו דשופר.

ולכן תתבונן בזאת מה כחו של השופר ומה חשיבותו המיוחד והיינו שיש בכחו לשנות גזר דין ולמתק הדין מעליו. ובכחו להפך מידת הדין למידת רחמים ומגורות קשות ורעות שעלול האדם להיות מנוי עליהן כגון איזה לרעב איזה לשובע איזה לחיים.

מעשה נורא עם הנועם אלימלך שממנו נלמד איך תקיעות השופר מפילה רעד וחלחלה בחיצונים

ואספר מעשה נורא (הובא בפרדס אליעזר לר"ה עמ' פה, בשם אוצר המועדים. בצלא דמהימנותא גליון רא, ועוד) שסיפר רבי **איציקל מִפְּשָׁוֶאֶרְסֶק** זצ"ל שדודו הדברי יחזקאל מִשִּׁינְאָוֶא זצ"ל סיפר, ששני חברים הלכו באישון לילה ושוחחו. עברו על פני גשר, ולפתע הבחין האחד שחברו אינו עונה. הסתכל, והנה איננו. חשב שהתעכב ומיד יבוא. המתין, ולא בא. חזר לחפשו, קרא לו, ואין עונה. הלך והזעיק את בני העיר שהתפרשו לחפשו, ולא מצאוהו. שיערו שנפל למים, אבל גופתו לא נמצאה ואשתו נותרה עגונה. עברו חודשים ושנים, וכבר השלימה עם מר גורלה.

פעם לנה בביתה אורחת, וכשנתודעה ממצבה ספרה שהיתה משרתת בבית הרבי רבי אלימלך מליזענסק זצ"ל. וראתה מופתים מרעיישים ורוח הקודש גלויה. כדאי שתלך ותשמע מפי קדשו האם יש לה סיכוי להשתחרר מכבלי עגינותה.

שמעה לעצתה ונסעה לליזענסק. שחה צערה ויגונה. נטל הרבי את הקלמוס, כתב כמה מלים וחתם שמו. הורה שתלך ליער פלוני ותמסור לשוכני היער את המכתב.

הלכה אל היער, וראתה ארחת פריצים ואנשי חיל מאימים למראה נכנסים למעבה היער. פחד וחלחלה אחזוהו, בהתה בהם בשתוק ובאלם. אבל משעברו על פניה התעשתה, והחלה לרוץ אחריהם. הגיעו לבית בלב היער ונכנסו לתוכו. עמדה אצל הפתח עד שאחד מהם יצא. הבחין בה ושאל למבוקשה. מסרה לידו את המכתב, וחזר אל הבית. שמעה שהתעורר שם ויכוח ער. אלו אומרים: מי שמו שר ושופט עלינו, שוב מתערב הוא במעשינו. שלא יחזה לנו דעות. ואלו אומרים: לא כדאי להתגרות בו, כי גדול כוחו. פסק הגדול שבהם: אין בררה. חייבים לציית לו. הדלת נפתחה, ובעלה נהדף בעדה החוצה. מראהו, זועה. שיערו גדל פרא וצפרניו השתלחו. בגדיו קרועים, והוא כחוש ומסוגף. הביאתו לביתם, ומשהתאושש נסעו לליזענסק, להודות על הצלתו. ספר לרבי שבלכתו עם חברו הגיעו החיצונים וחטפוהו, ענוהו ענויים נוראים.

חודש אחד בשנה היתה לו מנוחה, אמר. בחודש אלול. כשבני ישראל מתחילים לתקוע בשופר אוחות בכוחות הטמאה כזו רעדה, חיל וחלחלה, עד שהם נופלים לארץ חסרי כוח, מעלפים כפגרים מתים.

פרץ הרבי רבי אלימלך בבכי ואמר: הביטו וראו. ומה תקיעת שופר זו שאינה אלא מנהג, מחרידה את לבות בני ישראל ומעוררת בהם הרהורי תשובה ומכוחם ניטל כוח כוחות הטומאה -

תקיעת השופר של ראש השנה, שהיא מדאורייתא, ומכרות: "עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדימתכם וזכרו בוראכם וחזרו בתשובה", ולב מי לא נמס לשמעה -

על אחת כמה וכמה שכל כוחות הרוח והרשע הקטרוג והשיטנה נופלים לפניו בחוסר אונים!

ורמז נפלא יש לרמז, שופר ראשי תבות פותח שערים ובוקע רקיעים, זה כוחו של שופר בסיעתא דשמיא.

ע"י תשובתנו בשופר קטן נקרב את השופר הגדול

ע"י התקיעה בר"ה בשופר "קטן" והתעוררות לתשובה מהתקיעות, גורמים אנחנו לאסוף מעט אנשים שיזכו להתקרב לאבינו שבשמים, ומתעוררים בזה לתשובה ומעשים טובים, אבל שופר של עתיד שכתוב בו-יתקע בשופר גדול, יתקע-מעצמו בלא אתערותא דלתתא כלל, הוא בכוחו יקבץ כל הנדחים ויחזרו בתשובה.

"שופר" נוטריקון: "ש'חוק פ'ינו ו'לשננו ר'ינה"

אחד מטעמי תקיעת השופר הוא תרועה להמלכת המלך, ככתוב: "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'" (תהלים צה, ו). הגאון מוילנא זצ"ל היה שמח מאד בעת תקיעת שופר, כי יש להיות אז ברוב שמחה וחדוה דוגמת שמחת האדם במעמד הכתרת המלך (כתר ראש, אות קד), ועל דרך שאמרו (ילקוט עטרת צבי ח"ב, שצו. אמרי נועם ריש פרשת שופטים) כי "שופר" נוטריקון: "שחוק פינו ולשננו רינה" (תהלים קכו, ב). וכתב ב"עטרת ישועה" (לשבועות נט ע"א). "שמחנו כימות עניתנו" (תהלים צ, טו), "עניתנו" בגימטריא שופר, ויש לשמוח בו, (תהלים ב, יא) "וגילו ברעדה".

הדמעות והתשובה בעת התקיעות

מסופר שפעם היתה עיר אחת ששכנה על חוף הים והציפו אותה גלי הים הסוערים, מיד ציוה המלך לפועליו לבנות חומה גדולה ובצורה כדי לבלום את המים שלא ישטפו את כל העיר, ואכן הגיעו עושי המלאכה ובנו חומה גדולה מעץ שאכן עיכבה את המים מלהתפשט, אך לאחר זמן חלחלו המים ועשו חורים בחומה ושוב עמדו יושבי העיר בפני סכנת כליה, וכאשר שאל המלך מדוע לא עמדה החומה נגד מי הים, השיבו המומחים בטעם פשוט, כי מי הים מלוחים המה, והמלח גורם לחורר את העצים. וכיוצא בו דמעות רותחות הזולגות מעיני האדם גם כן מלוחות המה, ומשום הכי בידם לבקוע כל החומות הבצורות ולהכניס את התפילה לפני מלך א-ל חי וקיים.

כיוצא בזה הגיד הגאון בעל ה'חפץ חיים' זצ"ל, שמי שאינו מתעורר בראש השנה להפיל כל החומות והמחיצות המבדילות בין ישראל לאביהם שבשמים על ידי תפילה, הרי הוא דומה לבעה"ב שארמונו עולה בלהבות, והוא נח על משכבו בנחת וברוגע, ואף שכולם צועקים לעברו "אש, אש", הרי הוא מתעלם מהם ואינו טורח להביא מים כדי להציל את רכושו, והנמשל ברור, שבעת כזאת יש בידו לפעול שיפסקו עליו שנה של שפע וברכה, ואילו הוא בסכלותו מתנהג כאותו טיפש שאינו מתאמץ להציל מן הדליקה, והיינו דאמרו בירושלמי (הובא ברמ"א סימן תקפג סעי' ב) "מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה", היינו שאינו נותן אל לבו לנצל את הזמן "בריש שתא" דמיך מזליה כל השנה ח"ו.

תקיעות בהשתפכות הנפש

מעשה בהבעש"ט שהיה לו תלמיד רבי זאב וולאף קוצעס שהיה ת"ח ויר"ש וקודם ראש השנה אמר לו הבעש"ט כי ברצונו שיתקע לפניו את התקיעות בר"ה, ולכן ילמד את כל הכוונות שיכין בשעת התקיעה. וכן עשה תלמידו וסיכם את כל הכוונות בדף ושם בתוך הסידור שלו. הבעש"ט בראותו זאת ניצל רגע שתלמידו הלך והוציא את הדף של הכוונות מהסידור והחביא אותו, וכשחזר רבי צבי סופר למקומו קודם התקיעות חיפש את הדף של הכוונות אנה ואנה ולא מצא, אמר לו הבעש"ט שיתחיל כבר לתקוע וזירו אותו ואז נתמלא פחד ואימה מאימת הדין והתחיל לעשות תשובה לבכות קודם השופר וכיון כל הכוונות בע"פ מה שזכר ולא מתוך הדף, ותקע כל התקיעות, והנה אחרי התקיעות חשב שהבעש"ט לא יהיה מרוצה אבל להפתעתו אמר לו הבעש"ט שהתקיעות עלו עד למעלה כי בצירוף הכוונות עם הבכיה והתשובה והפחד שהיה לו, עלה הכל למעלה ונמתקו כל הדינים. (ע"פ אור ישרים על ר' משה מקוברין הערה קכה).

מעשה ברבי שלמה לנייאדו שהיה בעל תוקע כל שנה ושנה

ושמעתי מהראש"ל מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל מעשה ברבי שלמה לנייאדו בעל שו"ת בית דינו של שלמה, שהיה ב"חלב" שבסוריא שהיה בעל תוקע כל שנה ושנה. והנה בסוף ימיו כבר היה חולה ולא היה בו כח לבוא לביהכ"נ ולתקוע ואמר לגבאים שהבן שלו רבי אפרים לנייאדו בעל "מחנה אפרים" יתקע במקומו, וכן היה שבנו אמר את כל התפילות לפני התקיעות ואח"כ התחיל לתקוע. אבל בתחלת התקיעות התבלבל קצת ואח"כ חזר לתקוע בסדר

גמור וגמר את כל התקיעות, והנה אחר התפילה הלכו כל הקהל לרבי שלמה לניאדו להתברך בשנה טובה, ושאל אותם הרב איך היו התקיעות ואמרו שהיה בסדר, אבל הרב הרגיש משהו ושאל אח"כ את בנו מה קרה בדיוק, ואמר לו שברגע שהתחיל לתקוע באו כל המלאכים מסביב לתיבה והתחיל להתבלבל אבל אח"כ חזר לתקוע כהוגן, ואז אביו הרב אמר לו אתה בעצמך הזמנת אותם שאמרת שיבואו המלאכים הממונים על התקיעה והשברים והתרועה וכו' וא"כ מה אתה מפחד, הרי הם באים כל שנה.

אין קול השופר עולה ללא תשובה

אמנם יש החושבים, כי מרוב מעלת השופר, די להם בזה שישמעו קול שופר וכבר ימחלו להם עוונותיהם ותתקבל תפילתם, ואינם טורחים להכין את עצמם בחודש אלול לחזור בתשובה ולשפר מעשיהם. אך צריך לידע מה שכתב ה"הזוה"ק, כי שופר בלי תשובה אין לו שום ערך, וגם בזמן ששומעים את קול השופר צריך בני ובני לחזור בתשובה וכדאיתא בזה"ק (פרשת אמור ח"ג דף צט ע"ב) "ובני אדם תייבין מחטאיהון" דהיינו שקול השופר צריך עמו תשובה, ובלעדיה יש כמו חסרון בקול השופר. ולכן נהג האר"י הקדוש ז"ל להתוודות בין הסדרים של התקיעות, כי אז השטן מעוררב, ואפשר להזכיר החטא (שער הכונות דרושי ר"ה דרוש א דף צ' ע"א), וזהו ר"ת "שופר" שטן ואין פגע רגע (טור סי' תקפה).

ואפילו לדעת מו"ר ועט"ר פוסק הדור וצוק"ל שהורה שלא יאמר את הווידוי בפה מ"מ צריך להרהר (עי' יבי"א ח"א סי' לו), ועכ"פ זו חובה לשוב בתשובה, לפחות במחשבה, כי בלי התשובה קול השופר לא עולה, וככל שעושים יותר תשובה, כך השופר העליון פועל יותר.

ורבותינו המשילו משל, לאחד מבני הכפר שהלך לעיר הגדולה ובני כפרו בקשו שימצא להם איזה כלי חדש שלא שמעו עליו מעולם. הגיע לעיר ונפגע מגדלה, ולפתע שמע קול צעקה, נשא עיניו ראה מרחוק שריפה גדולה, והנה הוא רואה שמיד באו קבוצת אנשים לקחו חצוצרות ותקעו בהן, ומיד לאחר התקיעות ראה איזה פלא, לאט לאט האש דועכת, שמח שמחה גדולה, הנה מצא כלי מכבה שריפות, הלך ובקש מבני העיר שימכרו לו כאלו חצוצרות והביאם לכפרו. אחר זמן פרצה שריפה בכפר, והוא הכריז ואמר לא צריך מים ולא אנשים, החצוצרות יכבו את השריפה, החלו תוקעים ומריעים אך לדאבונם נוכחו לדעת שהאש לא פוחדת מהקולות ואינה שוככת, האש גדלה וגדלה ללא הפסק, ומשראו שכמעט וכלתה אליהם הרעה מהרו לשאוב מים ולכבות את האש בטרם תכלה את כל רכושם. אותו אחד חזר אל העיר וזעם וזעק על המוכרים, החצוצרות מקולקלות, כלל לא עובדות. המוכר באדיבות הרגיע את רוחו בהבטיחו שהוא נמצא בידים טובות, כן אדוני מה קרה מה התקלה, הלה סיפר איך פרצה שריפה בכפר, ומיד הריעו בחצוצרות, אך האש בשלה כלתה כל חלקה טובה. צחק המוכר והסביר, שוטה שכמותך, החצוצרות אינן מכבות שריפות, הן רק מעוררות את כולם, לעמוד על נפשם שפרצה שריפה, וע"י התרועה, מקיצים משנתן, ומתקבצים כאחד, לכבות השריפה. ומכאן נלמד על תפקיד השופר, לעורר האדם לשפר דרכיו, ולא ישב האדם ויתלה תקוותיו בקול השופר, אם לא יתעורר ליישר אורחותיו, קול השופר יעלה לשוא. (ע"פ שער בת רבים פרשת דברים ד ע"א).

על ידי השופר, זוכה האדם להיות בבחינת "הולך" - בדרגה השם יתברך

סגולת שופרו של ראש השנה להיות מסייע לקיום תורה ומצות במשך כל ימות השנה, וענין זה רמוז הוא בדברי הכתוב "ויהי קול השופר הולך" - שעל ידי השופר, זוכה האדם להיות בבחינת "הולך" - הולך בדרכי השם יתברך, "וחזק מאד" - ולא זו אלא שגם הוא זוכה להתחזק מאד ולעמוד בפני פיתויי היצר הרע. (תפארת שלמה ראדומסק לר"ה ד"ה ויהי קול השופר).

רפואת השכינה ע"י התקיעות

וכתב האריז"ל (ליקוטי תורה פרשת וירא בטעמי המצות) וזת"ד: שענין הדופק [שיש בלב האדם] שהוא סוד החיות המתפשט בורידין מאחוריים דשם ע"ב שבחכמה כזה: יוד, יוד הי, יוד הי ויו, יוד הי ויו הי, שבגימטריא דפק, וכפי שחטא האדם נחסרה חיותו ממנו וניכר אצלו בדופק, וכפי הדופק שלו אפשר להכיר מה שורש מחלתו. למשל: אם דופק בניקוד קמץ סימן שהפגם בכתר, אם בניקוד פתח סימן שהפגם בחכמה, אם בניקוד צירי הפגם הוא בבניה וכו'. וכן בשכינה נחסרה ממנה בגלות החיות הבאה לה מהחכמה, וכפי המשכת חיותה מהחכמה כך תלויה גלותה או גאולתה (דהיינו ע"י לימוד חכמת התורה ובעיקר פנימיות התורה והפצתה תלויה הגאולה, שכן גלות הוא מצב של אבדן החכמה -

פנימיות התורה) ויש עשרה מיני דפיקות (ע"י תיקון סט דף קה ע"א) כנגד עשר נקודות (קמץ צירי סגול וכו') שהן עשר ספירות, וכנגדם יש עשרה קולות בשופר תשר"ת תש"ת תר"ת.

א"כ ענין קולות השופר הוא סוד רפואת השכינה כעין הדופק הנז"ל, כלומר רפואתם של ישראל ע"י שחוזרים בתשובה מעוונות שבידיהם, והענין הוא כי השופר מעורר את הקול הפנימי של האדם, ומחדש את המוחין שלו בבחינת אור חוזר, וכמו שראינו החכמה שהיא שם ע"ב מפעילה את דופק הלב ע"י האחוריים שלה שבגימטריא דפק, וזה אור ישר, כך ע"י השופר שהוא "קול דודי דופק" (שיה"ש ה, ב) יתקן המוחין. והכוונה בזה כי האדם שחוטא מסתלק ממנו הרבה אור וקדושה שהשיג בסוד מוחין, אבל ע"י שחוזר בתשובה הוא מחזיר את האור שסילק, והשופר מעורר את המוחין שסילק, לחזור למקומם כבראשונה.

וע"ז כותב הזוה"ק (פרשת פנחס רעיא מהימנא ח"ג דף ריש ע"א) וזת"ד: ועתה כאשר יש מחלה צריך הרופא לדעת בכמה מדרגות עלה הדופק של אותו חולה. והחולה הזה הוא עם ישראל שנמצא בגלות אדום שנאמר עליו (שיה"ש ה, ח): "שחולת אהבה אני" מרוב אריכות הגלות והצער שמיצרים לנו שונאינו, וכתוצאה מכך איבוד חכמת התורה שפנימיותה נשכחת באורך הגלות, ואין בנו היום מבינים ובקיאים בהרבה מסודותיה. [כי קץ הגאולה הוא חתום ונסתר וכמ"ש: ללבי גליתי ולאברי לא גליתי (תיקון"ז תיקון כ"ב דף סו ע"ב)] כי כמה רופאים שהם הצדיקים עוסקים בתיקון השכינה "מחצדי חקלא", רוצים לדעת את הקץ של מחלתה ע"י דפיקות הדופק המורה על הפגם שבה, אבל שום צדיק לא הכיר בזה כי הדפיקות של אותו חולה אין כל רופא בקי להכיר בהם כי יש דפיקות של תשר"ת תש"ת תר"ת שאמר הנביא עליהם (ישעיהו כו, יז): "כמו הרה תקריב ללדת תחיל תזעק בחבליה" ר"ל שבעשרה קולות של השופר, נרמזו ענין אורך הגלות והגאולה, ואלו הם קולות של חבלי משיח שהם כעין חבלי לידה, וכל העשרה קולות שבשופר כלולים בשלושה שהם סימן קש"ר שהם תקיעה שברים תרועה. והתקיעה מראה אריכות הגלות. השברים מורים קרבת הגלות, והתרועה בה תבוא הגאולה, כי קולות התרועה מורים דחק אחר דחק, שאין ריוח בין זה לזה, כי ודאי, כיון ששאר העמים מכבידים על ישראל את הגלות, הדחק שלהם מקרב את הגאולה, גם כך כאשר האדם חולה, הדופק בצורת תרועה דהיינו המהירות של הדפיקה בזה אחר זה הוא הוראה על שיוצאת נפש האדם משום שאין רווח בין זה לזה.

תשר"ת תש"ת תר"ת, שהם סוד הדפיקות של הגלות, עושים קש"ר שהם נוטריקון תקיעה שברים תרועה, שע"י מעבירים את השקר מן העולם כי קשר הם אותיות שקר, שבו השבועה להעביר את השקר מן העולם, כפי שנכתב בתוה"ק (שמות יז, טז) "מלחמה לה' בעמלק" ועמלק הוא שורש השקר שכן שרשו בא מנחש הקדמוני. ע"כ מהזוה"ק. א"כ רואים איך שהתקיעות הם הדופק של השכינה ושל עם ישראל לידע בדיוק כמה היא בצער וכמה עם ישראל בגלות, ורק ע"י התקיעות נכניע את הס"א עמלק ונעזור לשכינה.

תקיעת שופר משברת את המסכים שסביב נקודת האמת

והנה נודע כי תכלית תקיעת שופר ביום ר"ה הוא לבקוע כל המסכים המכסים והעוטים את הנשמה הקדושה הטמונה באדם, כדי שתבקע נקודת האמת, ויכול האדם לשמוע את קול נשמתו, ע"ד הכתוב (ישעיהו ו, י): "ולבבו יבין ושב ורפא לו". שכאשר החוטא מתבונן במצבו העגום, ויתחבר אל אותה הנקודה הפנימית שבועמק לבו ויבעירנה ללהב גדול, אז ושב ורפא לו, וזה ע"י תקיעת שופר, שמשברת את המסכים שסביב נקודת האמת.

ואנחנו רואים בחוש כאשר שואלים יהודי פשוט האם אתה מאמין בהש"ת, אומר בודאי! מהיכן פשוטה לו כ"כ האמונה, כי מדברת בו נקודת האמת שלו.

ע"י תקיעת שופר מתעוררת הנקודה הפנימית הנקראת יוסף, שעד עתה היתה בבית האסורים של התאוות והעבירות

וזה הסוד שבר"ה יצא יוסף מבית האסורים (ע"י ר"ה י:), כי כל השנה האדם היה שבוי ביד יצרו הרע, ועתה בר"ה ע"י תקיעת שופר מתעוררת הנקודה הפנימית הנקראת יוסף, שעד עתה היתה בבית האסורים של התאוות והעבירות, ועתה ע"י השופר בקעו את המסכים.

א"כ האדם צריך לידע שבכל עת ובכל מצב, אפי' נמצא במקומות נמוכים ביותר ומלאים קליפות, עדיין יש לו את נקודת האמת ויכול להפוך את עצמו למרכבה לקדושה ולשכינה, ויכול לעלות למעלות עצומות וגדולות.

השופר הוא "חירו דכולא" חרות של כל העולם. כי הוא בעולם הבינה העליונה והוא מהפך את מדת הדין למידת הרחמים והכל בכח התשובה

אם האדם מכין את עצמו בימים אלו ואח"כ בעת תקיעת שופר הרהר באמת בתשובה אין למעלה מזה ותשובתו מתקבלת, כי עיקר השופר לעורר האדם בתשובה. כמ"ש הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) אפי' שתקיעת שופר גזירת הכתוב רמז יש בה עוררו וכו'.

עיקר מצות שופר היא השמיעה ולכן מברכים "לשמוע" קול שופר. אם אדם חרש ותקע לא יוצא ידי חובה. אוזן הוא ר"ת א' אלופו של עולם. ז' - זן פ' מזון. נ' - נפש, מזון לנפש א"כ האוזן שהוא מזין את נפשו של האדם ע"י השמיעה לשמוע קול שופר להשתפר ע"י השמיעה.

והנה ר"ה הוא ראש הספירה ממטה למעלה והיא המלכות כי ספירה ג' 355 מנין "שנה", ועתה מתעוררים הדינים לדון את העולם כי כך קבעו עם השטן שיום זה הוא שנקבע ליום הדין, וביום הזה יוכל לתבוע את כל הימים כולם ואפי' כביכול "לסגור את הב"ד" על הקב"ה ולא ליתן לצאת עד שיעשה דין.

ואז מתעוררות גם הקליפות וכל המקטרגים מתאספים מסביב גבה של הקדושה, ורוצים לינק ומכסים בענן את האור הגדול של המלכות, שלא תאיר לעולם התחתון. ולכן נקרא (תהילים פא, ד) "בכסה ליום חגנו" כי היא מכוסה מהקליפה וכל העולמות תלויים בדין וצריך להסיר המסך הזה.

וע" השופר שמעוררים ישראל למטה מעוררים את השופר העליון והוא בוקע וקורע את כל המסכים ומבטל את כל הקליפות, כי השופר הוא "חירו דכולא" חרות של כל העולם. כי הוא בעולם הבינה העליונה והוא מהפך את מדת הדין למידת הרחמים והכל בכח התשובה.

מסדר התקיעות יכולים ללמוד כיצד לשוב בתשובה

מסדר התקיעות הללו יכולים אנו ללמוד כיצד לשוב בתשובה, כי תקיעה היא קול פשוט, היינו שלם ויפה, רמז ליהודי בעודו מושלם ללא שום חטא. אמנם אחר כך באים שברים, רמז למי שנתקלקל בחטאו ונעשה שבר כלי, ומה תקנתו, שיעשה תרועה, יעשה עצמו שברי שברים ישבור את לבו מכל גאווה ומכל חטא, וירבה במצות עד שישבור להיות בחזרה שלם בחינת תקיעה אחרונה. (דברי תורה שפירא תניינא אות קכח).

מדוע תוקעים בשופר של בהמה ולא בחצוצרות

וצריך באמת להבין למה לא יתקעו בחצוצרות של כסף או זהב, מה הענין דוקא בשופר של בהמה. אומר ר' יהונתן אייבשיץ (עי' יערות דבש ח"ב דרוש ה"ד וזו היא עצה) ועוד מפרשים דבר נפלא, דהנה האדם השליט את החומר על הצורה, דהיינו שהאדם בנוי מגוף ונשמה, ובמקום שיגביר את כח הנשמה על הגוף - עושה להיפך ומגביר את הכח הבהמי שהוא הגוף הנגוף, על הנשמה שהיא הצד הרוחני שבאדם, הולך אחר התאוות וכו', לכן תקנו שיתקע בשופר של בהמה, להזכיר את מה שהיה הולך תמיד אחר הגוף הנגוף - אחר הבהמיות, וכמו שאמרו בגמ' (סנהדרין צא.) - שביום הדין לוקחים את הגוף והנשמה של האדם ודנים אותם יחד כיון שחטא בשניהם.

אשרי המריע בשופר על תרועת מלך בו, על אהבת אבינו שבשמים, שהגלנו משלחנו ומתגעגע מאד אלינו

וראיתי משל נאה מהרה"ק ר' אברהם שמחה הורוויץ ז"ל מבארניב (בספרו אורה ושמחה קונטרס נאות דשא לתקיעת שופר) למלך שג' בניו הכעיסוהו והוכרח לגרשם כדי שעי"ז יכנע לבבם ויפייסוהו ואז יחזירם, ויתחפש המלך לילך גם בגלות אחריהם ולראות מעשיהם. ויהי באורך דרכם אזל מזונם והתחיל הקטן שבבנים לבכות על כי רעב וצמא הוא מאד, ובמדבר אין במה להחיות נפשו, ויאמר האח האמצעי נכון שהרעב מציק, אבל גדולה יותר סכנת הלסטים שסביבותינו, וצעק מפחד מות רח"ל, והמלך שמע כל זאת, ועדיין נעשה כאכזר כל זמן שלא שבו מאהבת אביהם, אך האח הגדול השיבם, אתם בוכים על רעב ופחד ליסטים, ולי צר בעיקר על שנתגרשנו מאבינו, והמו מעי בזכרי אהבתו, ובודאי גדולים געגועיו, אוי לו שהגלה את בניו, ולבנים שגלו משלחן אביהם, ומיד געו כל האחים בבכיה בגעגועי אביהם, ואז נתגלה אליהם המלך והשיבם להיכלו.

והנמשל כי בגלותנו צר לנו מעקתין נפישין, וצרכי עמך מרובים מבני חיי ומזוני, וגדולה מזה סכנת הליסטים הם ע' אומות הרוצות ח"ו לטרוף הכבשה. אבל עיקר הצער הוא שמפני חטאנו גלינו מארצנו מעל שלחן אבינו, ואיך

יערב אוכל לפינו בהעלותנו על לבנו צער גלות השכינה. וז"ש (תהילים פט, טז): "אשרי העם יודעי תרועה", מלשון הכתוב (במדבר כג, גא): "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה"א עמו "ותרועת" מלך בו", פירש"י חיבה וריעות. אשרי המריע בשופר על תרועת מלך בו, על אהבת אבינו שבשמים, שהגלנו משלחנו ומתגעגע מאד אלינו, ובזה הקב"ה מתמלא רחמים עלינו ויגאלנו בב"א.

חובת התשובה בימים אלו

הגמרא (ר"ה טז:) אומרת שבינוניים תלויים ועומדים עד יום הכיפורים, וצריך להבין הרי אף אם הבינוני לא יעשה כלום, לא יפסק דינו לרעה כי עומד הוא במקומו ונשאר בינוני, אלא מכיון שיש חובה על האדם לחזור בתשובה, אם לא חוזר נמצא עבירה בידו על שלא חזר, וזה יכריע לו הכף לחובה, לכן התשובה היא מוכרחת, ובלי התשובה לא יעבור את הדין. (לח"מ הל' תשובה פ"ג ה"ג).

וע"כ כדי לזכות לדברים הללו, עלינו להתכונן כבר בחודש אלול, כמו שאמרו רז"ל בגמ' (ע"ז ג.) "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת ומי שלא טרח מה יאכל..." דרשו רבותינו בעלי המוסר, דהנה חדש אלול הוא החדש הששי מחדש ניסן והוא בחינת ערב שבת, וחדש תשרי הוא החודש השביעי בחינת שבת, וע"כ אמרו מי שטרח והכין עצמו כראוי בחדש אלול, הוא בא לחדש תשרי מוכן, וזוכה לכל המעלות והמצות כראוי. אבל מי שלא טרח, מה יאכל. (אמרי חיים הגר ח"ב פרשת עקב).

על כן צריכים בחודש אלול, לטרוח ולהכין ולחזור בתשובה על כל העוונות, הן על עבירות חמורות והן על מה שנראה לו כעוונות קלים. היה אומר על זה ראש הישיבה רבינו עזרא עטיה זצוק"ל משל לאדם שאינו חש בטוב שצריך לילך לרופא, האם רק כשיש לו חולי בראש או בלב הוא הולך לרופא, הרי גם אם כואבת לו האצבע ילך לטפל בזה, כי סוף סוף הכאב הוא כאב, לא משנה אם זה באצבע או בראש, זה מפריע לו. והנמשל, שצריך לרפאות גם את אותן עבירות שאדם דש בעקביו ולא לפסוח עליהן כלל ועיקר, וינקה עצמו מכל וכל ע"י שיעשה חשבון נפש על כל מעשיו, איך הוא לומד איך הוא מתפלל, איך הוא מדקדק במצות וכו', כדי שיבוא לחדש תשרי, כשהכל אצלו ערוך ומתוקן.

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

הפטר זו היא השישית משבע הפטרות של נחמה, שמפטירין החל משבת הראשונה שאחרי תשעה באב.

תוכן ההפטר

ה' מנחם את ציון ואומר לה: קומי והאירי ושמחי על ישועתך, כי כבוד ה' שורה עליך.

הגוים ומלכיהם יעלו לציון, ללמוד ממך אורחות חיים, כל בניך מארצות גלותם, יתקבצו ויבואו לציון. הגוים יביאו זהב ומנחה לה' ולעמו, וגם יבנו חומות ירושלים, מלכיהם יעלו לשרת את עם ישראל, וגוי וממלכה שלא יעלו לשרת את ישראל, יאבדו ויחרבו.

מלבנון יביאו את העצים הנבחרים לבנית בית המקדש, הגוים ומלכיהם יהיו נכנעים לפני בני ישראל, ובמקום שישראל היו שנואים וגלמודים בעיני האומות, הנה מעתה יהיו מושלים ושליטים על כל העולם.

הגוים יחזירו לישראל כפלים מהעושק והחמס שעשקו וחמסו אותם, ובמקום שישראל יתאספו ליד החומה, לקרוא לאנשים לצאת למלחמה, הנה מעתה יתאספו להודות ולהלל לה', על התשועות שעושה להם.

מרבוי הטובה והשפע שיהיו לישראל, הרי אור השמש והירח לא יהיו נחשבים למאומה, עם ישראל יהיו צדיקים גדולים וה' יתפאר בהם, השבט הקטן יגדל פי אלף ממה שהוא עתה, וה' יחיש וימהר את הטובות והנחמות בבוא עת הגאולה.

ישעיה פרק ס'

א אומר הקב"ה, את ירושלים **קומי אורי** והאירי, דהיינו שמחי על השמחה ועל הטובה (ע"פ רד"ק) **כי בא אורך** [א] אור רוחני ואור גשמי ואור הישועה **וכבוד יהוה** אור הנבואה (ע"פ המלבי"ם) **עליך זרח** [ב]: **כי-הנה החושך** הצרות ירבו **ויכסה-ארץ** וכפל ואמר **וערפל** עב הענן יחשיך (רד"ק) **לאמים** המלכויות ושאר העמים, אבל **ועליך יזרח יהוה** דהיינו שתשרה השכינה על ישראל (ת"י) **וכבודו** והנבואה **עליך יראה** בגילוי גדול (ע"פ מלבי"ם): **והלכו גוים לאורך** [ג] שילמדו ממך הגויים אורחות חיים (ע"פ רד"ק) **ומלכים** ומלכיהם ושריהם ילכו **לנגה זרחך**

עיונים והארות

תחזור לאורה הקדום, ואז "כבוד ה' עליך זרח", כי אמרו במדרש: אדם שיש בו דרך ארץ ומקרא, מוסרים לו מלאך אחד לשומרו, שנאמר: "הנני שולח לפניכם מלאך" – קרא תורה נביאים וכתובים – מוסרים לו שני מלאכים, שנאמר (תהלים, צא, יא): "כי מלאכיו יצווה לך לשמורך בכל דרכיך", אבל קרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה מדרש הלכות ואגדות, הקדוש ברוך הוא בעצמו שומרו, שנאמר (תהלים קכא, ו): "ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך", ולכן עכשיו שיחזור אור התורה, יהיה וכבוד ה' עליך זרח. (מעם לועז)

ואמרו חז"ל על הפסוק (עמוס ה, יח): "הוי המתאווים את יום ה' למה זה לכם אור ה' חושך ולא אור" – משל לתרנגול ועטלף (בעל חיים המבלה את היום במקומות אפלים) שהיו מצפים לאורה. אמר התרנגול לעטלף, אני מצפה לאורה שהאורה שלי היא, ואתה למה לך אור? (סנהדרין צח): כך ישראל מצפים לגאולה שיום ה' יהיה להם לאור, אבל העכו"ם למה מקוים אותו הרי הוא להם חושך ולא אור (רש"י שם).

ולעתידי לבוא, יזכו ישראל לקירון פנים כמו משה, וסימן לדבר: עליך זרח בגימטריא משה.

ג. קומי אורי כי בא אורך... והלכו גויים לאורך – ביאור הפסוקים הוא על פי משל: אדם אחד הלך לדרוך ביום קצר, ופתאום פנה היום לערב, והחושך כסה ארץ, ואבד ממנו על אם הדרך דבר הנצרך לו מאד, ובגלל החושך שכסה ארץ, לא מצא את הדבר היקר אשר אבד ממנו, ולא היה ביכולתו ללכת הלאה בלי הדבר שאבד ממנו, ולכן חשב בלבו שישב לנוח תחת העץ ויחכה עד שיאיר הבקר.

והנה קרה מקרה שעוד אדם אחד שגר לא רחוק מזה המקום: הלך לביתו בלילה זה וגם ממנו נפלה אבן יקרה, וגם לו לא היה במה להאיר את החושך לחפש את האבן, והחליט גם הוא לשבת תחת העץ לחכות עד שיאיר הבקר. וכן היה שישב שם עד שתקפה עליו השינה וישן. בינתיים בא אחד מבני ביתו (של האיש השני) עם מנורה לבקשו ולראות איה הוא, וראה והנה הוא שוכב תחת העץ ושנתו תקפה עליו ואינו מקיץ משנתו, ולכן הלך לו לדרוך ושב לביתו. לאחר מכן בא שוב עם המנורה לראות מה אתו, אם הקיץ משנתו, ושוב הלך לדרוך. ולאחר כמה שעות סמור בשרו מקור והקיץ משנתו, והחל להתאונן על מר גורלו, ואמר מי

א. **קומי אורי כי בא אורך** – אמר רבי יוחנן: משל למלך שהלך בדרך עם דמדומי חמה, בא אחד והדליק לו את הנר וכבה. בא אחר והדליק לו נר וכבה. אמר, מכאן ואילך איני ממתיך אלא לאורו של בוקר. כך אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, עשינו לך מנורה בימי משה רבנו וכבתה, בימי שלמה המלך וכבתה, מכאן ואילך אנו ממתינים לאורך, שנאמר (תהלים לו, י): "כי עמך מקור חיים באורך נראה אור" וכן אומר הקדוש ברוך הוא: "קומי אורי כי בא אורך".

אמרו חז"ל: נמשלו ישראל לזית, שנאמר (ירמיה יא, טז): "זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך", ונמשל הקדוש ברוך הוא בנר, שנאמר (משלי כ, כז): "נר ה' נשמות אדם" מה דרכו של שמן להייתן בנר והם מאירים שניהם כאחת, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, הואיל ואורכם הוא אורי ואורי הוא אורכם אני ואתם נלך ונאיר את ציון, שנאמר: "קומי אורי כי בא אורך". אמר רבי הושעיא: עתידה ירושלים להיעשות פנס לאומות העולם והם מהלכים לאורה. מה טעם? "והלכו גויים לאורך" (פסוק ג). ואמרו חכמינו ז"ל: כל זמן שאורו של גדול קיים אין אורו של קטן מתפרסם. שקע אורו של גדול אורו של קטן מתפרסם. כך, כל זמן שאורו של עשוי קיים, אין אורו של יעקב מתפרסם, שקע אורו של עשוי אורו של יעקב מתפרסם, זהו שנאמר: "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח".

שנו (למדו) רבותינו: בשעה שמלך המשיח בא, עומד על גג בית המקדש ומשמיע לישראל ואומר: ענוים הגיע זמן גאולתכם, ואם אין אתם מאמינים, ראו באור שלי שזרח עליכם, ורק עליכם זרח ולא על עובדי אלילים, זהו שנאמר: "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח", באותה שעה מבהיק הקדוש ברוך הוא אורו של מלך המשיח ושל ישראל, שנאמר: "והלכו גויים לאורך" (פסוק ג), ובאים ומלככים עפר מתחת רגליו של מלך המשיח, שנאמר (ישעיה מט, כג): "ועפר רגליך ילכוכו", ובאים כולם ונופלים על פניהם לפני המשיח ולפני ישראל ואומרים: נהיה לך ולישראל לעבדים (ילקוט שמעוני).

ב. קומי אורי כי בא אורך – הבטחה יש כאן, שהתורה תחזור לאורה הקדום, שאף על פי שעל ימי הגלות אמרו: עתידה תורה שתשתכח מישראל, זה דוקא בתורה שבעל פה, ועכשיו

אור ה' (מלבי"ם), חכמה ותורה: ד את ירושלים **שְׂאֵי-סָבִיב עֵינַיִךְ** לארבע רוחות העולם (מלבי"ם) **וְרָאִי בָלֶם** כל אנשי שלומך (ע"פ מ"ד) **נִקְבְּצוּ בָאוּ-לָךְ** ללמוד תורה ודבר ה' (מלבי"ם) **בְּנִיךָ אֶפִּילוּ מֵרְחוֹק יָבֹאוּ** ללמוד תורה וּבְנִתֶיךָ כל אחת ואחת **עַל-צַד תִּתְּאָמְנָה** השדות והמלכות יגדלו וישאו את בניכם על צידן (רד"ק ומ"ד): ה **אֵז** כאשר תִּרְאִי את בניך שבאים מכל צד **וְנִהְיָה יֶאֱדָרוּ פִּנֶיךָ מְרֹב שְׂמֵחָה וּפְתָחַךָ** כאדם הנבהל בבא אליו רוב טובה פתאום **וְרָחֵב לְבָבְךָ** מרוב שמחה וטובה **כִּי-יִהְיֶה עָלֶיךָ** כי עד עתה היית חרבה ושוממה, ועתה יתהפך הדבר כי יבואו **הַמֶּזֶן** אנשים (רד"ק ע"פ ת"י) מצד ה' **שֶׁהוּא צַד מֵעֵרֵב (מ"ד)** חֵיל עוֹשֶׂהם של הַגּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ (מלבי"ם): ו **שִׁפְעַת שְׂפָע וְדִבּוּי גְמֻלִים** יביאו לך למנחה **תִּבְכֹּךְ** ויכסו לך את הארץ **בְּכָרִי** גמלים צעירים הבאים מִמִּדְיָן וְעֵיפָה [מבני מדין] (רש"י) **בָּלֶם** כל האנשים **מִשָּׁבָא יָבֹאוּ זָהָב וְלִבְנָה יִשְׁאוּ** ישאו זהב ולבונה ומיני בשמים מנחה לה', ובבואם לארצם [ד] וּתְהִלָּת יְהוָה יִבְשָׁרוּ (מ"ד): ז **כָּל רֹב צֶאֱן** של קָרָר המובחרים יביאו לך **יִקְבְּצוּ לָךְ** יאספו להביא אליך **אֵילֵי** האילים המובחרים שֶׁבְּנִבְיֹת יִשְׂרָאֵל יִבְאוּ לָךְ מִנְחָה מֵהֶם, וכן **יַעֲלוּ עַל-רָצוֹן מִזִּבְחִי** על המזבח לרצון וּבֵית הַתְּפִאֲרָתִי [בית המקדש] **אֶפְאֵר** על ידי קרבנות מובחרים (רד"ק), ובכסף וזהב (מ"ד): ח **הַגּוֹיִם יִשְׁאֲלוּ מִי-אַתָּה** ההולכים במהירות לארצם **פָּעֵב תַּעֲוִפֶינָה** כענן העף במהירות (מצודות) **וְכִיּוֹנִים** הממהרים לעוף **אֶל-אַרְבְּתֵיהֶם** חלונות השוכך שלהם, כי השאירו שם הגוזלים שלהם (רד"ק): ט **כִּי-לִי | יוֹשְׁבֵי הָאֲיִים יִקְוּ** יתאספו ויבואו אליך (מ"ד) **וְאֲנִיֹּת** אשר על ים [ה] שנקרא **תִּרְשִׁישׁ** הם יתעוררו **כַּפְּרָאשָׁנָה** [בימי שלמה] **לְהָבִיא בְּנִיךָ מֵרְחוֹק** אל ארץ ישראל **בְּסֶפֶם וּזְהָבם אֲתֵם** להביא מנחה **לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֶאֶרְךָ** שנתן לך הפאר והכבוד הזה שיעבדוך הגויים (רש"י ורד"ק): י **וּבָנֶיךָ בְּנֵי-נֹכַר חֲמִתֶיךָ** חומות הערים שלך **וּמְלִכֵיהֶם יִשְׂרָאֵל וְנֶדָה** [ישמשו אותך (מ"ד)] אז תכירי כי כל הבא עליך לא היה במקרה **כִּי בִזְמַנִּי בִקְצָפִי** בכעסי על עוונותיך **הַפִּתִּיךָ** הכתי אותך, והיית שפחה לַעֲבָדִים [לעכו"ם], ועתה **וּבְרָצוֹנִי** הטוב **רַחֲמֶיךָ** שאפילו מלכי העכו"ם יעבדו לך (רד"ק):

עיונים והארות

העולם, "כי בא אורך" - כי כמה פעמים נסה ה' שיבוא אורך "וכבוד ה' עליך זרח". ומפרש עוד כי אם תקום ותקיץ תאיר לכל העולם, "כי הנה החושך יכסה ארץ" באומות הטפשים, "ועליך זרח ה' וכבודו עליך יראה", ואם היית קם אז, היה מתקיים, "והלכו גוים לאורך" (פתח השער).

ד. והרד"ק כ': ותהלות ה' יבשרו - כתר גומו כלומר הגמלים והסוחרים והזהב והלבונה יביאו אותם בסחורה גם למנחה למלך המשיח ולבית ה', וטעם יבשרו לפי שיהיו אומות העולם חדשים בספור תהלות ה' כי עד אותו הזמן ישראל הוא שיתחדו בספור תהלות ה' וכל מספר חדשות יקרא מבשר.

ה. עיין מלבי"ם מלכים א' (י, כב) מהו ים תרשיש.

יתן שיעבור הלילה ויאיר הבקר.

כששמע את דבריו האיש הראשון, אמר לו מה לך כי תתלונן, אילו קמת להקיץ משנתך היה אור גם לך וגם לי, ושנינו היינו מרויחים, כיון שקרובך בא לכאן כמה פעמים עם המנורה להקיץ מתרדמתך, אך אתה לא רצית להקיץ משנתך.

והנמשל, הנה קבלנו מפי רבותינו הקדושים, שפעמים רבות היתה פקידה בשמים לפקוד אותנו ולגאול אותנו, ואילו היינו קמים להתעורר מהתרדמה שנפלה עלינו לראות באור המאיר, לא רק לנו היה אור, אלא היה גם אור לכל העולם.

וזהו שאומר הכתוב: "קומי אורי" - קומי משנתך ותאירי לכל

וּפְתַחוּ שַׁעְרֵיךָ [ו] תִּמְרָה השערים שלך יהיו פתוחים תמיד **יֻמָּם וּלְיָלָה לֹא יִסָּגְרוּ לְהִבְיֵא אֵלֶיךָ חֵיל עוֹשֵׁם** של גוֹיִם (ת"י) כי יהיה שלום בעולם **וּמַלְכֵיהֶם** יהיו [ז] **נְהוֹגִים** [מונהגים במרכבה] שיבואו לפני מלך המשיח כעבדים לפני אדוניהם (רד"ק): **יב כִּי-הֵגוֹי הָעַם (ת"י) וְהַמְּמַלְכָּה אֲשֶׁר לֹא-יַעֲבֹדוךָ יֵאָבְדוּ וְהַגּוֹיִם הָרַבִּים אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹדוךָ חָרַב יִחָרְבוּ** יביאו עליהם חורבן וחרב (רד"ק): **יג כָּבוֹד** העצים הטובים שביער **הִלְבְּנוּן אֵלֶיךָ יָבֹוא** יביאו לך, והם **בְּרוֹשׁ תְּדַהֲרֶה וּתְאֲשֹׁר** [שמות מיני עצים שביער לבנון (רש"י)] **יחֲדוּ** יביאו אותם אליך, לבנות בהם את בית המקדש, כדי **לְפָאֵר** בו **מָקוֹם מְקֻדָּשִׁי** [ח] המכוון כנגד כסא הכבוד (רד"ק) **וּמָקוֹם רַגְלִי** שהוא קודש הקדשים **אֲכַבֵּד** בעצמי, ולא על ידי בני אדם (מלבי"ם): **יד וְהִלְכּוּ** ובאו **אֵלֶיךָ שְׁחוֹת** בכפיפה ובהכנעה ושפלות **בְּנֵי הַגּוֹיִם מַעֲנִיךָ** שעינו אותך, כי עתה כבר מתו אבותיהם, [ומרוב חשיבותך (מלבי"ם)] **וְהִשְׁתַּחֲוִּי לְךָ** על-כַּפּוֹת רַגְלֶיךָ: על הארץ שהוא מדרך כפות רגליך, [וי"ט סמוך לארץ (מ"ד)] **כָּל-מְנַאֲצֶיךָ** המבזים אותך **וְקִרְאוּ לְךָ** עתה **עֵיר יְהוָה** כי כבודו יראה בה (רד"ק), ויקראו לך **צִיּוֹן** שרוצה בה **קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל** (ת"י): **טו תַּחַת בְּמָקוֹם הַיּוֹתֵךְ עֲזוּבָה** מבניד **וּשְׁנוּאָה** מכל האומות **וְאֵין** מי **עוֹבֵר** בארצך, עתה במקום זה **וְשִׁמְתִּיךָ** ממלכה גדולה **לְגִּזְאוֹן** לכבוד ולתפארת עד **עוֹלָם** ותהי עתה **מְשׁוֹשׁ יוֹר וְדוֹר** ישמחו על הצלחתך (מלבי"ם) כל ימי הדורות (מ"ד): **טז וַיִּנָּקְתָּ** ותאכלי [דרך משל אמר וינקת] את **חֲלֵב** טוב הארץ של הַגּוֹיִם וכפל ואמר **וְשֹׂד** ומהשדיים של הַמְּלָכִים **תִּינָקִי** והנמשל שתוציאו טוב האומות (רד"ק) **וַיִּלְעַתְּ** ואז תדעי **כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶךָ וְגֹאֲלֶךָ אֲבִיר** [לשון חוזק (מ"ט)] **יז יַעֲקֹב:** **תַּחַת הַנְּחֻשֶׁת** שלקחו ממך האומות **אָבִיָא** לך במקומו **וְחָב** (ת"י) **וְתַחַת הַבְּרִזָּל אָבִיָא כֶּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֻשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בְּרִזָּל וְשִׁמְתִּי** במקום **פְּקֻדֹתֶךָ** הפקידים של האומות שגבו ממך מס, עתה יבואו לשאול רק **שְׁלוֹם** בשלומך **וְנִגְשִׁיךָ** ובמקום הנוגשים ודוחקים ליקח כסף יבואו לעשות עמך **צִדְקָה** (מ"ד): **יח לֹא-יִשְׁמַע** מהצוררים **עוֹד חָמָס** עושה וגזל **בְּאַרְצֶךָ** [בתוך המדינה איש לחבירו (מלבי"ם)] ולא יהיה עוד **שׂוֹד וְשֹׁבֵר** שודדים וגזלנים (מ"ט) **בְּגִבּוֹלֶיךָ** [מאויב חיצוני (מלבי"ם)] **וְקִרְאָת יִשׁוּעָה**

עיונים והארות

בימינו.
ז. ויונתן תרגם נהוגים זקוקים רוצה לומר אסורים בזיקין (רד"ק) ועיין במלבי"ם שפירש בענין אחר.
ח. מקדשי ומקום רגלי אכבד ר"ת מורא לרמוז אל המורא שצריך האדם לירא מן המקדש, וגם מבית הכנסת ובית המדרש שהם מקום רגליו של הקב"ה ממש כאן בארץ גלותנו (תשועת עולמים לרמ"ד ואל"י).

ו. ופתחו שעריך – לא כמו שהיה בימי רבן יוחנן בן זכאי כדאיתא ביומא (מ), דתנו רבנן: ארבעים שנה קודם חורבן הבית, לא היה גורל עולה בימין, ולא היה לשון של זהורית מלבין ולא היה נר מערבי דולק – והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן (בלילה סגרו אותן ובבוקר מצאו אותן פתוחות) עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי ואמר: היכל הוכל, מפני מה אתה מבעית את עצמך, יודע אני בך שסופך להיחרב, וכבר נתנבא עליך זכריה בן עדו (זכריה יא, א): "פתח לבנון דלתך ותאכל אש בארזיך". וזה היה מעיד על החורבן הקרב ובא, אולם עכשיו: השערים לא ייסגרו כלל, במהרה

לחומותיך: כי לא תצטרכו לעלות על החומות למלחמה **וישעריך:** ובשעריך לא יהיה עוד קולות מלחמה ולא יצטרכו לסגרם מפני האויב, אלא יספרו רק **תהלה** תהילות ה' (רד"ק): **יט לא-יהיה צריך לך [ט] עוד** לאור **השמש לאור יומם** להאיר לך ביום **וללילה וזריחת הירח לא-יאיר לך בלילה**, אלא **יהיה-לך** אור השכינה שהוא אור **יהיה לאור עולם** [י] ביום ובלילה **ואלהיך לתפארתך** ותתפארי בכבוד ה' (מ"ד): **כ לא-יבוא [יא] ישקע (מ"ז) עוד שמשך** דהיינו שמלכותך לא תתבטל (ת"י) **וירחך** והירח **לא יאסף** יכניס אורו (מ"ד), דהיינו גדולתך ויקרך לא יפסק (ת"י), מפני **כי יהיה יהיה-לך לאור עולם** והיא לא תבוטל יותר לעולם **ושלמו ימי אבלך** ולא תתאבלי עוד (מ"ד): **כא ועמך** הנשואים בך יהיו **כלם [יב] צדיקים** כי הרשעים יכלו בימי המשיח (מ"ד ע"פ רד"ק) והצדיקים לעולם יירשו ארץ **התחוננה והעליונה** (וזה"ק ח"א, קטע ע"א) **נצר** הענף **(מטעו) מטעי [יג] אשר נטעתי מעשה ידי** הוא, ואוכל **להתפאר [יד] בו**, כי כולם יהיו צדיקים (מ"ד): **כב תקטן** השבט הקטן בכמות **יהיה יתרבה לאלה**

עיונים והארות

בעמלו ויגיעתו, "מעשה ידי להתפאר" - בזאת יוכל להתפאר. מה שרוכש אדם ביגיעה עצמית - זה העיקר בעבודת ה'. וזהו ההקדמה לכל ענייני המידות, המבוארים ב"מסכת אבות". (בתי אברהם סלונים, עמוד קל"ו).

יג. ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי - נמצא בספרים הקדושים, שאם אין אדם הולך בדרך ישרה - חוזרת נשמתו ומתגלגלת לעולם הזה שוב ושוב, עד שהיא נצרפת ובאה על תיקונה. זהו שמרמז כאן הכתוב: "ועמך כולם צדיקים" - ואם תשאל הכיצד? והלא רואים אנו גם רשעים? לכן נאמר: "נצר מטעי" - נצר (ענף) חוזר וניטע פעמים רבות ("מטעי" לשון רבים) היינו: הנשמה חוזרת כמה וכמה פעמים לעולם הזה, עד שאפילו הרשעים הופכים לצדיקים. (מענינה של תורה).

יד. ועמך כולם צדיקים וגו' - אלו צדיקי עולם, לעולם ירשו ארץ שהן יורשין עולם הבא לעולם ולעולמי עולמים, נצר מטעי זה משיח נקרא נצר שנאמר (שם יא א) ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרח, מעשה ידי להתפאר זה טובו של עולם הבא שנאמר (תהלים קד יג) מפרי מעשיך תשבע הארץ. (בתי מדרשות חלק ב - מדרש אלפא ביות מסכתא שטן).

ובתיקונים- ומאן גרים לאנהרא לה, ולאשתמודעא בה לקודשא בריך הוא, מאן דנטיר ברית, ורזא דמלה זה השער לה' צדיקים יבואו בו, דא איהי תרעא דצדיקא, ואית לון רשו לאעלא תמן, ודא איהו מאן דאיהו צדיק, וביה יקו"ק (הוי"ה), איהו זכי בשכינתא וירית לה, וסליק בה למלכא דאיהו עמודא דאמצעיטא, דאיהו מלך, ואיהי מלכות דיליה, ורזא דמלה ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ, ודא איהי שכינתא דאתמר בה והארץ הדום רגלי. (תיקוני זוהר דף סה ע"א).

והשל"ה כ' וז"ל: להציל ידידות זרע קדש שארנו משחת, לומר כי המהול אינו יורד לגיהנם, והוא סוד בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו, והוא באר צרה נכריה בור ריק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, וכל הרשום בחותם המלך נצול ממנו, לפי שהוא דוגמת הצדיק היורש את הארץ ארץ החיים

ט. וכדברי רבי שמעון בר יוחאי: כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא היו צריכים לנר, ולא לאור החמה ביום ולא לאור הלבנה בלילה, אלא בענן היו יודעים ששקעה חמה ובענן היו יודעים שזרחה החמה. מסתכל בחבית ויודע מה בתוכה, בטפוח (כלי מתכת כעין כוס גדולה, לצקת בו מים לנטילת ידים, ונקרא גם נטל) ויודע מה בתוכה מפני ענן השכינה שביניהם, שנאמר (שמות ז, לח): "כי ענן ה' על המשכן... לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם", ואף לעתיד לבוא יהיה כן, שנאמר: "קומי אורי כי בא אורך". ואומר: "לא יהיה לך השמש לאור יומם" (מעם לוועז).

י. כתב הרד"ק: ימשיל הישועה והטובה - לאורה, כל כך יהיה אורך גדול שהוא אור ה'... עד שלא יהיה נחשב אור השמש ואור הירח לכלום, והכל דרך משל כמו שאמר (ישעיה ל, כו): "והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים" (דבר המעיד על רוב הטובה).

יא. לא יבוא עוד שמשך... ושלמו ימי אבלך. ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר - יש לפרש על פי מה שכתוב בזהר הקדוש (משפטים) על הפסוק "ואשלם ניהומים לו ולאבלי", שהם המלאכים המלווים לאדם, כשחוזר בתשובה הם מתנחמים.

וזוהו שאומר הכתוב "ושלמו ימי אבלך" - אימתי ושלמו ימי אבלך גם מהמלאכים? בזמן "ועמך כולם צדיקים", ואז "מעשה ידי להתפאר", שהמעשים טובים לא יהיו מהעוונות, מחמת שהחוזר בתשובה מאהבה העוונות נעשו זכויות, אלא יהיו זכויות מעיקרן להתפאר צדיק מעיקרו (תנופה חיים).

יב. כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, בכל יהודי נטועים מלידה כוחות סגוליים מסויימים, שעל ידם יזכה לעוה"ב. אבל אלו שהם רק מורשת אבות, ולא זכה בהם ביגיעת עצמו. כדרך שאין היורש יכול להתפאר בנכסים שהנחילו אביו, ולא התאמץ בהם - כך, אינו יכול להתהלל בעוה"ב שכזה.

רק בזאת יתהלל המתהלל, "נצר מטעי" - ממה שנטע בעצמו,

[טו] פעמים **וְהִצְעִיר** במעלה **לְגוֹי עֲצוּם** לגוי גדול וחזק באיכות ובעוצמה **אֲנִי יְהוָה** שהיכולת בידי **בְּעֵתָהּ** בבא העת המיועד **אֲחִישֵׁנָה** [טז] אעשה הדבר בזריזות ואמלא הבטחתי (מלבי"ם):

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. מתי נתחייבו בביכורים? ואיך לומדים זאת?
תשובה
- ב. אלו מיני פירות חייבים בביכורים? ואיך לומדים זאת?
תשובה
- ג. ארמי אובד אבי - מי זה?
תשובה
- ד. ויביאנו אל המקום הזה - איזה מקום?
תשובה

עיונים והארות

אחר כך: אני ה' בעתה אחישנה, הסוד הוא, לפי שכבר ידוע שלכל זמן ועת לכל חפץ, וכן יש גם כן אל הגאולה, אבל לפי שאפשר שבבא עתה ואין זכות בדור ירבו הקטרוגים וימנעוהו ח"ו, לפיכך הבטיח הכתוב שבבא עתה, מתגלה כח היחוד בפתע פתאום וישבית כל הקטרוגים ויחיש אותה על כל פנים, וז"ס: אני ה' שרומז אל גילוי היחוד באותו הזמן. גם בזה מובן יפה ענין מ"ש במלך המשיח: תשית לראשו עטרת פז, שהרי יש להקשות: מהו ריבותיה והלא כל המלכים יש להם עטרת פז. אלא סוד הענין הוא, לפי שאנ"י ה' עולה כמנין פ"ז, והוא כח היחוד ששורה על מלך המשיח בבא עתה, ועל ידו יוכל להשלים את הגאולה וישתחוו לו כל המלכים כל גוים יעבדוהו, מה שלא היה אפשר בלאו הכי, והוא סוד מ"ש בסמוך. (תשועת עולמים לרמ"ד ואל"י)

הקטן יהיה לאלף - נמצא במדרש: אדם אחד מאלף מצאתי - זה אברהם, ואשה בכל אלה לא מצאתי - זו שרה. פירוש הדברים: שאם תצרף מעשים טובים של אלף אנשים ביחד, יהיה רק אז כמו אברהם, אבל אלף נשים לא יהיו כמו שרה, וזה שאמר הנביא: כי לעתיד יהיו כולם צדיקים, כי אף הקטן יהיה לאלף, היפך ממה שעד עכשיו, שיש צורך לצרף אלף אנשים ביחד (שער בת רבים).

טז. משל למה הדבר דומה לאורח שהתארח באכסניא (בית מלון), והיו שם שעות קבועות לארוחה, והנה בא אורח לפני הזמן וביקש אוכל, אמרה לו המבשלת, עדיין לא הגיע הזמן, הפציר בה ונתנה לו לאכול. אכל האורח התבשיל ולא ערב לחיכו. והנה למחרת הקדימה המבשלת את שעת הסעודה, והמאכל היה נעים וטעים לחיך. שאל האורח לפרש הדבר, אמרה לו המבשלת, אתמול אתה היית המאיץ והדוחק, ולכן האוכל לא היה מוכן כל צורך, והיום כאשר ראיתי שאכן המאכל מוכן ונתבשל כל צורך, לכן הקדמתי שעת הסעודה. והנמשל, אם אנו דוחקים את הקץ אין זו גאולה שלימה, לא כן כאשר הקדוש ברוך הוא יחיש הקץ כאשר ישראל יזדרזו להשלים את עצמם, וגם זה בעזר האלהי, כמו שאומר (יחזקאל לו, כו): "ונתתי לכם לב חדש ורוח חדש אתן בקרבכם" - אז תהיה הגאולה שלימה. (מעם לעזר).

סוד גן עדן של מעלה, ולפיכך ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ, עכ"ל. (השל"ה הקדוש - מסכת חולין - פרק תורה אור).

טז. הקטן יהיה לאלף - במדרש והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד. אמר הקב"ה בעוה"ז הצדיקים מולידים טובים ורעים אבל לעוה"ב כלם יהיו צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי (ישעיה ט) ואומר הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה (שם) וכן יהי רצון אמר: (מדרש תנחומא חיי שרה - פרק ח).

ובזוה"ק כ' בההוא זמנא הקטן יהיה לאלף מסטרא דשמאלא, והצעיר לגוי עצום מסטרא דימינא, אני ה' בעתה אחישנה מסטרא דעמוּדא דאמצעייתא, ומיד יתפסקון עמלקים מן עלמא, וקודשא בריך הוא יתיב על כורסייה, ודא איהו שופ"ר הול"ך אתנ"ח יתי"ב, בההוא זמנא דיתמחון עמלקים מעלמא, יהא קודשא בריך הוא נח גייחא לישראל, ויתיב על כורסייה, כמה דאתמר ביה ועתיק יומין יתיב, לבושיה כתלג חוור, לקיימא אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. (תיקוני זוהר דף נה/א).

הקטן יהיה לאלף גוי' - הנה אין בן דוד בא, עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, כמש"ל בפסוק ובא לציון גואל. גם נודע, כי אם ישראל ישוּבו בתשובה, יבא מיד הגואל, כמש"ה, היום אם בקולו תשמעו (תהלים צ"ד, ו) ואם אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות, אין יתקיים זה וזה. לזה אמר הכתוב, הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום, ויולידו נשמות לאין מספר, ויכלו לצאת כל הנשמות, כיון ששבו בתשובה, כנזכר בפסוק שלפניו, שהוא, ועמך כלם צדיקים, והרי נתקיימו שתיים וכו'. ונמצא כי הגאולה באה בעתה, לפי שכבר יצאו כל הנשמות. והוא אחישנה, כי על ידי התשובה, אקדים זמן הגאולה, ואעשה נס גדול כזה, שהקטן יהיה לאלף, והרי הוא בעתה ואחישנה. (שער הפסוקים).

הקטן יהיה לאלף - מי שהקטין את עצמו בזמן הגלות הוא יעלה במקום הבינה שהיא בחינת האלפים, בסוד אלף הבינה, וברזא דכתיב: מי יקום יעקב כי קטן הוא, מי דיקא, שהיא סוד הבינה. ומי שהצעיר את עצמו יותר, הוא יעלה במקום החכמה אשר שם בחינת העצמה כידוע, וז"ס: והצעיר לגוי עצום. ומ"ש

ה. מאין לומדים שאין קורין מקרא בכורים אלא בזמן שמחה? ומתי זה זמן השמחה?

תשובה

ו. מאין לומדים שאין פוחתים לעני בגורן פחות מחצי קב חטים?.

תשובה

ז. מה לומדים מהמלים: היום הזה ה' אלהיך מצווך?

תשובה

ח. אבנים גדולות - כמה אבנים היו והיכן?

תשובה

ט. הסבר: באר היטב.

תשובה

י. אלה יעמדו לברך את העם - איך היה סדר העמידה של המברכים והכהנים והלוויים?

תשובה

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

א. על מה עובר הרואה אבדת ישראל ומתעלם ממנה? ומהיכן לומדים זאת?

תשובה

ב. על מה עובר אם לקח את האבדה לעצמו? ומהיכן לומדים זאת? ואיך יתקן זאת?

תשובה

ג. מה הדין אם מצא מעות מפוזרות? ומה הכלל?

תשובה

ד. מה יעשה אם מצא אבדה שיש בה סימן?

תשובה

ה. מה יעשה אם מצא תרנגולת והכריז לפני כל האנשים במקום ולא נמצא לה בעלים? ומה אם מצא תרנגול זכר?

תשובה

ו. מה הדין אם מצא ספרים שיש בהם סימן? ומה הדין אם הפקיד אצלו חברו דבר אחד?

תשובה

ז. מה דין אבידת גוי שמצא?

תשובה

ח. מה דין מציאת בתו ובנו? ומה דין יתום שמגדל בביתו שמצא אבדה? ומה דין אשתו שמצאה אבדה?

תשובה

ט. מה דין מתנה שקבלו ילדיו?

תשובה

י. האם מותר לפתוח חנות ליד חנות המוכר את אותם מוצרים?

תשובה

י"א. מה דין משכון שמשכן אצלו חברו - האם מותר להשתמש בו? ומדוע? והאם יש חילוק בין ישראל לבין גוי?

תשובה

י"ב. מה דין ספרים שהפקידו אצלו? פרט!

תשובה

י"ג. מה הוא דין שכר שכיר? פרט! ועד כמה חמור לכבוש שכר שכיר?

תשובה

י"ד. מתי לא עובר בעל הבית על הלנת שכר אפילו שלא שלם לו?

תשובה

ט"ו. מה החילוק אם שכר בעצמו את הפועל או ע"י שליח?

תשובה

ט"ז. מה דין שמיטת כספים בזמן הזה? ואיזו תקנה עושים? ומה פירוש פרוחבול? ומה עושים כדי שבכל זאת יקיים את מצוות ההשמטה?

תשובה